

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Lenka Semorádová

**Rodinná politika ve vztahu k rodinám s
vícerčaty**

Diplomová práce

Praha 2014

Autor práce: **Lenka Semorádová**

Vedoucí práce: **Mgr. Karolína Dobiášová**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

SEMORÁDOVÁ, Lenka. Rodinná politika ve vztahu k vícerčatům. Praha, 2014. 194 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Karolína Dobiášová

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce „Rodinná politika ve vztahu k vícerčatům“ se věnuje aktuální otázce české rodinné politiky směrem k rodinám se specifickými potřebami na příkladu rodinné politiky směrem k vícerčatům. Klade si za cíl identifikovat životní situaci rodin s vícerčaty v České republice a zjistit, jakým způsobem reaguje na potřeby těchto rodin rodinná politika a další související politiky, analyzovat státní podporu rodin a nástroje uplatňující se v této oblasti podpory rodin, zmapovat aktuální nedostatky a posléze navrhnout možné změny v této oblasti. Tato studie pracuje s teoretickými koncepty: teorie chudoby, teorie sociálního vyloučení, teorie sociálního státu, teorie lidského kapitálu a koncept veřejného zájmu. V práci jsou zastoupeny metody: polostrukturované rozhovory s aktéry, analýza sekundárních dat či analýza aktérů, tvorba stromu problémů a konstrukce variant řešení. Práce dochází k závěru, že i přes existující opatření na poli rodinné politiky, koncepce rodinné politiky dosud řádně nezohledňovala problematiku rodin s vícerčaty a analyzované nástroje této politiky nepředstavují dostatečnou pomoc v rámci zkoumaného subjektu rodin s vícerčaty. Práce následovně přichází s možnými variantami řešení.

Abstract

This Master's thesis on 'Family policy towards multiple children' addresses the current issue of Czech family policy towards families with special needs using the example of family policy towards multiple children. The objective of the thesis is to identify the living conditions of families with multiple children in the Czech Republic and to find out how family policy and other related policies reflect the needs of such families, analyze state support for families and support structures involved in this area of family support, to identify possible defects and then propose

possible changes in this area. This thesis works with theoretical concepts: the theory of poverty, the theory of social exclusion, the theory of the welfare state, the human capital theory and the concept of public interest. This thesis employs the following methods: semi-structured interviews with actors, analysis of secondary data or stakeholder's analysis, problem tree analysis and formulation of variants. The conclusion of the work is that, despite the existing measures in the field of family policy, the concept of family policy has not yet taken into account families with multiple children and the support structures examined in this thesis are not yet sufficient in the case of families with multiple children. This thesis suggests potential solutions to these issues.

Klíčová slova

Rodinná politika, rodiny s více než dvěma dětma, nástroje rodinné politiky, dvojčata, trojčata, víceročata, přímá a nepřímá pomoc rodinám

Keywords

Family policy, families with more than two children, family policy instruments, twins, triplets, multiple children, direct and indirect support to families

Rozsah práce

Tato práce má bez abstraktu, seznamu použité literatury a příloh celkem 150 normostran, tedy 281 396 znaků včetně mezer.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.
3. Tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne ...

Lenka Semorádová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Karolíně Dobiášové za podporu a cenné rady a Mgr. Kláře Vítkové Rulíkové za bližší uvedení do problematiky vícerčat. Děkuji také respondentkám, které věnovaly svůj čas kvalitativnímu šetření. A v neposlední řadě patří poděkování rodině a blízkým přátelům za podporu během studií.

Teze

1. Vymezení předmětu zkoumání a strukturace výzkumného tématu

Před více než třiceti lety začal rapidněji stoupat počet porodů dvojčat v důsledku používání hormonální antikoncepce a reprodukováného těhotenství, jakož i zvyšování se věku rodiček. V České republice počet porodů dvojčat a víceročat začal stoupat o deset let později. Rulíková (2002) uvádí „20 % těhotenství z celkového počtu těhotenství po využití metod asistované reprodukce je dvojčetných.“

Přesto se problematice rodinné politiky ve vztahu k rodinám s dvojčaty a víceročaty v České republice doposud nikdo systematicky na poli společensko-vědního výzkumu nevěnoval. Navzdory tomu, že se toto téma v posledních desetiletích dostává stále více do popředí, byly v této oblasti zatím provedeny pouze výzkumy v rámci jiných, zejména medicínských oborů. Jedná se konkrétně o výzkum dr. Hany Drábkové o dědičnosti inteligence u dvojčat, výzkum dr. Filipa Španiela o schizofrenii u dvojčat (Rulíková 2010). S tím souvisí skutečnost, že je pro tuto oblast v České republice nedostatek odborné literatury, čímž Česká republika zaostává za zahraničím, kde je této problematice již řadu let věnována odborná pozornost.

„Zejména ve vyspělých zemích se setkáváme v posledních desetiletích s narůstajícím trendem v počtu dvojčat. Jen ve Francii, Velké Británii a USA se mezi léty 1972 – 1990 zvýšil počet dvojčat o 32 %.“ (Olivennes, 2000) V letech 1994-95 připadalo narození víceročat na každých sto porodů. O deset let později se situace téměř zdvojnásobuje, téměř dva vícečetné porody na 100 porodů. Nejčastěji se jedná o porody dvojčat. Počet narozených trojčat se příliš nemění a čtyřčata se rodí výjimečně, například v roce 2004 či 2005 se nenarodila žádná, paterčata a vyšší jsou pak naprosto ojedinělým fenoménem. V roce se v roce 2009 narodilo 118 348 živých dětí, „v roce 2008 se v ČR narodilo 119 842 dětí, z nichž v 2 381 případech se jednalo o dvojčata a v 16 dokonce o trojčata.“ (ÚZIS, 2010-2014)

Tyto rodiny se specifickou potřebou vyžadují zvýšenou podporu a pomoc společnosti (jak zejména ve finanční oblasti, tak i ve sladování rodičovských a pracovních rolí rodičů).

2. Teoretická východiska

2.1 Teorie lidského kapitálu

Za její nejvýznamnější představitele jsou považováni ekonomové Theodor Schultz a Gary Becker. Význam lidského kapitálu v moderní společnosti se zvyšuje. *„V České republice bývá lidský kapitál často definován jako zásoby znalostí a dovedností ztělesněných v pracovní síle, jež jsou výsledkem vzdělání a praxe a pracovní sílu zhodnocují.“* (Veselý, 2006)

Jiří Kameníček, jeden z neznámějších osobností zabývajících se lidským kapitálem, nazývá *„lidským kapitálem jakoukoliv činnost, která zvyšuje blahobyt člověka, a to nejen materiální.“* (Kameníček, 2003)

2.2 Teorie chudoby

Wilsonova teorie chudoby (1996) tvrdí, že nerovnost není jen důsledkem nerovnoměrných distribucí zdrojů, ale také důsledkem různého přístupu ke kultuře a hodnotám. Chudí mají od většiny odlišný životní styl, ne proto, že by zastávali jiné hodnoty, ale proto, že jsou chudí. Podle této situační teorie je jedinou možností odstranění chudoby změna životních podmínek chudých.

2.3 Teorie sociálního vyloučení

S termínem *„sociální vyloučení“* přichází jako první Weber. Dnes chápeme definici sociálního vyloučení ve významu, který pochází z Francie ze 70. let minulého století, jako označení skupin obyvatel žijících na okraji společnosti, *„někteří jedinci propadli systémem sociálního zabezpečení a jsou vyloučeni administrativně státem.“* (Hills et al., 2002: 2)

3. Cíle diplomové práce a výzkumné otázky

3.1 Cíle diplomové práce

Identifikovat životní situaci rodin s vícerčaty v České republice a v návaznosti na to zhodnocení stávajícího nastavení rodinné politiky a souvisejících veřejných politik. Analýza současné podpory rodin s vícerčaty a návrh na podporu rodin s vícerčaty v rámci možných nástrojů rodinné politiky.

Dílčí cíle: Zjistit, jaká jsou opatření v rámci rodinné politiky ve vztahu k rodinám s vícerčaty a nakolik se liší od podpory rodin, kde je více dětí po sobě.

Navrhnout změny v oblasti podpory rodin s vícerčaty v ČR.

3.2 Výzkumné otázky

Jaký je rozdíl v ekonomických podmínkách rodin s dětmi po sobě a rodin s vícerčaty?

Jaké problémy jsou aktuální pro rodiny s vícerčaty a jaké jsou možnosti jejich řešení?

Jaké problémy jsou aktuální pro rodiny s vícerčaty a jaké jsou možnosti jejich řešení?

Jaké faktory a jací aktéři ovlivňují tvorbu rodinné politiky týkající se vícerčat a jak je daná problematika reflektována v dalších politikách?

Na kolik jsou současné rodiny s vícerčaty spokojené se situací? Co ony by považovaly za přínosnější?

Jaká opatření by byla vhodná pro českou rodinnou politiku a ostatní politiky ve vztahu k rodinám s vícerčaty ?

4. Metody a prameny

Ve své diplomové práci použiji kvalitativních přístupů. (Veselý, Nekola 2007, Hendl 2005) Hlavním těžištěm metodologického přístupu budou metody analýzy veřejné politiky. (Veselý, Nekola 2007) Součástí práce bude empirické šetření formou face-to-face polostrukturovaných rozhovorů s rodiči dětí - dvojčat v různém věku. (Hendl 2005) Ve své diplomové práci budu používat, jak primární data z vlastního výzkumu, tak data sekundární. (Veselý, Nekola 2007)

Z oblasti sekundárních dat to budou především odborné studie, monografie a články, zákony, koncepční materiály, vyhlášky, materiály dalších aktérů (např. neziskových organizací), běžná periodika, internetové stránky zaměřené na problematiku víceročat. Dále to budou statistiky, především z Ústavu zdravotnických informací (ÚZIS).

5. Předpokládaná struktura diplomové práce

- 1.) Úvod
- 2.) Metodologie
- 3.) Teoretická východiska
- 4.) Deskriptivní část
- 5.) Analytická část
- 6.) Doporučení a opatření
- 7.) Závěr
- 8.) Použitá literatura

6. Základní literatura k tématu

FRASER, E.: *Multiple choice. The Educational Needs And Experiences Of Multiple Birth Children*, TAMBA 2009

ČSÚ. *Demografická ročenka ČR 2011*. Praha: Český statistický úřad, 2011b.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Editor Tomáš Sirovátka. Praha: Portál, 2005, 407 s. Rubikon (Masarykova univerzita), sv. 9. ISBN 80-736-7040-2.

KAMENÍČEK, Jiří. *Lidský kapitál. Úvod do ekonomie chování*. 1.vydání, Praha:

Nakladatelství Karolinum, 2003. 250s. ISBN 80-246-0449-3

MITTLER, P. *The study of twins*. 1st ed., Harmondsworth: Penguin Books, 1971
Multiple Birth Families Relationship Survey, Customer Research Technology Ltd
for TAMBA 2006

OLIVENNES, F.: *Avoiding multiple pregnancies in ART . Double trouble: yes a twin pregnancy is an adverse outcome, Human Reproduction*, Vol. 15, No. 8, 1663-1665, August 2000

RULÍKOVÁ, Klára. *Co nevíte o dvojčatech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 165 s.
Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3676-131

RULÍKOVÁ, Klára. *Dvojčata: jejich vývoj a výchova*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002,
142 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8650-0.

Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin. Vyd. 1.
Editor Tomáš Sirovátka. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních
studí, 2004, 237 s. Rubikon (Masarykova univerzita), sv. 9. ISBN 80-862-5119-5

VESELÝ, Arnošt. *Teorie mnohačetných forem kapitálu*. Praha: FSV UK, Smetanovo
nábřeží 6, 2006, ISSN 1801- 5999 [online].

WILSON, William J. *When work disappears: the world of the new urban poor*. 1st
ed. New York: Distributed by Random House, Inc., 1996, xxiii, 322 p. ISBN 06-797-
2417-6.

ÚZIS. Zpráva o rodičce 2008. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR*
[online]. 2010-2014 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/zprava-rodicce-2008>

Obsah

TEZE	3
OBSAH	8
ÚVOD	- 1 -
1 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	- 3 -
CÍLE PRÁCE.....	- 3 -
VÝZKUMNÉ OTÁZKY	- 3 -
2 METODY A METODOLOGIE	- 5 -
3 TEORETICKÁ A HODNOTOVÁ VÝCHODISKA	- 14 -
3.1 SOCIÁLNÍ STÁT JAKO INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC RODINNÉ POLITIKY.....	- 14 -
3.2 TEORIE CHUDOBY	- 21 -
3.3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ NEBOLI EXKLUZE	- 25 -
3.4 TEORIE LIDSKÉHO KAPITÁLU	- 27 -
3.5 VEŘEJNÝ ZÁJEM.....	- 31 -
4 INSTITUCE RODINY A FENOMÉN VÍCERČAT	- 33 -
4.1 RODINA JAKO PRIMÁRNÍ INSTITUCE, VYMEZENÍ POJMU.....	- 33 -
4.2 MĚNÍCÍ SE POTŘEBY RODIN S DĚTMI V ČASE A VÝZNAM RODINY V DNEŠNÍ.....	- 35 -
4.3 DVOJČATA A VÍCERČATA.....	- 36 -
4.3.1 Dvojčata z hlediska historie	- 37 -
4.3.2 Dvojčata z pohledu výzkumných studií.....	- 38 -
4.3.2 Dvojčata pohledem statistiky, četnost výskytu, demografické ukazatele	- 39 -
4.3.3 Faktory ovlivňující vzrůstající počet vícetřetí	- 44 -
5 POLITICKÝ RÁMEC RODINNÉ POLITIKY	- 48 -
5.1 VYMEZENÍ RODINNÉ POLITIKY	- 48 -
5.2 RODINNÁ POLITIKA VE SVĚTLE MEZINÁRODNÍHO PRÁVA A POLITICKÝCH DOKUMENTŮ ČR.....	- 51 -
5.3 RODINNÁ POLITIKA A JEJÍ PRŮŘEZOVÝ CHARAKTER.....	- 56 -
5.4 RODINY S VÍCERČATY V KONTEXTU RODINNÉ POLITIKY.....	- 59 -
5.5 SOCIÁLNÍ OCHRANA V ČR	- 61 -
6 SOCIÁLNÍ A RODINNÁ POLITIKA K RODINÁM S VÍCERČATY Z POHLEDU TŘÍ PILÍŘŮ V TEORII A PRAXI	- 66 -
6.1 SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ	- 66 -
6.2 SOCIÁLNÍ POMOC	- 67 -
6.3 STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA.....	- 72 -

6.4 SROVNÁNÍ PŘÍSPĚVKŮ RODIN S VÍCEROČATY A RODIN PO SOBĚ JDOUCÍCH	- 84 -
7 EXKURZ DO SOCIÁLNÍ SITUACE RODIN S VÍCEROČATY	- 88 -
7.1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	- 88 -
7.2 HARMONIZACE PRACOVNÍHO A RODINNÉHO ŽIVOTA S VÍCEROČATY	- 91 -
7.3 INSTITUCIONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ PÉČE O VÍCEROČATA.....	- 93 -
7.4 MATKY VÍCEROČAT V KONTEXTU SAMOŽIVITELSTVÍ.....	- 97 -
7.5 ZDRAVOTNÍ PÉČE, ZDRAVOTNÍ POLITIKA A VÍCEROČATA	- 99 -
8 ANALÝZA AKTÉRŮ RODINNÉ POLITIKY SMĚREM K RODINÁM S VÍCEROČATY	- 102 -
8.1 VEŘEJNÝ SEKTOR.....	- 106 -
8.2 OBČANSKÝ SEKTOR	- 118 -
8.3 SOUKROMÝ SEKTOR.....	- 127 -
9 NÁVRHY NA ŘEŠENÍ NEDOSTATKŮ V OBLASTI RODINNÉ POLITIKY VE VZTAHU K VÍCEROČATŮM	- 129 -
9.1 STROM PROBLÉMŮ	- 129 -
9.2 PŘEHLED VŠECH NÁVRHŮ	- 129 -
9.3 NÁVRHY VARIANT ŘEŠENÍ	- 138 -
10 ZÁVĚR	- 145 -
11 SEZNAM ZKRATEK.....	- 152 -
12 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	- 153 -
13 SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ	- 169 -
14 SEZNAM PŘÍLOH.....	- 171 -
15 PŘÍLOHY	- 172 -

Úvod

Předložená diplomová práce „*Rodinná politika ve vztahu k rodinám s víceročaty*“ pojednává o české rodinné politice směrem k rodinám se specifickými potřebami na příkladu rodinné politiky směrem k víceročatům.

Změny reprodukčního chování obyvatelstva České republiky po roce 1989 přinesly značný pokles počtu narozených dětí. Ve stejném období byl na vzestupu v důsledku počet vícečetných těhotenství a to v důsledku používání hormonální antikoncepce, modernizace zdravotní péče, hodně diskutovaného reprodukovaného těhotenství, zvyšování věku rodiček i dalších faktorů. Tento trend pokračuje i v novém století. Podle Hellinsova pravidla (Breckwoldt et al., 1997) stanoveného roku 1895 činí u přirozených těhotenství poměr 1: 85 narození dvojčat. Za posledních 30 let vzrostly vícečetné porody především ve vyspělých zemích. (Blondel, Kaminski, 2002, Kaprio, Martilla, 2005) Zejména asistovaná reprodukce významně zvýšila procento výskytu dvojčat: „20 % z celkového počtu těhotenství po využití metod asistované reprodukce je dvojčetných.“ (Vítková Rulíková, 2002) Dále Vítková Rulíková (2009) uvádí, že v dnešní době je pravděpodobnost narození dvojčat asi 3%. Vícečetné porody a zejména vícečetné porody s více dětmi (trojčata, čtyřčata) mohou vzbudit veřejný zájem. Narozením prvních paterčat v České republice v minulém roce 2013 se problematika rodin s víceročaty dostala do širšího povědomí veřejnosti a postupně také více vstupuje do zorného úhlu politiků.

Dnešní, česká rodina prochází zásadní změnou, do cesty jsou jí kladeny socioekonomické překážky, je transformována kulturně hodnotovými proměnami a především vícečetné rodiny jsou vystaveny zvýšenému společenskému tlaku. Sociální realita rodin s víceročaty se mění, rodinná politika by měla na tyto změny umět reagovat a vytvořit odpovídající podmínky, přesto se problematice rodinné politiky ve vztahu k rodinám s dvojčaty a víceročaty v České republice doposud nikdo systematicky na poli společensko-vědního výzkumu nevěnoval.

Cílem této práce je identifikovat životní situaci rodin s víceročaty v České republice, představit nastavení rodinné politiky a související veřejné politiky, analyzovat státní podporu těchto rodin a nástroje uplatňující se v této oblasti politiky, zjistit jaké jsou limity stávající státní sociální podpory rodin s víceročaty a posléze navrhnout možné změny v této oblasti. Záměrem mé práce je tedy zjistit jakým způsobem reaguje na potřeby rodin s víceročaty rodinná politika, jaké faktory a jací

aktéři ovlivňují tvorbu rodinné politiky týkající se vícetčat a jestli je daná problematika reflektována v souvisejících politikách.

Pro uchopení výzkumného objektu slouží práci teoretické koncepty, především teorie chudoby, sociálního vyloučení, teorie sociálního státu a lidského kapitálu. V diplomové práci bylo pracováno s řadou relevantních sekundárních zdrojů upravujících rodinnou politiku. Primární zdroje pocházely především ze sběru dat, který byl proveden metodou kvalitativního výzkumu na základě polostrukurovaných rozhovorů s matkami vícetčat a s experty na problematiku rodin s dětmi současně narozenými.

Předkládaná práce si neklade za cíl detailní zmapování situace rodin s vícetčaty, ani vyčerpávající evaluaci rodinné politiky a politik souvisejících vzhledem k těmto rodinám, ale jako první ze studií má sloužit k zpřehlednění této velmi aktuální problematiky, navrhnout řešení nejpálčivějších problémů a nastínit oblasti, v nichž by v budoucnu mohl proběhnout podrobnější výzkum.

1 Cíle a výzkumné otázky

Cíle práce

Cíle práce se určují v počáteční fázi výzkumného procesu a z definovaných cílů pak vychází celá metodologie a metody výzkumu. (Veselý, 2011: 25) Cílem této práce je na příkladu rodinné politiky směřem k vícerčatům prozkoumat české rodinné politiky směřem k rodinám se specifickými potřebami. Mým záměrem je identifikovat aktuální charakteristiky a životní situaci rodin s vícerčaty v České republice a nastínit, zda je tato problematika dostatečně reflektována v souvisejících politikách, analyzovat státní podporu těchto rodin a nástroje uplatňující se v oblasti podpory rodiny. Účelem této práce je zhodnotit funkčnost stávajícího systému podpory rodin s vícerčaty a posléze navrhnout možné změny v této oblasti.

Výzkumné otázky

Pro lepší uchopení cílů jsem si kladla následující výzkumné otázky.

- ➔ Jaké jsou potřeby současných mladých rodin s vícerčaty?
- ➔ Jakým způsobem reaguje na potřeby rodin s vícerčaty rodinná politika?
- ➔ Jaké legislativní a institucionální nástroje využívá rodinná politika pro podporu těchto rodin ve veřejné sféře?
- ➔ Jaké důsledky má narození vícerčat pro ekonomickou a sociální situaci rodin a jaká omezení pro rodiny z těchto důsledků vyplývají při srovnání s rodinami s dětmi po sobě jdoucími?
- ➔ Jaké faktory a jací aktéři ovlivňují tvorbu rodinné politiky týkající se vícerčat? Jaké nevládní organizace se systematicky věnují podpoře těchto rodin?
- ➔ Jak je daná problematika reflektována v dalších politikách?

- Jaká opatření by byla vhodná pro českou rodinnou politiku a ostatní politiky ve vztahu k rodinám s vícetčaty?

Vzhledem k povaze, rozsáhlosti a komplexnosti veřejně politického problému se výzkumné otázky zaměřují na vybrané oblasti a vzhledem k rozsahu práce není možné analyzovat všechny faktory působící na tuto problematiku a detailně zhodnotit související politiky.

2 Metody a metodologie

V této kapitole nastíním použité metody, heuristiky a techniky sběru dat, pomocí kterých bylo dosahováno vytyčeného cíle.

Metodou „*rozumíme postup, jak dospíváme k výsledku zkoumání. Je to souhrn pravidel, jak chceme dosáhnout žádaného výzkumného cíle.*“ (Nekola, Veselý, Ochrana, 2007: 142) Níže zvolené metody výzkumu vychází z teoretických východisek práce a z cílů, ke kterým práce na základě teoretických východisek aspiruje. (Jelínková, 2011: 194 – 201) V práci bylo studium odborných zdrojů doplněno vlastním kvalitativním šetřením. Kvalitativní přístup byl zvolen proto, aby bylo možno popsat a vysvětlit konkrétní problematiku a také prozkoumat a interpretovat související zjištění. (Veselý, Nekola, 2007: 150) Relevantní prameny byly nejen studovány, ale proběhla i jejich sekundární analýza. (Knobloch, 2009) Při práci byla využita jak primární data z vlastního výzkumu, tak data sekundární, která budou zmíněna níže. (Veselý, Nekola, 2007)

U **metody sekundární analýzy dat**, se jedná o „*práci s prameny a daty, která jsou již k dispozici.*“ (Veselý, Nekola, 2007: 158) Za dokumenty se považují data, jež byla pořízena v minulosti za jiným účelem, než je současný výzkum a byla pořízena někým jiným, než výzkumníkem, jenž je analyzuje. (Hendl, 2008: 204) Sekundární data zahrnují informace vycházející ze zveřejněných statistik, tabulek a informací. (Fiala, Schubert, 2000: 46) Značnou výhodou sekundárních dat jest fakt, že jsou reliabilní, na druhé straně nevýhodou je, že častokrát neposkytují informace potřebné k cíli našeho výzkumu. (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001) Analýza sekundárních dat byla využita napříč diplomovou prací, k výchozím teoretickým východiskům, ke kapitole Instituce rodiny a fenomén vícerčat, k ukotvení rodinné politiky a vysvětlení situace rodin s vícerčaty, k nastolení nástrojů podpory rodiny i k analýze aktérů. Dále byla využita metoda: **analýza dosavadního vývoje rodinné politiky s vícerčaty**, která byla využita v rámci kapitol 4, 5, 6, 7, 8.

Ke zjištění dosažených cílů, zodpovězení výzkumných otázek a k bližšímu porozumění zkoumané problematice byly využity následující primární a sekundární zdroje, které upravují rodinnou politiku. Jedná se především o významné legislativní strategické dokumenty Ministerstva práce a sociálních věcí (dále MPSV) v oblasti podpory rodiny jako je Národní zpráva o rodině (2004), Národní koncepce rodinné

politiky (2005), Národní koncepce podpory rodin s dětmi (2008), Prorodinný balíček (2008), metodistické „doporučení“ Rodinná politika na úrovni krajů a obcí (2008) a další příslušná legislativa jako Akční plán na podporu rodin s dětmi na léta 2006 - 2009, Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování na léta 2008 – 2010, Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy atd. K zodpovězení výzkumných otázek byla rovněž použita metoda **komparace dávek** pro rodiny s víceročnými s dávkami rodinám s dětmi po sobě jdoucími. Další materiály a dokumenty vlády byly hledány skrze internetovou aplikaci Úřadu vlády ČR www.odok.cz.

Dále byly použity odborné studie, publikace, výzkumy a zprávy analytických pracovišť v České republice a celkově z občanského sektoru jako Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (dále VÚPSV), zde např. studie Životní situace vícečetných rodin (2007), Gender Studies o.p.s. – Klíč k Jeslím, Sladčování a harmonizace, Sociologického ústavu Akademie věd v ČR - Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu, taktéž z Národního centra pro rodinu, byly využity Sborníky z konferencí o rodinné politice organizované Národním centrem pro rodinu ve spolupráci s Výborem pro zdravotní a sociální politiku Senátu Parlamentu ČR (konající se pravidelně již od roku 1999), publikace členů Asociace center pro rodinu a další užitečné zdroje.

Datový zdroj pro zkoumání situace rodin s dětmi nabízí Český statistický úřad (dále ČSÚ), který napříč demografickými statistikami nabízí množství šetření a analýz. Využila jsem výběrové šetření „*Příjmy a životní podmínky*“, které probíhá v rámci programu EU-SILC (European Union- Statistics on Income and Living Conditions), souhrnný přehled o demografickém vývoji z Demografické ročenky 2011, Publikace o obyvatelstvu, také Statistiky rodinných účtů (dále SRÚ), sledující vydání a spotřebu domácností. Dále byla statistická šetření čerpána z Ústavu zdravotnických studií (dále ÚZIS), zde např. demografická studie Rodička a novorozenec (2011), data z Národního registru rodiček a Národního registru novorozenců, MPSV, z mezinárodních statistik Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (dále OECD) a z evropského portálu Eurostatu.

Významným zdrojem byly i informační portály ministerstva práce a sociálních věcí, ministerstva financí a dalších ministerstev, oficiální webové stránky institucí jako Národní centrum pro rodinu, klubů Dvojčat, Českomoravská asociace

klubů dvojčat a víceročtáčků a další odborné webové stránky. Jako internetový zdroj sloužily také panelové diskuse na internetu. Internetové portály mi pomohly proniknout hlouběji do problematiky a zároveň se seznámit s rodinnou politikou. Pracováno bylo i s odbornými publikacemi, monografiemi, informačními publikacemi jako Proč a jak se na místní úrovni věnovat podpoře a plánování rodinné politiky od Fóra pro rodinu, právními předpisy, zákonnými normami a nařízeními v této oblasti, tištěnými a elektronickými zdroji, propagačními materiály Klubu dvojčat, tiskovými zprávami, informačními materiály.

Z metod analýz a tvorby veřejných politik je zastoupena metoda **strom problémů a analýza aktérů**. Ke strukturaci problému, identifikování jeho příčin a důsledků a vztahů mezi nimi byl sestaven strom problémů. „*Jde o diagram příčin a důsledků, tj. faktorů, které způsobují určitý problém. Stejně jako každý strom má i strom problémů „kmen“, „kořeny“ a „větve“. Kmen představuje klíčový problém, kořeny příčiny toho problému a větve důsledky toho problému.*“ (Veselý, 2007: 218) Pro základní vymezení problému mi posloužila heuristika z metod analýz a tvorby veřejných politik Strom problémů. Práce se zabývá rodinami, které mají víceročtáčky převážně v předškolním věku. Strom problémů mi tak pomohl identifikovat oblasti, na které se zaměřit a navrhnout tak možné varianty řešení. Ve středu obrazce je postaven ústřední problém, příčiny jsou znázorněny pod problémem, důsledky z toho plynoucí pak nad problémem. „Realita je velmi složitá, interakce většinou probíhají oběma směry. Většina problémů nemá jednoduché lineární uspořádání.“ (Veselý 2007:219-220) Strom problémů, jejichž vymezení vychází z analýzy institutů státní sociální pomoci, z analýzy aktérů a z šetření týkajících se životních podmínek rodin s víceročtáčky. Tento strom problémů je zapotřebí brát jako prvotní vyjasnění problematiky a její strukturace, kdy je problém převeden do operacionalizovatelných proměnných.

Analýza aktérů se zaměřuje na jednotlivé postoje a aktivity aktérů rodinné politiky směrem k rodinám s víceročtáčky a ke konci diplomové práce jsou provedeny dílčí analýzy těchto aktérů. Dle Veselého a Nekoly (2007) slouží analýza aktérů k identifikování všech jednotlivců, skupin a organizací, kterých se daná politika týká. Též je nutné poznat jejich jednání, záměry a zhodnotit jejich vliv, zdroje a zájem na realizaci určité politiky. (Veselý, Nekola, 2007: 225 - 226) Aktéry jsou nejen ti, kteří o politice rozhodují a realizují ji, ale i ti, kterých se určitá opatření dotýkají a jsou

problémem postižení. (Veselý, Nekola, 2007 : 226) Někteří aktéři jsou zmiňováni již v kapitolách 5-7. Analýza aktérů pak shrnuje některé informace uvedené v těchto kapitolách, ty pak doplňuje a společně s dalšími aktéry udává komplexněji informace o zájmu, postoji a vlivu těchto aktérů. Do analýzy aktérů jsou zahrnuty, jak rozhovory s experty, tak analýza sekundárních dat.

Při tvorbě variant řešení problémů jsem spíše využila přístup zvaný myšlení zaměřené na alternativy než myšlení zaměřené na hodnoty. Při hledání návrhů řešení uvádím jak řešení, která byla použita v minulosti, tak poznatky z literatury a názory aktérů i odborníků a v neposlední řadě také vlastní návrhy. Při konstrukci vlastní varianty řešení jsem zvažila možnosti změn, které je možné provést v rámci nastavení nástrojů rodinné politiky a využila mimo jiné techniky zvané lesson drawing a benchmarking.

Rozhovory s matkami víceročat a s experty

Jako výzkumnou technikou pro získání primárních dat jsem zvolila **kvalitativní rozhovor**, který mi umožnil na rozdíl od kvantitativního empirického šetření poznání dané reality v širším měřítku. Neznamená to ovšem, že by se nedaly na problematiku aplikovat uzavřené otázky, které by byly vyhodnotitelné kvantitativními metodami. Záměrně byl vybrán kvalitativní rozhovor, aby od počátku byla možnost širších odpovědí a popisu dané reality od zkoumané skupiny, které bych kvantitativní metodou nezískala. Dotazované mohly stát v pozici, mohly samy volit, jaké informace sdělí, jaké pocity, postoje a zkušenosti jsou pro ně nejvíce důležité a popsat, jak ony vidí svůj sociální svět. Cílem kvalitativní výzkumné strategie je vytvoření nového porozumění. (Disman, 2000)

Mým cílem bylo získat data od matek víceročat a zjistit, jak samy hodnotí vlastní sociální realitu a konfrontovat je s nástroji rodinné politiky, vysvětlit zkoumanou problematiku z jejich pohledu. Studování subjektivní dimenze tohoto problému z pohledu percepce žen mi napomůže zjistit postoje důležitého aktéra tvorby rodinné politiky. Pomůže mi zjistit objasnit matek na jejich vlastní situaci a také jejich postoj k opatřením rodinné politiky. Jak uvádějí Denzin a Lincolnová (2005 in Švaříček, Šedřová a kol., 2007: 18) „*cílem výzkumníka je porozumět situaci tak, jak jí rozumějí sami aktéři*“, tato práce je protkaná názory matek z polostrukturovaných rozhovorů. Jich se daná problematika dotýká každým dnem.

Respondentky byly vybírány metodou záměrného výběru. Záměrným výběrem rozumím „*postup, kdy cíleně vybíráme účastníky podle jejich určitých vlastností*“ (Miovský, 2006: 135). Určitou vlastností bylo rozuměno – matka víceročat s dětmi, které jsou předškolního věku. Záměrně byly rozhovory dělány s matkami, protože na ně se ve většině případů váží sociální dávky a ony jsou převážně ty, které jsou s dětmi doma. Chtěla jsem ve zkoumaném vzorku zařadit, jak matky, která mají „jen“ samostatná dvojčata, tak matky s více dětmi. Zároveň jsou ve zkoumaném vzorku zastoupeny jak matky, které jsou na rodičovské dovolené, tak v pracovním procesu. Podala jsem si tedy inzerát na několika webových stránkách o dvojčatech. Touto cestou jsem se dostala k rozhovorům s pěti matkami. Protože Kluby dvojčat sdružují matky a pomáhají jim prosazovat jejich zájmy, nechtěla jsem ve své práci mít pouze matky, které sami aktivně reagují na svou situaci a prosazují změnu stávající situace. Jedna respondentka byla oslovena přímo na ulici, jedna byla získána díky doporučení známé osoby. Další respondentka byla oslovena na akademické půdě a poslední respondentka byla vyhledána na dětském hřišti.

Pro větší přehlednost a ujasnění zde uvádím tabulku s charakteristikou výběrového souboru. V tabulce jsou uvedeny základní informace, je uveden věk matky, počet a věkové rozložení dětí a aktuální pracovní situace. Informace v tabulce doplňuje datum a délka rozhovoru. Dalo by se namítat, že mnou zvolený soubor respondentek je jen zanedbatelným zlomkem celkového počtu matek s víceročaty a že výsledky rozhovorů s respondentkami jsou jen stěží generalizovatelné. Jak jsem však zmínila výše, snažila jsem se do svého výzkumu zahrnout různé typy matek a v této diplomové práci mi nejde o zobecnění, ale jak bylo zmíněno na začátku, cílem těchto rozhovorů byl širší popis situace matek, proto považuji daný počet 9 rozhovorů za dostačující.

Primární technikou sběru dat bylo provedeno celkem 9 hloubkových rozhovorů s objekty rodinné politiky- s matkami dvojčat anebo trojčat, které jsou v životní fázi, kdy pečují o malé děti. Jako výhoda polostrukturovaného rozhovoru se ukázala možnost doplnění, úpravy a vysvětlení jednotlivých otázek během rozhovoru vzhledem k jedinečným příběhům každé dotazované. Zároveň bylo možno procházet okruhy otázek v jiném pořadí a tak reagovat na aktuální potřeby dotazované. Otázky kladené v průběhu rozhovorů jsou k nahlédnutí v příloze. Cílem sběru primárních dat bylo získání co nejvíce dat od matek víceročat, která by reflektovala jejich recepci

situace a tyto rozhovory byly posléze konfrontovány s veřejně-politickými dokumenty a statistikami. Polostrukturované rozhovory jsou doplněny interpretací výzkumů spojených s tímto tématem.

Scénář rozhovoru byl vzhledem ke komplexitě problému rozdělený do 9 okruhů otázek. V případě matek trojčat do okruhů deseti. Okruhy rozhovoru byly vybrány na základě brainstormingu a prvotního prostudování problematiky. K vytvoření scénáře vedlo také prostudování webových stránek týkajících se dvojčat a analýza sekundární literatury o rodinné politice a veřejně politických dokumentů. Poslední metodou, která vedla k výběru okruhů, byl narativní rozhovor. Ten byl veden s matkou dvojčat v dětské herně, oslovila jsem ji, zatímco hlídala své děti. Nechala jsem ji tak vyprávět svůj příběh, abych dostala vhled do situace. V každém okruhu bylo 3-10 otevřených otázek. Kategorie byly následující: Životní situace, Informovanost, Služby pro rodiny s více dětmi, Sociální podpora ze strany státu, Zdravotní péče, Vzdělávání a trávení volného času, Sladřování rodinného a profesního života, Nadstandardní služby a pro matky trojčat speciální kategorie reflektující jejich potřebu pečovatelky. Celý scénář rozhovoru je k nahlédnutí v příloze. Z rozhovoru s matkami byl pořizen audiozáznam. Z rozhovorů byla prováděna obsahová analýza, která *„poskytuje standardizovanou metodologii pro systematickou a objektivní analýzu obsahu zaznamenané lidské komunikace.“* (Veselý, Nekola, 2007: 18) Rozhovory jsem dělila do 9-10 tematických okruhů, každý okruh jsem dělila do jednotlivých částí, každou jednotlivou část rozhovoru respondentky jsem pak porovnávala s dalšími částmi. Rozhovory byly vzhledem ke komplexitě problematiky velmi intenzivní, mnohdy trvaly až dvě hodiny. Pro bližší představu o respondentkách je níže uvedena tabulka.

Tabulka č. 1 : Rozhovory s matkami vícerčat

Jméno matky	Počet dětí	Věkové rozložení dětí v pořadí vícerčata a ostatní sourozenci	Aktuální pracovní situace	Věk	Datum a délka rozhovoru Hodiny:Minuty
R1		18 měsíců (dívky, dvojčata)	RD	35	26. 04. 2012 01:44
R2		17 měsíců (dvojčata-chlapec, dívka)	RD	42	30. 04. 2012 01:26
R3		5 let (dvojčata-chlapci), ostatní děti-20, 17, 9	OSVČ	39	03. 05. 2012 01:14
R4		6 let (trojčata-2 chlapci, 1 dívka)	Zaměstnaná	36	02. 05. 2012 02:23
R5		2 roky (dvojčata, dívka a chlapec 2 roky), chlapec-4 a půl	RD	36	05. 05. 2012 0:56
R6		2 roky (dvojčata-děvčata), dívka 4 roky	RD	32	08. 05. 2012 01:12
R7		5, 5 roku (dvojčata, dívky)	Zaměstnaná	35	03. 05. 2012 01:58
R8		4, 5 roku (dvojčata,	Zaměstnaná	41	24. 04. 2012 01:30
R9		4 roky a 7 měsíců (2x dvojčata, 2x pár) (dívka-18let, chlapec 16 let)	PPM	41	06. 05. 2012 01:00

Druhá část rozhovorů byla vedena s experty. Chtěla jsem provést rozhovor se zakládající členkou Klubu Dvojčat a vícerčat a předsedkyní Českomoravské asociace Klubů dvojčat a vícerčat Mgr. Klárou Vítkovou-Rulíkovou, která je expertkou na tuto problematiku. Uvedla mě do širších souvislostí této problematiky a zároveň jsem dostala zajímavý vhled do situace přes její bohaté zkušenosti. V současné době pracuje na Ministerstvu práce a sociálních věcí. Dále s Gabrielou Vítkovou, která pracuje v Centru pomoci rodinám s vícerčaty a obeznámila mě, jak takové centrum funguje a zároveň mě seznámila se zkušenostmi matek. Z řad politiků je zastoupena Mgr. Helena Langšádlová, která je předsedkyní Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti a jako jediná z této komise odpověděla na e-mail, který byl zaslán všem jejím členům, a byla ochotná udělat rozhovor. Z vedoucího oddělení nepojistných sociálních a rodinných dávek MPSV to je pak JUDr. Michaela Kepková a Mgr. Jiřina Pipková, které uvedly pohled MPSV na rodinnou politiku obecně i na vztahující se dávky.

Tabulka č. 2 : Rozhovory s experty

Jméno	Vztah k problematice	Datum a délka rozhovoru
Mgr. Helena Langšádlová	Předsedkyně Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti	04.05.2012 0:20
Gabriela Vítková	Centrum pomoci rodinám s vícerčaty	29.04.2012 01:44
Mgr. Klára Vítková Rulíková	Zakládající Klubu dvojčat a vícerčat, předsedkyně ČAKDV, autorka knih o dvojčatech	04.05.2012 01:14
JUDr. Michaela Kepková a Mgr. Jiřina Pipková	Vedoucí oddělení nepojistných sociálních a rodinných dávek MPSV	30.01.2014 0:43

Vzhledem ke způsobu výběru zaznamenávání dat je třeba stanovit určitá etická a bezpečnostní pravidla. (Miovský, 2006, Hendl, 2005) Rozhodla jsem se z etických důvodů nepřikládat přepisy rozhovorů respondentek jako přílohu diplomové práce, avšak jsou k dispozici k nahlédnutí anebo poslech audionahrávek se svolením odpovídajících matek. Přesná sdělení respondentek uvádím v textu a to v doslovné podobě v uvozovkách a kurzívou. V práci se informace z rozhovorů objevují převážně jako úryvky citací, které konfrontují či doplňují sekundární data a jsou zároveň podkladem pro analýzu situace rodin s vícerčaty. Jména matek byla z důvodu anonymity dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů změněna a nahrazena písmenem R s číslem jim náhodně přiřazeným.

Významným zdrojem dat byla také II. Mezinárodní konference „*Život s dvojčaty*“ konaná pod záštitou Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti PSP ČR dne 16. 11. 2012. Rovněž účast na tematických workshopech navazující na konferenci 17.11 2012. Na konferenci i na workshopech proběhly krátké neformální rozhovory s odborníky na problematiku, které přispěly k lepšímu pochopení problematiky a zúčastněné pozorování těchto expertů.

3 Teoretická a hodnotová východiska

Následující kapitola se věnuje teoretickému zakotvení studovaného problému. K lepšímu uchopení problému mi přispívá zejména teorie sociálního státu, teorie chudoby, teorie inkluze a teorie lidského kapitálu. Výše uvedené teoretické koncepty jsou spolu vzhledem k multidimenzionalitě problému vzájemně provázané.

3.1 Sociální stát jako institucionální rámec rodinné politiky

V této kapitole vymezím sociální stát a následně seznámím s teoriemi sociálního státu. Více rozvedu Esping- Andersonovu teorii a na konci představím modely sociálního státu, jak je zpracovaly Matějková a Paloncyová (2005). Napříč literaturou a odbornými zdroji se setkáváme s velkou škálou typologií států, které jsou konstruovány na základě různých kritérií. Vzhledem k tématu diplomové práce a rodinné a sociální politiky, bude níže uvedena typologie sociálních států. Toto zpřehlednění napomůže k pochopení odlišností v opatřeních rodinné politiky v různých státech i v rámci různých politických proudů.

Pojem sociální stát (welfare state) se řadí ke stěžejním pojmům politických a sociálních teorií i sociální a rodinné politiky, které budou věnovány následující kapitoly. Myšlenka sociálního státu se zakládá na předpokladu, že sociální podmínky jednotlivce nejsou jeho individuální záležitostí či záležitostí jeho příbuzných, nýbrž je to problém celé společnosti. Tato myšlenka se posléze odráží do právního a institucionálního uspořádání celé společnosti. Vymezení pojmu sociální stát je velmi obšírné, s přihlédnutím k tomu, jak rozdílné mohou být představy o tom, jak dosáhnout obecného cíle sociálního státu, jímž je zajištění blahobytu pro jeho občany. (Arts s Gelissen, 2002 in Potůček, 2005) „*Výchozí sociální fenomén, který pojem sociální stát označuje, má řadu velmi rozmanitých podob, existuje v různých ekonomických, politických a sociálních podmínkách a rozdílných národních státech.*“ (Večeřa, 1995: 30) Diverzifikace vymezení pojmu sociálního státu je dána také názorovou růzností autorů, odlišně sociální stát definují liberálové, konzervativci i konsenzualista.

Velmi přehledná je definice sociálního státu Rameshe Mishry (Potůček, 2005: 251), neboť podává přehled aktivit sociálního státu, které konkrétně vyjadřují myšlenku odpovědnosti společnosti za garantování minimální životní úrovně jako

sociálního práva. Sociální stát se podle Mishry vyznačuje snahou o plnou zaměstnanost (nebo o co nejvyšší), zajištěním univerzálních sociálních služeb (především vzdělání, jistota příjmu, zdravotní péče a bydlení a výběr osobních sociálních služeb) a poskytováním sociální pomoci (v případě výjimečné potřeby či k řešení chudoby).

Mishryho definice sociálního státu odkrývá potřebu vysvětlit tento pojem společně s termínem sociální politika, s nímž je nerozlučně spjat. „*Sociální politika představuje praktickou aktivitu, která formuje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života, označuje však aktivity nepoměrně širší než představuje rozsah činností sociálního státu.*“ Široké pojetí sociální politiky ji vymezuje jako určitou koncepci společnosti a s ní související základní sociální ideje dotýkající se i ekonomických a politických vztahů ve společnosti. Úzké pojetí naopak pracuje se sociální politikou pouze v rámci konkrétních sociálních opatření. (Večeřa, 1995: 35)

Teorie sociálního státu se opírá o širší pojetí sociální politiky, pro kterou sociální stát zajišťuje konkrétní sociálně politický, právní a ekonomický rámec. Sociální politika je jakožto politika obecně procesem cíleného ovlivňování individuálního jednání i činnosti sociálních institucí. Londýnský profesor Richard Moriss Titmuss v rekapitulaci definic sociální politiky sleduje tři pojmové znaky přítomné ve všech definicích: prospěšnost občanům; vázanost na ekonomické i mikroekonomické cíle; užívání nástrojů umožňujících přerozdělování zdrojů od bohatých k chudým. T. H. Marshall doplňuje, že sociální politika užívá nástrojů politické moci k modifikaci ekonomických aktivit nebo jejich doplnění tak, aby dosáhla výsledků, kterých samostatný ekonomický systém dosáhnout nemůže. (Večeřa, 1995: 36)

Konkrétnější uchopení pojmu sociální stát zpřístupňuje jeho typologie, která nám „*umožňuje vidět celý les a ne nesčetně moc stromů.*“ (Esping-Andersen, 1999:73) Lze přitom mluvit o mnoha typech dělení sociálních států a proto zde uvedu jen ty nejčastěji používané.

R. M. Titmuss přišel v roce 1974 s první konceptuální typologií sociálního státu, která rozlišila státy podle modelů sociální politiky, základním kritériem tohoto rozdělení pak byla míra institucionalizace odpovědnosti státu za poskytování blahobytu. (Potůček, 2005: 253) Původní rozdělení na reziduální model sociální

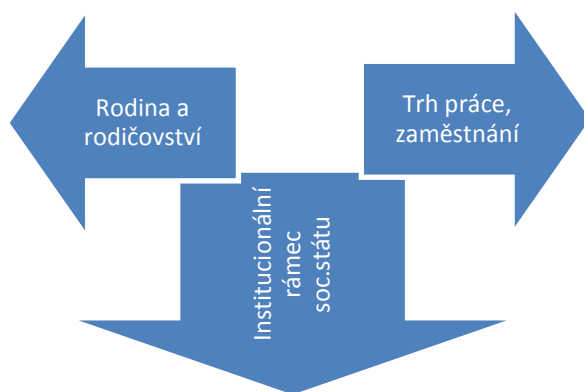
politiky a institucionální model, byl později doplněn o pracovně výkonový model¹. *Reziduální sociální stát* vychází z liberálních myšlenek, kdy lidské potřeby jedince jsou uspokojovány prostřednictvím rodiny a trhu, na kterém jedinec participuje. Státní intervence do sociální oblasti jsou pokud možno minimalizovány a role státu a jeho institucí přicházejí na řadu až, když předchozí dvě instituce selhávají. *Institucionální sociální stát* na druhé straně vychází ze zásady předcházet sociálním událostem. Tento stát má centrálně organizovaný systém služeb, čímž zvyšuje sociální rovnost za účelem integrace společnosti. (Večeřa, 1995: 81 - 82)

Druhá typologie vychází z rozdělení států na liberální a sociálně demokratický (Casteles a Mitchell, De Deken). Esping-Andersen obohatil toto rozdělení o korporativistický model sociálního státu, v této práci vycházím právě z této typologie. Esping-Andersena (1990), publikoval svoji teorii ve svém díle *Three Worlds of Welfare Capitalism*.

Esping-Andersonova typologie (1990)

Jak je uvedeno výše, řada autorů přišla s typologií sociálního státu, dnes nejvíce známou a nejcitovanější je typologie, kterou vypracoval dánský sociolog Esping-Andersen, který uznává rodinu jako jednoho z nejdůležitějších aktérů pro zajištění blahobytu celé společnosti. Ve své typologii vychází z kritéria variability uspořádání vztahu mezi státem, trhem a rodinou.

Obrázek č. 1: Esping - Andersonova typologie

Zdroj: Esping- Andersen, 1990, upraveno autorkou

¹ Jinak také průmyslově výkonový model (Potůček, 2005: 253)

Faktory výše uvedené nepůsobí jen paralelně, ale jak je poznat ze schématu, dochází k interakcím faktorů navzájem. Vysvětlím na příkladu: Rodí-li se v poslední době hojnější počet vícerčat a ženy nejsou schopny pracovat okamžitě na plný úvazek, může stát nastavit nástroje politiky tak, aby odpovídaly této vzniklé situaci. Institucionální rámec tak vlastně zpětně vymezuje pracovní realizace obou pohlaví v rodině i na trhu práce.

Esping – Andersen vycházel při konstrukci typologie z odpovědí na následující 3 otázky:

- 1) Jak moc má člověk zajištěn životní standard nezávisle na své pozici na trhu práce?
- 2) Jakou měrou přispívá systém zdanění a podpory k nerovnostem ve společnosti, k uchování existující sociální stratifikace či k redistribuci zboží a služeb směřující k rovnosti?
- 3) Jakou mírou jsou ve společnosti uspokojovány sociální potřeby lidí napříč sociální politikou nezávisle na aktivitě trhu či rodiny? (Mitchell, 2010: 13)

Esping-Andersenova typologie je založena na charakteristice sociálních států ze sociálních práv a na myšlence, že zodpovědnost za poskytování pracovně-rodinných opatření variuje. Následně představím 3 typy režimů, které byly Esping - Andersenem (1990) vytvořeny na základě způsobu stratifikace², míry dekomodifikace³ a variability vztahů mezi těmito institucemi: státem, trhem a rodinou. Tato typologie zároveň reflektuje také tři výše položené otázky.

Sociálně demokratický režim – skandinávský typ

Sociálně demokratický režim je nejvíce spojený s vyšší mírou dekomodifikace. Sociální práva jsou zde velmi rozsáhlá a dobře uplatnitelná i na střední třídu, je zde univerzální systém sociálního pojištění a významně rozvinutý systém veřejné péče. Na rozdíl od konzervativně-korporativního režimu je zde velký důraz kladen na redistribuci a zabezpečení všech občanů a poskytnutí jim tak co největší míry rovnosti. Stát zabezpečuje vysokou míru služeb institucionální péče o děti, rodiče tak mohou plně participovat na trhu práce, politika zaměstnanosti je

---

² Způsob stratifikace měří autor pomocí indikátorů korporativismu, etatismu, univerzalizmu, požadavků na testování příjmů, výše soukromých výdajů na zdravotní péči a rovnosti přístupu k sociálním dávkám

³ V míře dekomodifikace měří autor indikátory, jako jsou poměry náhrady a podmínky vyplácení výsluhové penze, nemocenských dávek a dávek v nezaměstnanosti) (Mitchell, 2010:13)

aktivní a jejím cílem je plná zaměstnanost. Nestátní organizace se do podpory harmonizace pracovní a rodinné sféry oblasti téměř nezapojují. Příkladem tohoto typu sociálního státu může být Švédsko, Finsko a Dánsko a ze zemí mimo Skandinávii např. Holandsko. (Esping-Andersen, 1999, Angelovská, 2008: 111, Matějková, 2005: 13)

Konzervativně - korporativistický režim

Tento typ sociálního státu vychází z dědictví korporativistického státu a nepromítá se zde tudíž v takové míře liberální důraz na trh. V konzervativním režimu je více zodpovědnosti přeneseno na rodinu, sociální práva jsou zde garantována ve větší míře než v liberálním režimu a také sociální výdaje jsou výrazně vyšší. V porovnání se sociálně-demokratickým režimem je zde kladen větší důraz na zachování statusových rozdílů a redistribuce je zde proto zanedbatelná. Znakem tohoto systému je nízká participace žen na pracovním trhu, která souvisí mimo jiné i s tím, že zařízení institucionální péče o děti, která by usnadňovala zaměstnávání matek, jsou na nízké úrovni. Vzorem je Německo, Rakousko a Francie. (Esping – Andersen, 1999, Angelovská, 2008: 111, Matějková, 2005: 13, Večeřa, 1995: 83)

Liberální režim

Občané jsou v rámci liberálního typu sociálního státu vnímáni jako individuální aktéři a péče o děti je považována za jejich osobní odpovědnost. V tomto režimu je rodinná politika řízena minimálně a veřejné intervence v sociální politice jsou také minimální. Stát se spoléhá na sílu konkurenčních tlaků na trhu. Rodina nedostává výraznější sociální podporu, sociální zabezpečení je omezeno na osoby s nízkým příjmem a má tak zároveň sloužit jako zdroj motivace k vyřešení problémové sociální situace. Pokud existují dávky, jsou příjmově testované a na rodiny se pamatuje spíše ve formě daňových úlev. Politika nezaměstnanosti je pasivní, zodpovědnost za péči o děti spočívá na rodičích. Tento režim je charakteristický nízkou mírou dekomodifikace a podporuje osoby se středním a vyšším příjmem. Příkladem liberálního státu je Anglie, kde stát mluví do péče o děti minimálně, většina rodičů tedy využívá neformální pomoc, např. ve formě au-pair. Dalším příkladem liberálního státu je USA, Kanada, Švýcarsko, Austrálie. (Esping -Andersen, 1999, Angelovská, 2008: 111, Matějková, 2005: 13).

Rodinná politika v České republice je kombinací všech 3 modelů. Bývalé socialistické státy vytváří nový cluster, který vychází z prosazování plně

zaměstnanosti mužů i žen v průběhu minulého období. Mezi hlavní znaky se řadí dlouhý čas na rodičovské dovolené a rapidní pokles institucionální pomoci v péči o děti, což odpovídá konzervativnímu režimu. Dávky směřované rodinám s nízkými příjmy odpovídají liberálnímu režimu. Harmonizace pracovních a rodinných povinností a snaha o brzký návrat do práce odpovídá sociálně-demokratickému režimu. (Kocourková, Rabušic, 2006: 125) V žádné zemi nelze nalézt ideální model jednoho typu, vždy se jedná o kombinaci více typů sociálního státu. Jako každá teorie má tak i Esping-Andersenova typologie svoje kritiky.⁴

Esping-Andersenova typologie mi poslouží jako vhodný referenční rámec pro analýzu rodinné politiky směrem k rodinám s vícerčaty, i přestože Česká republika nelze jednoznačně přiřadit k žádnému modelu rodinné politiky, proto uvedu ještě vymezení rodinných politik v Evropě podle Matějkové a Paloncyové (2004). Rozpracovávají dále Esping-Andersenovu typologii a Českou republiku přiřazují ke čtvrtému typu státu, postsocialistickému⁵.

---

⁴ Např. Powell, Barrientos 2004

⁵ Matějková a Paloncyová uvádí jako pátý typ sociálního státu prorodinný (latinský). Podrobněji Matějková, Paloncyová 2005:14

Tabulka č. 3: Modely sociálního státu a typy rodinné politiky

Typ "státu blahobytu"	Liberální	Sociálně-demokratický	Konzervativní	Postsocialistický
obecné rysy	úloha trhu je prvořadá, pomoc státu náleží jen nejvíce potřebným, minimální stupeň přerozdělování zdrojů	sociální práva každému, stát zajišťuje práci tam, kde není v soukromém sektoru, zavedené vysoké daně a vysoký stupeň přerozdělování	profesní sdružení zajišťují základní sociální práva, vysoký stupeň přerozdělování zdrojů	vysoký stupeň přerozdělování zdrojů, postupný přechod od státního paternalismu k systému pomoci jen potřebným
efekt na sociální strukturu	existuje nerovnost mezi chudými a bohatými, zavedeno soukromé pojištění	univerzalizmus, solidarita, společnost rozšířena na úroveň střední vrstvy, zavedeno univerzální sociální pojištění	hierarchie ve společnosti, loajalita, stát podporuje zajištění minimální životní úrovně	postupná diferenciacie
podpora rodiny	není stanovena výše minimální mzdy ovlivňující životní minimum, odpovědnost za péči o děti spočívá na rodičích a soukromých institucích	plošné základní dávky rodinám, vysoké ostatní sociální dávky, dlouhá rodičovská dovolená, rozvinutý systém institucí péče o děti	tradiční rodina je základním prvkem sociální struktury, žitel je hlavním zdrojem příjmů, méně rozvinutý systém institucí péče o děti	vysoká zaměstnanost žen, dlouhá rodičovská dovolená, rozvinutý systém péče o děti, nárok na sociální dávky testovaný, jejich výše často demotivuje k pracovnímu zapojení
ovlivňování gender vztahů	nevměšování se	politika rovnosti pohlaví, podpora dvoupříjmového rodinného	tradiční jednokariérový model	dvoupříjmový model rodiny

		modelu		
sít státní institucionální péče o děti	málo rozvinutá	velmi rozvinutá	velmi rozvinutá	rozvinutá
forma rodinných dávek	daňové úlevy	univerzální nárokové dávky	dávky, odpočty z daní	především dávky
populační politika	neutrální	child-friendly policy	často propopulační cíle	často pro propopulační cíle
Stát	Austrálie, Kanada, USA, Japonsko, Velká Británie, Švýcarsko	Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko	Německo, Rakousko, Belgie, Irsko, Francie, Lucembursko	Česká republika, Polsko, Maďarsko, Slovensko

Zdroj: Matějková, Paloncyová, 2005: 14

3.2 Teorie chudoby

Za slovem chudoba je skryto velké množství významů. Zatím neexistuje žádná definice, která by dosáhla obecného konsensu, stejně jako neexistuje jediný obecně přijatý způsob jejího měření a cesty jakými se dá chudoba definovat, jsou rozmanité.

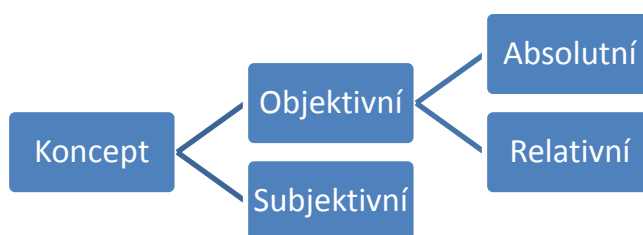
Friedman (1996: 161-189) mluví nejméně o **čtyřech diskurzech chudoby**:

- a) **Byrokratický** – prostřednictvím přímých a nepřímých kritérií určuje hranici chudoby, která rozhoduje nejen o tom, kolik lidí bude dostávat dávky, ale určuje také počet chudých. V tomto diskursu se hovoří o domácnostech s nízkými příjmy, o absolutní či relativní chudobě.
- b) **Moralistický** – definuje, jaký postoj mají chudí ve vztahu ke svojí chudobě. V tomto diskursu se pak hovoří o blahoslavených, pracujících či lidových masách.
- c) **Akademický** – vysvětluje chudobu jako důsledek společenských mechanismů. V tomto diskursu se hovoří o strukturální chudobě, vyloučení či vykořisťování.
- d) **Samotných chudých** – hovoří o jejich bezmocnosti a o tom, jakým způsobem ji překonat.

V teorii chudoby je pojem chudoba silně korelován se sociálním vyloučením: chudoba jako příčina sociálního vyloučení nebo sociální vyloučení jako příčina chudoby. Nutno ovšem podotknout, že „*chudoba není nutnou podmínkou sociálního vyloučení, což znamená, že chudý člověk nemusí být sociálně vyloučený a sociálně vyloučený nemusí být nutně chudý.*“ (Toušek, 2007: 10)

V obecném rozdělení můžeme rozlišit následující **KONCEPTY CHUDOBY**:

Obrázek č. 2 : Koncepty chudoby

Zdroj: Autorka

V **subjektivním konceptu** chudoby je založeno hodnocení vlastní životní situace jedincem či domácností, jsou to právě lidé, kteří určují, jak moc se cítí chudými. U každého člověka je vnímání chudoby založeno na jiných faktorech a jiných okolnostech, kterým přisuzuje každý jednotlivec jiný význam a také vychází ze subjektivního porovnání s druhými. Tak se mohou cítit chudými ti, kteří nejsou (ti, kteří aspirují k vyššímu sociálnímu statusu) a naopak, za chudé se nemusí deklarovat ti, které společnost definuje jako chudé (např. dle příjmů). **Objektivní koncepty** jsou stanoveny „zvenčí“, určitou autoritou, státem. Vlády tak na základě analýz sociálně ekonomických informací o souborech domácností mohou udělat dělicí čáru v příjmové distribuci obyvatelstva, oddělit chudé od nechudých a na tomto základě přijmout politická opatření. „Objektivita“ závisí na sociálním a politickém konsensu. (Krebs, 2010: 120-121)

Mareš (1999:110-115) zmiňuje následující kategorie objektivních konceptů chudoby:

- a) **Relativní koncept**- tento koncept vymezuje chudobu na základě komparace se standardy existujícími v dané společnosti. Relativní chudoba⁶ je založena na porovnání standardu chudých a těch, kdo chudí nejsou. Zdroje chudých jedinců, rodin či sociálních skupin v relativním konceptu jsou do takové míry pod standardy společnosti, ke které patří, že je nedostatek zdrojů vylučuje z životních zvyklostí daného společenství. Základní potřeby jsou v celé populaci uspokojovány, ale část populace je vyloučena z běžného spotřebitelského standardu společnosti. Ti lidé, kteří jsou považováni v České republice za chudé, by do jisté míry nebyli považováni za chudé v Etiopii, Ugandě či jiných rozvojových zemích.

Klasická definice relevantního konceptu chudoby pochází z úst Petera Townseda: „*Jedinci, rodiny a skupiny mohou být označeni za chudé, jestliže jejich zdroje nejsou postačující pro zajištění druhu stravy, participace, životních podmínek a prožitků, které jsou obvyklé nebo jejichž dosažení je přinejmenším široce podněcováno a schvalováno ve společnosti, k níž náležejí. Jejich příjmy jsou natolik pod úrovní příjmů, kterými disponují v této společnosti průměrní jedinci či rodiny, že je to de facto vylučuje z životních standardů, zvyklostí a činností v ní obvyklých.*“ (Townsed, 1979 in Mareš 1999:11)

- b) **Absolutní koncept** - tento koncept je vyhraněnější, chudoba je spojována s nedostatkem prostředků k uspokojení základních potřeb. Žít delší dobu pod absolutní hranicí chudoby pak znamená přímé ohrožení života. Joseph a Sumption (1979 in Mareš 1999: 112) konstatují, že absolutní chudoba je definována potřebami těch, kdo jsou chudí. Neváže se výdaji ve vztahu k výdajům těch, kdo chudí nejsou.

Mareš (1999:110 - 120) zmiňuje i další koncepty, se kterými přicházejí různí autoři. V **přímých konceptech** dle Harrolda (1995), jsou samotné příjmy v tomto případě považovány za nedostačující pro měření chudoby a tak je měření chudoby v přímých konceptech založeno na měření chudoby až po transformaci příjmů do spotřeby. V **nepřímých konceptech** dle Harrolda (1995) jsou nepřímé míry založeny na měření příjmů před spotřebou. Veit-Wilson (1987) uvádí **preskriptivní koncept**

---

⁶ S tímto pojmem souvisí moderní chudoba, ta je vyjádřena realitou současného vyspělého světa, kde se chudoba stává relativní a mění konkrétní podobu a rozměr (Kolibová 2011:96)

a **konsensuální koncept**. V preskriptivní definici chudoby vymezují chudé „expertní odhady“. Konsensuální přístup nepracuje s experty, ale veřejným míněním jako názorem celé společnosti. Veřejnost je ta, která odhaduje adekvátní minimum příjmu, vymezuje seznam nezbytných životních podmínek a rozhoduje se do jaké míry je ochotna chudé podporovat.

Wilsonova situační teorie chudoby (1996) přichází s definicí, že nerovnost není jen důsledkem nerovnoměrných distribucí zdrojů, ale také důsledkem různého přístupu ke kultuře a hodnotám. Chudí mají od většiny odlišný životní styl, ne proto, že by zastávali jiné hodnoty, ale proto, že jsou chudí. Podle Wilsonovy teorie je jedinou možností odstranění chudoby změna životních podmínek chudých. Tomeš (1996:126) definuje chudobu jako stav, kdy: „nedostatek hmotných prostředků omezuje možnosti spotřeby, kdy nedostatek peněz neumožňuje zabezpečovat důležité (základní) životní potřeby na přiměřené úrovni.“ (Tomeš 1996: 126)

Sirovátka (2008) ve studii *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice* s důrazem na studii dětí upozorňuje, že příjmová chudoba je způsobena především:

Tabulka č. 4: Čím je způsobena příjmová chudoba

Vyšším počtem nezaopatřených dětí v domácnosti
Nízkou vzdělanostní úroveň domácnosti
Neúplností rodiny
Ekonomickou neaktivitou, nezaměstnaností

Zdroj: Sirovátka, 2008

S přihlédnutím k tématu této práce je důležité zmínit také koncept feminizace chudoby „*neboli zvýšeného rizika žen ocitnout se mezi chudými*“, jehož příčinou je diskriminační postavení žen na trhu práce. (Mareš, 1999:52)

Chudobu nejčastěji měříme pomocí dvou kritérií:

- a) Spotřeby- spotřeba nám ukazuje na přímé měření chudoby. V tomto typu měření je úhel pohledu zaměřený na přímé spotřebě statků a služeb a dalších nezbytných výdajů (pojištění).

- b) Příjmů- příjmy nám ukazují nepřímé měření chudoby. V tomto typu měření se stanoví výše příjmů. Předpokládá se, že nedostatečné příjmy vedou k nedostatečné spotřebě a naopak vyšší příjmy k vyšší spotřebě (nemusí tomu vždy tak být). (Kolibová, 2011:98)

Pojem chudoba se v této diplomové práci chápe především v relativním konceptu, ale i v širším pojetí jako nedostupnost sociálních statků (jako zaměstnání, vzdělání, bydlení) a nerovnost rozdělení těchto statků.

S tématem chudoby pak bezprostředně souvisí následující teoretický koncept. Problematice sociálního vyloučení⁷ je v současné době věnována značná pozornost, jak na mezinárodním poli, tak v měřítku České republiky.⁸

3.3 Sociální vyloučení neboli exkluze

S termínem „sociální vyloučení“ přichází jako první Max Weber, který ho vysvětluje jako pokus jedné sociální skupiny zajistit si pro sebe význačné postavení na úkor jiné sociální skupiny prostřednictvím procesu subordinace. Na takovéto vymezení termínu navázal Jordan (Jordan, 1996), který definoval sociální vyloučení jako aktivní vylučování jedné sociální skupiny druhou. (Barták, 2008: 51) Dnes chápeme definici sociálního vyloučení ve významu, který pochází z Francie ze 70. let minulého století, jako označení skupin obyvatel žijících na okraji společnosti, „někteří jedinci propadli systémem sociálního zabezpečení a jsou vyloučeni administrativně státem.“ (Hills et al., 2002: 2) Z tohoto úhlu pohledu je možno důležitou příčinu vyloučení hledat v nesprávném nastavení veřejných politik.

Na otázku jaké jsou hlavní příčiny sociálního vyloučení nelze nalézt jednoznačné odpovědi a často se liší. Napříč literaturou se setkáváme s třemi názorovými proudy : (Byrne, 1995 in Barták, 2008:52)

- Hlavní příčinou sociálního vyloučení jsou individuální vlastnosti a charakteristiky jedince
- Hlavní příčinou sociálního vyloučení jsou instituce a nastavení společenského systému, který je specifický ustupováním od státu sociálních služeb a dalšími společenskými změnami

---

⁷ Detailněji se sociálnímu vyloučení věnuje např.: Hills et al. (2002),

⁸ Je však třeba vzít v úvahu, že ne všechny formy a ne všechny příčiny sociální exkluze jsou řešitelné nástroji sociální politiky, stejně jako je zřejmé to, že použití tohoto konceptu může mít v kontextu rozdílných sociálních politik rozdílný význam (Mareš, Sirovátka, 2008:289)

- Hlavní příčinou sociálního vyloučení je diskriminace určitých společenských skupin

Sociální vyloučení se tedy nemusí týkat pouze jedinců, dochází také k „oddělování určitých skupin od hlavního proudu společnosti.“ (Giddens in Mareš (1999), Sirovátka, 2008: 273)

Z Evropského pohledu, Evropská unie definuje jako sociálně vyloučené: „ty občany dané společnosti, kteří z důvodů, které nemají sami pod kontrolou, nemohou participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo a na něž aspirují.“ (Burchardt, Le Grand, Piachaud, 1999: 229)

Z českých kruhů, podle Matouška sociální vyloučení „označuje obvykle komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti“ (Matoušek, 2003b: 17) Podle Kolibové (2011: 101 - 102) je důležité, aby každý měl občas přístup k 5 základním zdrojům společnosti, nemá-li k nim občan přístup, dochází k oslabení jeho integračních mechanismů uvnitř daného společenství. Základní zdroje jsou následovné:

- Zaměstnání
- Bydlení
- Sociální ochrana
- Zdravotní péče
- Vzdělání

Následně uvedu 7 dimenzí sociálního vyloučení dle Percyho a Smithe (Percy, Smith in Mareš, Sirovátka, 2008: 274-275).

Tabulka č. 5: 7 rovin sociálního vyloučení dle Percyho a Smithe

Ekonomická (nízký příjem, příjmová chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost...)
Politická (nízká účast ve volbách,...)
Sociální (sociální izolace, rozbití tradiční domácnosti, ...)
Individuální (fyzický či mentální handicap, ztráta sebevědomí či sebeúcty,...)

Prostorová (koncentrace vyloučených v oblastech s kumulací rizikových vlivů a bez odpovídající kvality života, nedostatečná dopravní obslužnost,...)
Komunitní (nedostupnost služeb, kolaps podpůrných sítí, ...)
Skupinová (vyloučení v určitých sociálních skupinách,...)

Míra chudoby i rizika sociálního vyloučení spolu úzce souvisejí. Jejich evaluaci strukturuje Atkinson (2001 in Kolibová, 2011: 102) v sedmi následujících kritériích.

- distribuce příjmu (rozdíl v příjmech 20% nejbohatších a nejchudších domácností)
- podíl populace pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech
- trvalost chudoby (evidence míry chudoby po dobu 3 let)
- podíl domácnosti s nezaměstnanými členy
- regionální nerovnosti (koeficient rozdílu regionální nezaměstnanosti)
- nízká vzdělanost (podíl osob ve věku 18-24 let, kteří ukončili pouze základní vzdělání)

3.4 Teorie lidského kapitálu

Současná moderní doba je charakterizována rapidně vzrůstajícím významem lidského kapitálu. O tom, že lidský kapitál má v současné době nezastupitelnou roli, svědčí ocenění práce Garyho Stanley Beckera Nobelovou cenou za ekonomii, kterou obdržel v roce 1992. Pro potřeby této práce pouze stručně nastíním jeho teoretická východiska. Vysvětlím pojmová a věcná východiska, vymezím hlavní pojem kapitál, seznámím s druhy kapitálů, stručně nastíním historický vývoj lidského kapitálu a neopomenu ani význam investic a přínosy do lidského kapitálu.

Na úvod teorie bych vymezila pojem „**kapitál**“. Anglický ekonom N. W. Senior v první polovině 19. století definoval kapitál jako „*zboží, které není spotřebováno, nýbrž je dále používáno ve výrobě. A práce vybavení tímto zbožím je produktivnější. Jinak řečeno, kapitál je produktivní.*“ (Holman, 1999: 102) Kapitál se tedy dá zhodnotit. Kapitál je jistou formou investice, které jsou výsledkem racionálního uvažování o očekávaných nákladech a výnosech. (Becker, 1993)

Během druhé poloviny 20. století se začínají napříč odbornou veřejností v sociálních vědách používat nové typy kapitalů. Pojem kapital se tak rozšiřuje i mimo oblast ekonomie. V tomto konceptu kapitalů se obecná představa bohatství rozdělí na dílčí části. „*Problém ovšem je, že tyto typologie nejsou opřeny o žádný sjednocující teoretický rámec, který by zaručoval, aby jednotlivé typy kapitalů skutečně ve svém úhrnu zahrnovaly všechny dostupné zdroje a aby se tyto typy vzájemně nepřekrývaly.*“ (Veselý, 2006: 8)

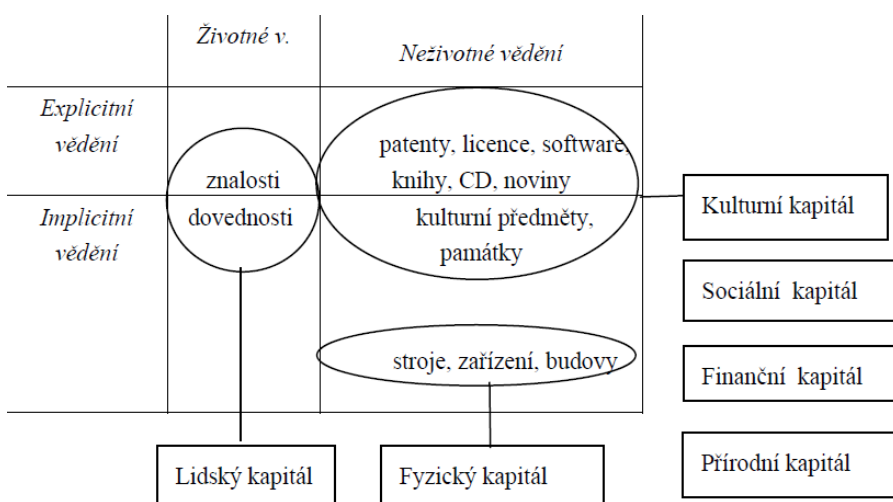
Kapital se vyznačuje i určitými znaky, z kterých čerpá ekonomie. Veselý (2006: 5) k tomu udává: „*Kapital je v prvé řadě jistou formou investice. Pojetí kapitalu tady navazuje na tradiční odlišení dvou typů ekonomických aktivit: investic versus spotřeby. Investice představuje takové užití zdrojů, které umožňuje zvýšení či udržení zisků v budoucnosti. Oproti tomu spotřeba znamená bezprostřední uspokojení potřeb a požadavků v přítomnosti, ovšem bez možnosti finančních zisků v budoucnosti.*“

V některých případech je rozumnější odložit nynější spotřebu a investovat energii, čas a finanční prostředky do něčeho, co sice okamžitě nepřináší prospěch, ale co díky svému potenciálu může přispět ke zvýšení uspokojení našich potřeb v budoucnosti. (Veselý, 2006: 5)

Veselý (2006: 9) rozlišuje následující typy kapitalů:

- fyzický kapital (materiální výrobní prostředky vyrobené lidmi, jako stroje a zařízení)
- přírodní kapital (přírodní zdroje, jako půda, lesy)
- finanční kapital (dostupné finanční prostředky, úspory, akcie)
- sociální kapital (společenské sítě mezi lidmi)
- lidský kapital (vědění vtělené v lidech)
- kulturní kapital (materiální produkty, které nelze bezprostředně využít pro výrobu komodit a služeb)

Veselý (2009: 9 – 10) zachytil vztah jednotlivých forem kapitalu k vědění, z kterého vyplývá i následné členění. Je nutno podotknout, že je možno mluvit i o dalších typech kapitalu jako např. intelektuální kapital (patenty) (Veselý, 2009: 9)

Obrázek č. 3: Typy kapitálů a jejich vztah k vědění

Zdroj: Teorie mnohačetných forem kapitálu

Specifickou formou kapitálu je *lidský kapitál*. Definic lidského kapitálu existuje velké množství a každý autor na jeho teorii nahlíží trochu jinými očima. Pro účely mé práce vyberu jen některé. Přestože lidský kapitál vykazuje stejné rysy jako kapitál fyzický, má zvláštní prvky. Nedá se zcela převést, nelze ho prodat ani zapůjčit. I investice do lidského kapitálu probíhají odlišně.

Teorie lidského kapitálu je neoklasickou ekonomickou teorií pocházející z prostředí ekonomů chicagské školy. Za její nejvýznamnější představitele jsou považováni ekonomové Theodor Schultz a laureát Nobelovi ceny Gary Stanley Becker. Tato teorie se nezabývá investováním do lidského kapitálu jen z důvodu ekonomické prosperity, ale ekonomický kapitál by měl být rozvíjen komplexně, investice by měly být patrné nejen v ekonomické oblasti, ale rovněž v rodinném, občanském a osobním životě. Představitel chicagské školy Theodor Schultz definuje lidský kapitál jako všechny lidské schopnosti, nehledě na to, zda vrozené či získané. Ty schopnosti, které jsou vzácné a mohou být vhodným investováním zhodnoceny, tvoří lidský kapitál. (Schultz, 1971) Přední ekonomové chicagské školy, tak nahlíží na výdaje jako na investici. Ať už se tato investice týká vzdělání anebo zdraví, vždy očekávají budoucí výdělek.

„Lidský kapitál nemusí mít produktivní funkci jen bezprostředně na trhu práce, investice do něj se mohou projevit i v dalších oblastech, jako je rodinný či občanský život.“ (Veselý, 2006: 13) Investování do lidského kapitálu není důležité jen z hlediska jednotlivce, nýbrž je zdrojem bohatství národů. (Kameníček, 2012: 17)

Becker (1993) pak lidský kapitál definuje následovně: „*Lidský kapitál jsou schopnosti, dovednosti a odpovídající motivace tyto schopnosti a dovednosti uplatnit.*“ Životní úroveň pak podle jeho názoru závisí primárně na lidském kapitálu. Rodinné zázemí je tak klíčovým faktorem rozvoje lidského kapitálu.

Podle teorie lidského kapitálu rodinná politika podporuje zdravou a fungující rodinu a to především na základě přesvědčení, že lidský kapitál vzrůstá převážně v dobře fungujících rodinách. Hovoříme-li v rodinné politice hovořit o investicích, pak „*investicemi do lidského kapitálu označujeme aktivity, které se projevují trvalým nebo opakovaným (tj. nikoli jednorázovým) vlivem na naše peněžní či psychické příjmy. Investice do lidského kapitálu může být jednorázová, nebo se může jednat o trvající aktivitu. Její výsledek se však vždy projevuje v delším časovém období než v jediné uvažované periodě. Předmětem teorie investic do lidského kapitálu jsou aktivity, které ovlivňují budoucí peněžní i psychické příjmy tím, že tyto aktivity zvyšují zdroje, které se nacházejí v každém z nás.*“ (Kameníček, 2012: 17)

Pojem lidský kapitál byl poprvé využit ve sféře rodinné politiky německou 5. zprávou o rodině z roku 1994. Rodiny děti vzdělávají, učí je novým interakcím, vychovávají z nich občany. „*Jestliže chce stát zajistit budoucnost tohoto lidského kapitálu, musí – i jako opatření na podporu hospodářství – dostatečně investovat do zajištění potřebných služeb. Poukaz na podporu hospodářství uvádím vědomě a důrazně. Neboť by to byla chyba na chybu, kdybychom chápali rodinnou politiku jako pečovatelskou politiku.*“ (Schattovits, 1999) Rodiny se o děti starají a tímto způsobem pěstují lidský kapitál. Lidský kapitál je tu ve významu péče o děti. Jedná se o vztah k budoucnosti společnosti. Návržnost investic státu není okamžitě viditelná, identifikovatelná, ale v budoucnu se může pozitivně odrazit. Rodiny s malými víceročaty, stejně jako rodiny obecně, jsou základním kámen společnosti a místem, kde se vytváří budoucí lidský kapitál. Na základě této teorie lidského kapitálu pak nejsou vnímány jako pobíratelé sociálních dávek na okraji společnosti, ale jako instituce do kterých je třeba investovat pro budoucnost.

Kuchař (2007: 21 - 22) píše, že každý z nás vstupuje na trh práce vybaven souborem skupinových a osobních dispozic. Některé z nich se dají měřit ekonomicky, jiné ne. Příkladem může být vzdělání, dovednosti a schopnosti. Čím více máme skupinových a osobních dispozic, tím je větší možnost uplatnění na trhu

práce. Matky s vícerčaty snižují svoje dispozice ve srovnání s bezdětnými ženami a muži a ve srovnání s matkami, které mají jednotlivé děti.

Kameníček (2012: 148) zmiňuje dvě hlediska poptávky rodiny po dětech. 1. Poptávku po kvalitě. 2. Poptávku po kvantitě. Méně dětí se může zdát výhodnější, protože dovoluje investovat více lidského kapitálu na dítě. *„Des-agregujeme-li termín lidský kapitál na jeho základní oblasti, menší počet dětí dovolí rodině dosáhnout vyššího sociálního statusu. Rodina pak může vytvořit každému dítěti lepší zdravotní a sociální podmínky, umožní mu vyšší vzdělání, rozvíjí jeho dovednosti například při hře na hudební nástroje, znalost cizích řečí atp. To vše později zvyšuje atraktivitu dětí na trhu sňatků. Investice do lidského kapitálu dětí vyjadřují hledisko poptávky po jejich kvalitě.“* (Kameníček, 2012: 148 – 149) V historii dávaly rodiny přednost poptávce po počtu dětí.

Úroveň lidského kapitálu ovlivňuje celou řadu sociálně-ekonomických ukazatelů. Z pohledu hodnocení investice do lidského kapitálu jedinec obsazuje lepší místa ve společnosti, což se ukazuje např. lepším postavením na trhu práce, na jeho mzdě. Zlepšuje se i prostředí, ve kterém se pohybuje (např. odvádí více finančních prostředků z daní). Vyšší úroveň kapitálu se ovšem neobejde bez nákladů. Od nákladů na jedince, který se vzdělává, přes náklady obětované příležitosti. (Mazouch, Fischer, 2011: 60 – 61)

V dnešní době se hodnocení rozvoje lidského kapitálu intenzivně věnuje Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. OECD každý rok publikuje studii o stavu a rozvoji lidského kapitálu - Education at a Glance. (Kleňhová, Šťastnová, Cibulková, 2009) I přes to, že budu s teorií lidského kapitálu pracovat, jsem si vědoma, že má také dost kritiků. Nejvíce je teorii vytýkáno zjednodušení hodnocení významu vzdělávání při vstupu na trh práce. (Kuchař, 2007: 29)

3.5 Veřejný zájem

Veřejný zájem je celoskupinový zájem, pojem tedy vyjadřuje „nadindividuální“ charakter. Jednoznačná definice veřejného zájmu neexistuje a nelze jej jednoznačně určit. Vezmu-li individuální zájem jednoho jedince a propojím-li ho s individuálním zájmem druhého jedince, veřejný zájem je pak definován jako společný průnik jednotlivých individuálních zájmů. Jak udává Ochrana (2005: 29) určení kritéria k vymezení veřejného zájmu, s ohledem na společný průnik jednotlivých individuálních zájmů, je v praxi složité. *„Nositelem veřejného zájmu je*

sociální subjekt. Veřejný zájem je činitelem skupinové integrity sociálního subjektu, který je společným zájmem zainteresován na řešení určitých společných problémů, jež mají atribut „veřejné věci“. Veřejný zájem má normativní obsah. Pro jeho charakteristiku je určující, zda jeho zaměření odpovídá všeobecně přijímané morálce a právním zákonům dané společnosti. Veřejný zájem má „nadindividuální“ charakter. To znamená, že jeho nositelem je sociální (nikoliv individuální) subjekt. Těmito sociálními subjekty jsou aktéři veřejné politiky (např. politici, vlády).“ (Ochrana, 2005: 29) Známa a často citována definice veřejného zájmu pochází od Waltera Lippmanna: „veřejný zájem je zřejmě tím, co by si lidé vybrali, kdyby viděli jasně a racionálně a jednali nezáujatě a benevolentně.“ (Lippmann, 1989)

Potůček (2005: 14) rozlišuje v souvislosti s veřejným zájmem *liberální a paternalistickou* politiku. Liberální veřejná politika přichází na řadu ve chvíli, kdy individuální zájem ohrožuje uznaný veřejný zájem. Paternalistická veřejná politika zdůrazňuje uznaný veřejný zájem na možný úkor individuálních zájmů. (Potůček, 2005: 14)

Definici veřejného zájmu není možné nalézt v žádném zákoně. V diplomové práci budu vycházet z obecného hlediska, že veřejný zájem je takový druh orientace rodinné politiky, který podporuje rozvoj společnosti a řešení jejich reálných problémů. Veřejným zájmem by mělo být vytvoření takových podmínek pro rodiny s víceročaty, aby nebyly diskriminovány vůči rodinám s dětmi po sobě jdoucími a aby se tyto rodiny neocitaly v relativní chudobě ani nebyly vystaveny sociálnímu vyloučení.

4 Instituce rodiny a fenomén víceročaty

Ke snazšímu pochopení problematiky a pochopení prostředí, ze kterého vychází, je do práce včleněna kapitola Instituce rodiny a fenomén víceročaty. V této kapitole nahlédnu do světa rodiny a světa dvojčat. Stručně nastíním, co to rodina je, jakou hraje roli a jaký má význam ve stále se měnící společnosti. Uvedu stručné charakteristiky jednovaječných a dvouvaječných dvojčat i specifika vícečetného těhotenství. Zaměřím se na víceročata z pohledu historie, statistiky i z hlediska výzkumných studií dalších vědních oborů. Zpřehledním problematiku asistovaného reprodukci a další faktory ovlivňující vzrůstající počet dětí současně narozených.

4.1 Rodina jako primární instituce, vymezení pojmu

Jedno z klíčových východisek práce je, že rodina má ve společnosti nepostradatelnou funkci. Rodinná politika i její praktická opatření vycházejí z definice rodiny. Na základě definice rodiny můžeme racionálně zdůvodňovat politické návrhy. Pojem rodina je velmi obsáhlý a liší se podle toho, v jakém oboru ho definujeme. Primární zdroje přicházejí s následujícími definicemi. Podle slovníku spisovné češtiny je to: „základní společenská jednotka tvořená dvojicí manželů nebo rodičů s dětmi.“ (Červená, 2001) V Sociologickém slovníku Jandourek vymezuje rodinu jako „formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím, zahrnujícím přinejmenším rodiče a děti.“ (Jandourek, 2001: 206) „Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu společnosti a státu“, jak je deklarováno v článku 23 Paktu o občanských a politických právech (1966).

Rodina je tedy základní a nejvýznamnější jednotka společnosti, která vytváří lidský kapitál. Úkolem rodičů je vytvářet předpoklady pro zdravý psychický a fyzický vývoj dítěte a tímto způsobem napomáhat správnému fungování společnosti. Rodina zaručuje sociální, kulturní i ekonomický rozvoj jednotlivce tudíž i celé společnosti.

Z hlediska sociální politiky je dobré definovat rodinu podle jejích společenských funkcí. Podle Krebs (2007: 348) by zdravá a fungující rodina měla plnit tyto čtyři důležité funkce:

- *biologicko-reprodukční*
- *ekonomická*
- *výchovná*
- *sociální*

Krebs (2007: 348) tyto funkce blíže nerozvádí, ale uvádí, že jsou důležité, jak pro biologickou stabilitu populace, tak pro reprodukci člověka - jako biologické i společenské osobnosti. „*Národní zpráva o rodině*“ z roku 2004 zmiňuje podobně čtyři základní funkce, které rodina plní:

- *biologicko- reprodukční*- pro rozvoj rodiny je zapotřebí reprodukční základna. Tato funkce má význam jak pro společnost jako celek, tak pro rodinu samotnou.
- *socializační*- tato funkce se liší v jednotlivých časových obdobích a státech i v jednotlivých teoreticko-metodologických přístupech, zde záleží na roli, která je přikládána ve zrání charakteru člověka. Do jaké míry zasahuje do výchovy rodina a do jaké míry stát.
- *regeneračně podpůrnou*- tato funkce se týká emocionální podpory jednotlivých členů rodiny. V současné době má velkou úlohu v podobě finanční a hmotné podpory oproti minulosti sociální stát, emocionálně-stabilizační funkce zůstává v centrální úloze rodiny.
- *Sociálně-ekonomickou*- tato funkce je nezávislá na přítomnosti dětí v rodině. „*Vychází z principu, že rodina ve společnosti existuje jako integrální sociální skupina i ekonomický subjekt, v němž je společně zajišťována strava a zabezpečení materiální existence jeho jednotlivých částí – členů rodiny.*“ (MPSV, 2004: 10)

Liberálové a konzervativci na rodinu pohlíží v následujících koncepcích. Liberálové definují rodinu jako jakékoliv společenství dvou a více osob. Z této definice vychází také libertariánské i socialistické politické proudy. Pro konzervativce je typická definice odvíjející se od přirozené rodiny. Rodinu chápou jako společenství rodičů a dětí, založené na manželství muže a ženy, propojené mezigeneračně. Rodina má autonomii rozhodovací, výchovnou, hospodářskou i

sociální. (Freiová, 2001: 5) Definice konzervativců naráží v poslední době na řadu ideologických překážek, kdy je manželství jako forma zpochybňováno a začíná být vnímáno jako represivní instituce. (Freiová, 2001: 5 - 6)

Nový občanský zákoník od roku 2014 podle zákona č. 89/2012 Sb. udává, že rodina má zvláštní zákonnou ochranu, ale s definicí rodiny rovněž nepřichází. Žádná instituce nemůže rodinu plně nahradit, proto je rodina ve většině států předmětem podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky (Krebs, 2007), opatření pro rodiny s víceročty budou věnovány kapitoly později.

Dítě nemá způsobilost k právním úkonům a nemůže se bránit, a proto musí být také chráněno státem. Na zdravém vývoji dítěte je společenský zájem, děti jsou vnímány jako budoucnost národa. Rodinně-právní vztahy jsou upraveny zejména v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. I řada dalších právních předpisů se zmiňuje o rodině, avšak v českém právním řádu definici rodiny ani jejích členů nenajdeme. Přesto, že definice rodiny není ustálena, pro účely zákona o státní sociální podpoře se pracuje s rodinou v §7 následovně: „za rodinu se pro účely tohoto zákona považuje, není-li dále stanoveno jinak, oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby, a není-li těchto osob, považuje se za rodinu sama oprávněná osoba.“

4.2 Mění se potřeby rodin s dětmi v čase a význam rodiny v dnešní

Rodina je nedílnou součástí společnosti, ve všech kulturách a různých časových obdobích tvořila základ společnosti nebo alespoň tu složku společnosti, jejímž úkolem bylo vychovat děti do věku, kdy jsou schopné se ve společnosti pohybovat samostatně. (Zelená, Klégrová, 2006: 5) V historii společnosti se řada funkcí rodiny měnila, během staletí prošla rodina i v evropském kontextu změnami, které měly vliv na její funkci. Široké, několikagenerační rodiny se staly užšími, které jsou tvořeny jen rodiči a dětmi. (Frost a kol., 1990).

Jak uvádí Možný (2006: 14) „rodina se mění, ale vždy je stabilizujícím prvkem společnosti“, stejně tak uvádí, že rodina pokrok nebrzdí, ba právě naopak. Současná česká rodina prochází zásadní změnou, potýká se s řadou socioekonomických překážek, společenských tlaků a kulturně hodnotových proměn. Společenský úspěch se už neodvíjí od fungující rodiny. Typické pro současnou společnost je narůst bezdětných manželství, vysoký počet rozvodů, nástup nových

alternativních forem soužití, zvyšující se počet neúplných rodin, osaměle žijící mladí lidé (tamtéž: 14). Na prahu 21. století nastává zlom, kdy je dítě často považováno za překážku pracovního uplatnění rodičů.

Navzdory stávajícímu vývoji rodina nepřestává být důležitou společenskou institucí, „...*právě nenahraditelné funkce rodiny jsou předpokladem existence každé formy státu a jejich ohrožení či likvidace vede k mravní a posléze i materiální destabilizaci celé společnosti. Stát založený na demokracii, právním řádu, respektu vůči lidským právům a lidské důstojnosti musí zahrnout ochranu rodiny, rodičovství a manželství mezi základní priority své působnosti.*“ (Holub, 2009: 10). Rodina jako biosociální systém, rodinu s víceročaty nevyjímá, hledá v každé době svoje místo ve společnosti. Jak vypovídají zkušenosti z evropských zemí, rodinná politika je účinná tehdy, když respektuje a rozvíjí sociokulturní specifika dané společnosti a zároveň reaguje na měnící se potřeby a zájmy jednotlivých členů. (Kolibová, 2008: 71). Rodiny s víceročaty se řadí mezi vícečetné rodiny.

4.3 Dvojčata a víceročata

Jak uvádí Vítková Rulíková (2009: 13): „*Dvojčata (latinsky gemini) jsou dva jedinci narození jedné matce během jednoho porodu*“. Těhotenství s dvojčaty se nazývá vícečetné a dochází k němu po oplodnění většího počtu vajíček nebo časným rozdělením zárodku na více částí, z kterého vznikají samostatné plody. Ke vzniku dvojčat dochází dvěma způsoby, dle kterých rozlišujeme, zda budou jednovaječná, nebo dvojevaječná.

Jednovaječná dvojčata (monozygotní) vznikají oplozením jednoho vajíčka jednou spermií a později dojde k rozdělení zárodků. Monozygotní dvojčata bývají vždy stejného pohlaví, mají stejnou tělesnou konstelaci, jedná se tedy o identická dvojčata. (Malínský, Lichnovský, 2008: 52)

Dvouvaječná dvojčata (dizygotní) se vyskytují častěji než jednovaječná, přibližně v 70 % výskytu dvojčat. Vznikají oplozením dvou samostatných vajíček, která se dále vyvíjejí samostatně a také samostatně implantují v děložní sliznici. Tyto dvojčata vznikají ze dvou samostatných chromozomových sad (Malínský, Lichnovský, 2008: 52). Z genetického hlediska jsou dvouvaječná dvojčata pouze dva stejně staří sourozenci, liší se tělesně a mohou mít různá pohlaví. (Čalounová et al., 2008: 42)

Vícečetná těhotenství jsou komplikovaná, tato těhotenství jsou považována za riziková, matka i plody jsou ve větším ohrožení, než při těhotenství s jedním dítětem. Vícčetata jsou častěji ohrožena vývojovými vadami, pravidelně se rodí předčasně a u některých může být pozorován nestejněměrný vývoj plodu (Vítková Rulíková, 2009). Landy and Keith (1998) upozorňují na zvětšené riziko komplikací během předporodní a porodní doby. Pons a Frydman (1998 in Vítková Rulíková, 2009) zdůrazňují, že počet dvojčat postižených dětskou mozkovou obrnou se pohybuje v rozmezí 5-10 %. Kraus (2005) udává, že u jednoho dítěte je riziko 1 : 1000, u dvojčat se ale zvyšuje na 9 : 1000⁹ a u trojčat dokonce až na 30 : 1000. Dále argumentuje, že je to pravděpodobně dáno nezralostí dětí narozených z mnohočetných těhotenství a častými neurologickými obtížemi. (Kraus, 2005)

V České republice zatím nebyla provedena žádná studie dokumentující počet postižených vícčetat. Zároveň v České republice neexistuje registr či statistika, která by zaznamenávala počet jednovaječných anebo dvojvaječných dvojčat.

4.3.1 Dvojčata z hlediska historie

Přestože se může zdát, že zájem o dvojčata je na vzestupu, co se týká sociální fascinace dvojčaty, objevuje se již v dřívějších dobách. V minulosti byla dvojčata dokonce zahrnuta do mytologie nebo se jim dostávalo významné pozornosti v rámci některých kulturních rituálů. (Vítková Rulíková, 2002)

Z historického hlediska bylo narození dvojčat jevem dosti neobvyklým, proto se často objevuje v legendách a mýtech. Ať už narození dvojčat bylo považováno za božský zásah anebo naopak něco nepatřičného, byla to vždy výjimečná událost. (Rulíková: 2002) „*Egyptané a Ugandané věřili, že placenta je neúplné dvojče, které má svou duši, a proto se s dvojčaty jednalo se zvláštním respektem.*“ (Rulíková, 2002: 134) V Asii byl jejich příchod na svět špatné znamení. Dvojčata se častokrát nedožila ani prvních dní, ihned po porodu byla rituálně obětována a matky byly vyhnány z rodin, neboť narození dvojčat bylo považováno za nečisté (Rulíková, 2002). V jihovýchodní části Asie situace vygradovala tak daleko, že bylo nutné spálit dům, kde se dvojčata narodila.

Turner (1969: 49) tvrdí, že dvojčata narušují prvorozenecký systém, který byl přijat v mnoha společnostech. Ve společnostech, kde příbuzenství je strukturálně

---

⁹ U dvojvaječných ještě větší

důležité, dvojčata můžou narušit představy o zařazení, pořadí narození a souvisejících příbuzenských rolích. Zatímco se narodí dva, může být pro ně jen jedno místo ve společnosti. Dvojčata proto můžou pro společnost představit klasifikační problém, protože "to, co je fyzicky dvakrát, je strukturálně jedno".

4.3.2 Dvojčata z pohledu výzkumných studií

Pro vhléd do oblasti výzkumu byla včleněna tato podkapitola. Počátky výzkumu dvojčat se datují již do 18. století. Jako zásadní a zlomová v oblasti zkoumání dvojčat se stala druhá polovina 19. století, kdy byla nezávisle na sobě zjištěna dvěma vědci, Kleinwächterem v roce 1871 a Darestem v roce 1874, existence dvou typů dvojčat, jednovaječných a dvouvaječných. Na prahu 20. století se začal zabývat jednovaječnými dvojčaty americký dětský psycholog A. L. Gesell. Mezi nejznámější, eticky i humánně naprosto nepochopitelné a odsouzeníhodné jsou výzkumy prováděné během druhé světové války v koncentračních táborech německým lékařem Josephem Mengelem. V roce 1944 bylo přes 150 párů dvojčat vystaveno otřesným pokusům v Osvětimi s cílem rychleji osídlit Třetí říši árijskou rasou, jen málo z nich přežilo. (Vítková Rulíková, 2002)

Znamé a i pro laickou veřejnost zajímavé jsou studie o rozdělení dvojčat během narození, o roli jakou hrají genetické komponenty na vytváření chování a osobnosti jedince(např. Bouchard- Minnesita Study of Twins Reared- MISTRA, 1979, Farber, 1981, Juel-Nielsen's, 1980, Schields, 1962, Newman et al, 1982). Vícečetná těhotenství fascinují lékaře už od dob Hippokratových a stále poskytují výzvy v porodní péči a medicíně. Během posledních deseti let lékaři učinili významný pokrok v používání lékařských technologií k péči o nastávající matky vícerčat. (Vítková Rulíková, 2002)

Fyzická podobnost jednovaječných dvojčat od nepaměti vzbuzovala pozornost okolních lidí. V posledních desetiletích uznali výzkumníci významnou roli, kterou hrají dvojčata ve zdravotním a lékařském výzkumu. Jednovaječná dvojčata jsou geneticky stejná, ale jejich okolní prostředí se více a více odlišuje, jak stárnou. Studium geneticky totožných dvojčat proto dává nahlédnout do problematiky, jak se okolní prostředí a geny navzájem ovlivňují. To se stává důležitějším při studiu složitosti zdravotní problematiky jednotlivce v životním cyklu. Například, když jedno jednovaječné dvojče onemocní a druhé ne. Nebo jedno z dvojčat začne žít jiným životním stylem, který je kompletně odlišný od druhého

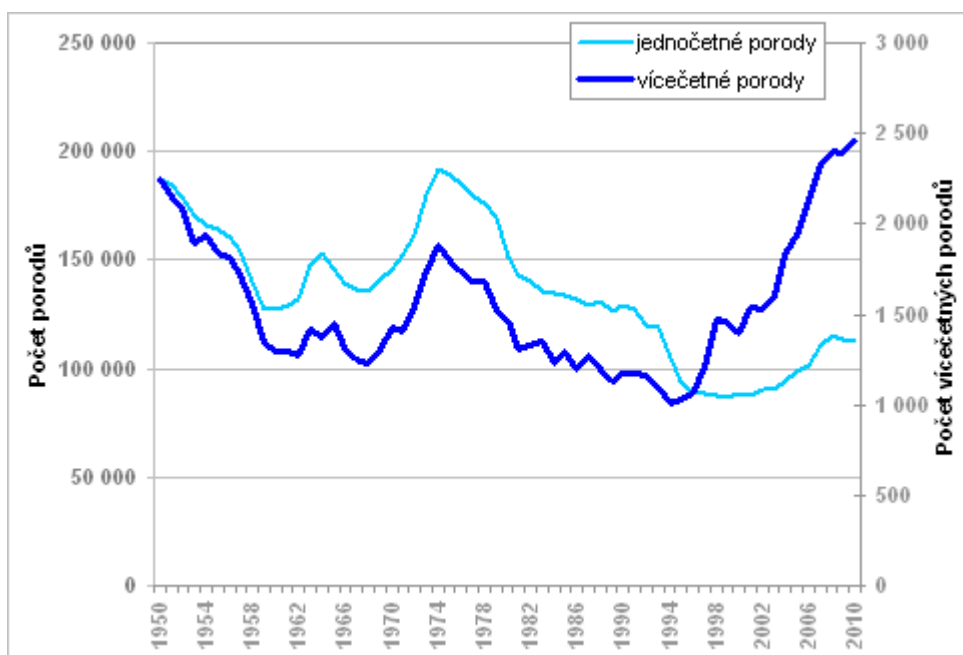
dvojčete. Výzkumníci se mohou dozvědět cenné informace o rizikových faktorech okolí. Neidentická dvojčata jsou také důležitá pro výzkum. Nejvýznamnější studie shromažďují data od identických i neidentických dvojčat a následně porovnávají podobnosti, čímž zjistí, zda existují genetické faktory v rozvoji onemocnění. Studium dvojčat různého pohlaví mohou vědci zjistit důležité informace v rozdílech mužů a žen. (Hopper, 2012)

Výzkum víceročat pomáhá najít také odpovědi na různé genetické otázky, důležité pro léčbu onemocnění jako je např. mrtvice. (Back S. et al, 2002) Dále přispěly k dalším objasněním u zdravotních problémů, jako je epilepsie, astma či problémy způsobené kouřením. Ačkoliv víceročata slouží jako předmět pro lékařské a vědecké výzkumy, nemá tato praxe významný dopad na naplnění jejich vlastních potřeb.

Z českých výzkumů za zmínku stojí dva výzkumy z medicínských oborů. Jedná se konkrétně o výzkum dr. Hany Drábkové o dědičnosti inteligence u dvojčat, výzkum dr. Filipa Španiela o schizofrenii u dvojčat. (Vítková Rulíková, 2010) Tyto zatím ojedinělé studie nemění nic na faktu, že je v České republice nedostatek odborné literatury zabývající se fenoménem víceročat, čímž Česká republika zaostává za zahraničím, kde je této problematice již řadu let věnována odborná pozornost. V posledních několika letech byly zpracovány diplomové práce na specifika vývoje či výchovy dvojčat, psychologické výzkumy víceročat, odborné studie však stále chybí. Informační bariéra, na kterou se ve spojitosti s víceročaty naráží, je stále neprolomena.

4.3.3 Dvojčata pohledem statistiky, četnost výskytu, demografické ukazatele

Aktuálnost problematiky je možno pozorovat na níže uvedených grafech se vzrůstající tendencí vícečetných porodů, v 90. letech minulého století totiž začal rapidně stoupat počet narozených dvojčat.

Graf č. 1: Jednočetné porody versus vícčetné porody

Zdroj: Kačerová, 2012

Za posledních 30 let vzrostly vícčetné porody ve vyspělých zemích (Blondel, Kaminski, 2002, Kaprio, Martilla, 2005). Jak uvádí Vítková Rulíková (2009), v dnešní době je pravděpodobnost narození vícčetat, především dvojčat asi 3%.

Na konci minulého století se frekvence vícčetných těhotenství uváděla podle Hellinsova zákona, dle kterého to bylo přes 1 %. Každý 80-85 porod byla dvojčata. Podle Hellinsova pravidla (Breckwoldt et al., 1997) stanoveného roku 1895 činí u přirozených těhotenství poměr:

- Dvojčata (a)- $1:85 = 1,18 \%$
- Trojčata (a^2) – $1 : 85^2 = 0,013 \%$, 1 ze 7225 porodů
- Čtyřčata (a^3) – $1 : 85^3 = 1: 614 125$
- Paterčata (a^4) – $1 : 85^4 = 1: 5 220 0625$

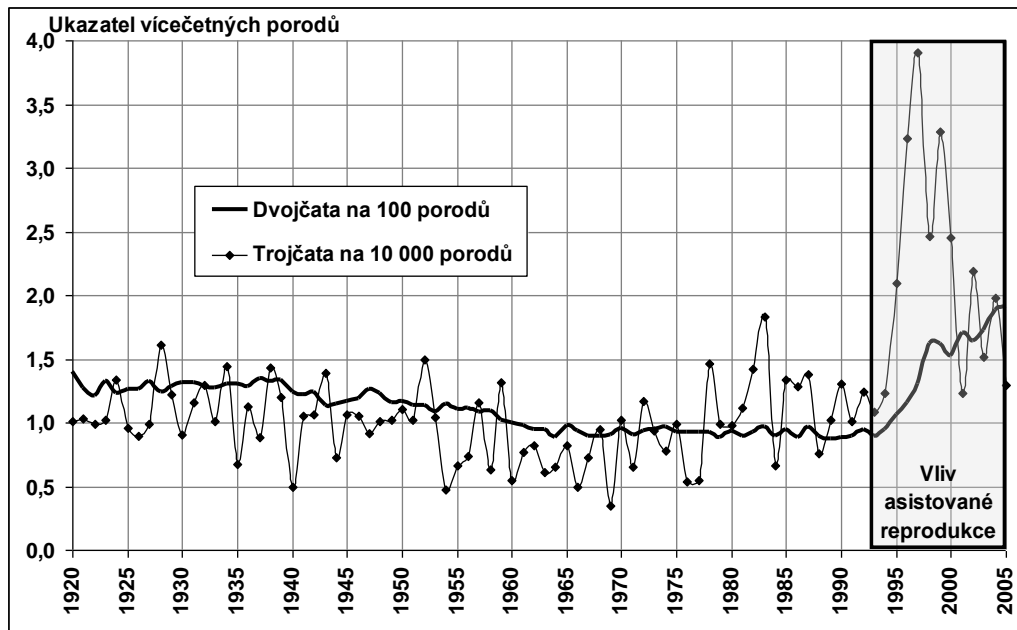
Toto jednoduché matematické pravidlo určuje přibližně správně výskyt vícčetného těhotenství, po spontánní expozici vícčetné gravidity vykazuje ovšem rozdíly, které je těžké vysvětlit anebo odstranit, neplatí tedy obecně. (Fellman, Eriksson, 2009) Zároveň si je nutné uvědomit, že se jedná o přirozené spontánní počety. Počty se liší i podle druhu rasy. Fišerová (1992 in Rulíková 2009) uvádí, že nejnižší procento párů dvojčat je u ras mongoloidních (0,4 %), nejvyšší je u ras

negroidních (1,5 – 2,0 %). Kolik z celkového počtu dvojčat v České republice je jednovaječných a kolik dvojvaječných není datováno.

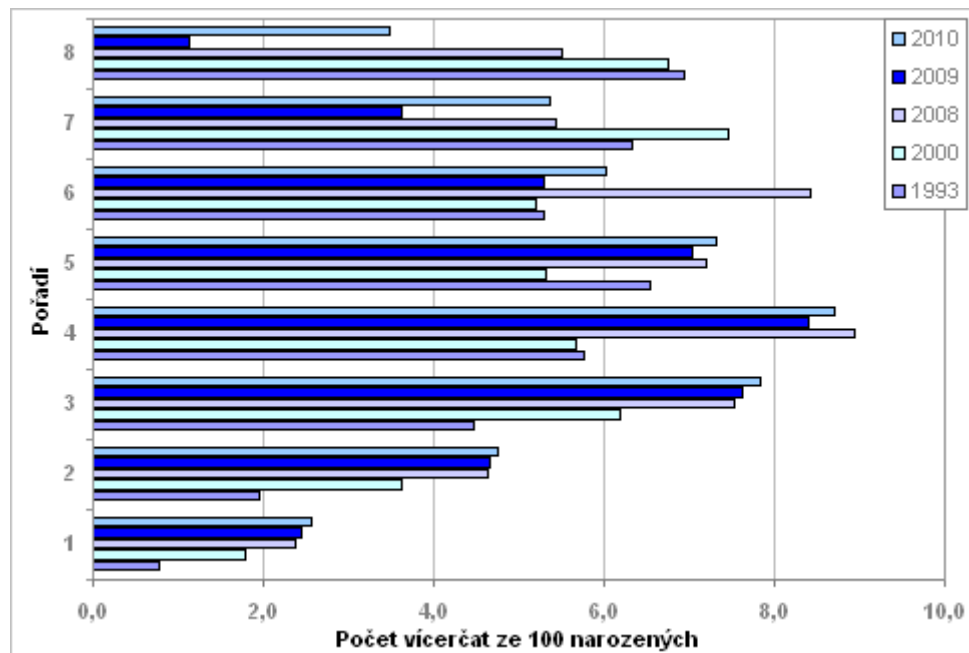
Demografické ukazatele jsou pro státní rodinnou politiku zásadní, jelikož demografickému vývoji řada zemí přizpůsobuje cíle a následně nástroje k jejich dosažení. Celorepubliková data svědčí o rostoucích počtech vícečetných porodů v posledních dvaceti letech. Nárůst zaznamenaly, jak jejich absolutní počty, tak i poměr k porodům celkem.

Evidence vícečetných porodů se vede od roku 1950, dosud se v České republice narodila nejvýše paterčata, která se shodou okolností narodila v minulém roce 2013 a vzbudila veřejný zájem týkající se problematiky vícečetného těhotenství i výchovy dětí současně narozených.

Graf č. 2 uvedený na následující stráně ukazuje, jaký vliv má na nárůst vícečetných porodů v posledních dvaceti letech používání metody asistované reprodukce. Tabulka č. 6, která na něj navazuje, pak dává počet vícečetných porodů do poměru s celkovým počtem narozených a ukazuje, že procentuální zastoupení dětí současně narozených ve společnosti vzrůstá. Tabulka č. 7 pak tento trend vyjadřuje numericky.

Graf č. 2: Ukazatel vícečetných porodů a vliv asistované reprodukce

Zdroj: Přírodovědecká fakulta Univerzita Palackého v Olomouci, 2012

Tabulka č. 6: Počet vícečat ze 100 narozených

Zdroj: Kačerová, 2012

Tabulka č. 7: Vícečetné porody v České republice 1993-2010

Vícečetné porody v České republice 1993-2010						
Rok	Počet porodů celkem	Počet porodů dvojčat	P očet porodů trojčat	Počet porodů čtyřčat	Počet jednočetných porodů připadajících na jeden porod dvojčat	Počet vícečetných porodů
1993	120364	1080	13	0	110	1093
1994	105888	998	13	1	105	1012
1995	95344	1010	20	1	93	1031
1996	89688	1034	29	1	86	1064
1997	89690	1170	35	0	76	1205
1998	89338	1447	22	0	61	1469
1999	88286	1427	29	1	61	1457
2000	89754	1368	22	1	65	1391
2001	89425	1525	11	2	58	1538
2002	91502	1502	20	1	60	1523
2003	92335	1591	14	1	57	1606
2004	96078	1813	19	0	52	1832
2005	100546	1926	13	0	51	1939
2006	103985	2115	15	0	48	2130
2007	112 605	2298	22	0	48	2320
2008	117 429	2381	16	0	48	2397
2009	116 261	2378	14	0	48	2392
2010	114 976	2446	12	0	46	2458

Zdroj: ČSÚ, 2011a, upraveno

Podle údajů Českého statistického úřadu se v roce 1989 narodilo 1116 dvojčat, porod dvojčat relativně připadal na 112 porodů jednoho dítěte. V roce 2010 to bylo už 2446 dvojčat, porod dvojčat tedy relativně připadal na 46 porodů. Počet porodů víceročat stoupal každým rokem (ČSÚ, 2011a). Je to důsledek rozšiřování selektivní redukce jednoho plodu u těhotných s dvojčaty po IVF a ET (In vitro fertilizace a embryotransfer) (ÚZIS, 2011: 14). Podíl porodů z vícečetných těhotenství klesl v roce 2010 z 2,1 na 1,9 % v roce 2011. (ÚZIS, 2011: 14)

Porody trojčat příliš časté nejsou, v průběhu sledovaného období zůstávaly stabilně mezi 10 až 30 porody ročně, čtyřčata se rodí výjimečně, poslední se narodila v České republice v roce 2003. Dle údajů Českého statistického úřadu, který každoročně poskytuje data o narozených dětech, jasně vyplývá, že počet vícečetných porodů se zvyšuje nejen v celkových objemech, ale i v poměru k jednočetným porodům. Tato fakta ilustrují data ve výše uvedené tabulce. Počet trojčat se stabilně pohybuje v rozmezí 10-30 porodů, u čtyřčat v rozmezí 0-2 porodů za kalendářní rok.

Pohlédnu-li za oceán, během let 1975 a 2000 vzrostl počet narození dvojčat o 100 % v USA. Ve stejném období vzrostl počet narození trojčat a dalších víceročat o neuvěřitelných 587 %. Přirozené početí víceročat ovšem připadá pouze jen na 1 porod z 89. Statistiky z Národního centra pro zdraví v roce 2001 uvádějí, že porodnost dvojčat se zvýšila na 1: 33. Porodnost trojčat a dalších víceročat byla v Americe v roce 1975 1: 2950, v roce 2001 už tomu bylo 1: 539. Z toho porod trojčat 1:584, porod čtyřčat 1:8036 a porod paterčat 1:47364. (Luke, Eberlein, 2009)

4.3.4 Faktory ovlivňující vzrůstající počet víceročat

Asistovaná reprodukce

Vícečetná těhotenství měla v minulosti charakter čehosi výjimečného, nástup asistované reprodukce tuto situaci změnil. Samotní lékaři potvrzují, že zvyšující se frekvence vícečetných těhotenství během posledních několika let není náhodná, ale je spojena především se zdokonalením a rozšířením metod asistované reprodukce. (Oborná, Březinová, 2003) Neoficiální zdroje uvádějí, že v současnosti je zhruba čtyřicet procent všech dětí, které se narodí po asistované reprodukci, z vícečetného porodu. (Arcibiskupství pražské, 2012) Moderní reprodukční medicína tak nastolila nový trend „epidemii vícečetných těhotenství“. Asistovaná reprodukce a její metody

přináší jako každý lékařský zákrok rizika a komplikace. Jedním z rizik je právě mnohočetné těhotenství.

Jak bylo potvrzeno Ondřejem Kosatou z Českého statistického úřadu, statistiky narozených (respektive příslušné výkazy) neobsahují údaj o způsobu početí dítěte, relevantní údaje nelze nalézt ani na Ústavu zdravotnických informací a statistiky či České gynekologické a porodnické společnosti. (Kosata) Bylo tedy osloveno 14 z 19 pracovišť centra asistované reprodukce (z Prahy, Brna, Českých Budějic, Hradce Králové, Plzně, Olomouci, Ostravy, Zlína) se žádostí o poskytnutí průměrné kalkulace léčby a statistiky, kolik porodů z asistované reprodukce připadá na vícečetný porod. Buďto nebyla odpověď obdržena žádná anebo odpověď, která nereflektovala otázku.

Jistou datovou strukturu o asistované reprodukci se dá nalézt v Národním registru asistované reprodukce (NRAR) při Ministerstvu zdravotnictví České republiky, který spravuje Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. Data bohužel nejsou volně k dispozici.

Asistovaná reprodukce je široký pojem, IVF je základní metodou mimotělního oplodnění. Proces, kdy je vajíčko oplodněno spermií mimo tělo, a je provedeno více transferů embrya zvyšuje vícečetná těhotenství. (Weissman et al., 1990) Pro zvýšení pravděpodobnosti uchycení embryí se zavádí 2-3 vajíčka, při přenesení 3 vajíček přenesených do dělohy je až 30 % pravděpodobnost vývoje dvojčat nebo trojčat. (Machová, 2002)

Na začátku bylo vícečetné těhotenství považováno za daň (anebo řekneme-li bonus) za ne tak vysokou úspěšnost těchto léčebných postupů. Jak rostla efektivita léčby, přišel i nárůst vícečetných těhotenství. V 80. letech se v Americe transferovala více než 2 embrya. Výbor Americké společnosti reprodukční medicíny vydal doporučení o regulaci počtu embryí, které je možné transferovat. Jedinou možností, jak eliminovat rizika vícečetného těhotenství v souvislosti s metodou asistované reprodukce IVF je přenos jediného embrya (Single Embryo Transfer, SET). (Frydrychovská, 2007: 34)

Nová úprava zákona o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., která má dopad na oblast asistované reprodukce, vešla v platnost 1. 4. 2012. Tato úprava stanovuje pro ženy horní věkovou hranici, která omezuje možnost léčby metodami asistované reprodukce do čtyřicátého devátého roku života ženy. Již dříve

se změnil počet cyklů IVF hrazených pojišťovnou z původních 3 cyklů na cykly 4, v případě, že v prvních 2 cyklech bylo transferováno pouze 1 embryo. Pokud žena absolvovala ještě před nástupem platnosti zákona dva embryotransfery s přenosem jednoho embrya, má také nárok na 4 IVF cykly s příspěvkem ze zdravotního pojištění. Stále ovšem platí, že žena starší 40 let musí asistovanou reprodukci zaplatit celou. (Gennet, 2012)

Metody asistované reprodukce se objevily jako důsledek neplodnosti. Ta se nedá přesně určit, ale podle odhadů má každý pátý pár v reprodukčním věku problémy s otěhotněním. Příčina neplodnosti je rozdělena rovnoměrně mezi partnery, ze 40 % je možná příčina na straně ženy, ze 40 % na straně muže, zbylých 20 % je kombinací obou anebo zjevná příčina není nalezena. Lékaři i výzkumy dokázali přímý vztah mezi věkem ženy a plodností. Ženy v současnosti sice odkládají mateřství na později, ale už si neuvědomují, že čím jsou starší, tím klesá počet a kvalita vajíček ve vaječnicích ženy. Faktorů ovlivňujících neplodnost je však mnohem více. U ženy např. vrozená neplodnost, velkou roli hraje životní styl, pohlavně přenosné choroby či hormonální poruchy. U mužů se jedná o erektilní dysfunkci (neschopnost pohlavního styku) či infertilitu (neschopnost zplodit potomstvo). (Doherty, 2006)

Další faktory

Pominu-li metody moderní asistované reprodukce a genetické vlivy i rodinné anamnézy, je tu další množství faktorů, které ovlivňují výskyt vícečetné gravidity. Moderní zlepšující se zdravotní péče (zajišťující přežití matky i plodů), předchozí gravidita, užívání hormonálních přípravků, rostoucí věk (pokud je matka starší 45 let je pravděpodobnost početí dvojčat 5 %) ¹⁰ a váha ženy, kdy u žen s nadváhou je šance na početí dvojčat vyšší jsou jedním z mnoha faktorů. Americká univerzita porodnictví a gynekologie vydala roku 2008 studii, z které vyplývá, že je význačný nárůst dvojjaječných dvojčat u matek s vyšší váhou nebo u žen, které patří ke čtvrtině nejvyšších. (Lee, 2011) Pravděpodobnost porodit jednovaječná

---

¹⁰ Gaskin (2010) dochází ještě k jinému číslu, má-li žena nad 45let, pravděpodobnost početí dvojčat je až 17 % . U žen nad 50 let pravděpodobnost dále stoupá.

dvojčata zůstává navzdory všem faktorům po generace stejná 1:285, je nezávislá na vnějších podmínkách.

5 Politický rámec rodinné politiky

Pro koncepční uchopení tematiky této práce se budu zabývat politickým rámcem rodinné politiky. Při analýze rodinné politiky a jejich nástrojů jsou využívány veřejně politické dokumenty.

5.1 Vymezení rodinné politiky

V této podkapitole bych ráda charakterizovala základní pojem rodinná politika s přihlédnutím k jeho recepci v České republice s ohledem na historicko-politický vývoj.

Krebs zmiňuje, že „*v zásadě můžeme podle příbuznosti cílů a nástrojů určit tři systémy rodinných politik: liberální systém, sociálně tržní systém a univerzalistický systém.*“ (Krebs, 2007: 353) Stručně představím tyto 3 systémy.

- Liberální systém- zodpovědnost za rozhodnutí zůstává na jednotlivci, státní podpora je garantována rodinám s nejnižšími příjmy, které se nacházejí v pásmu chudoby. Nestátní subjekty jsou v tomto systému velmi aktivní.
- Sociálně tržní systém- pracuje s předpokladem, že sociální potřeby rodin by měly být prvně uspokojeny na základě pracovních výkonů a zásluh. Možnost působení nestátních subjektů
- Univerzalistický systém- státní podpora je dostupná pro naprostou většinu/ všechny, sociální potřebnost nehraje roli. Míra redistribuce je značná. Nestátní subjekty jsou v podpoře rodin potlačeny.

Do roku 1989 byla rodinná politika poznamenána státním paternalizmem, kdy jen stát rozhodoval o všech opatřeních na podporu rodinné politiky. Stát má doposud rozhodující pravomoc, ale funkce státu byla rozdělena pod více aktérů včetně nestátních neziskových organizací (dále NNO) či církve. Vznikem Ministerstva práce a sociálních věcí v roce 1990 a novou koncepcí se odsouvají jasné populační politiky, panující do té doby, a hlavní zájem se přesunul na rodinu a její odpovědnost. Rodinná politika České republiky je v gesci MPSV a je součástí sociální politiky státu. Situace ohledně rodinné politiky se začala měnit rokem 2004, kdy byla skupinou expertů vypracována Národní zpráva o rodině (2004).

V současnosti nenacházíme přesnou definici, co je obsahem rodinné politiky, ani na národní úrovni, ani na mezinárodním poli. Z dostupných definic uvedu

několik následujících. Z obširnějšího hlediska jsou to „*oblasti veřejných politik, které mohou mít vliv na blaho rodin.*“ (Matějková, Poloncyová, 2005: 11) Podle Polákové se rozumí moderní rodinnou politikou: „*vědomé a cílené působení veřejných institucí na právní, ekonomický a sociální stav rodin, na její členy a na její prostředí. Rodinná politika by měla vycházet ze základních právních norem, ve kterých by měla být rodina na jedné straně postavena pod zvláštní ochranu státu, ale současně by na druhé straně měla být rodině zaručena práva na svobodu a sebeurčení jejích členů. Toto uspořádání pak vylučuje přímé zásahy státu do rodin.*“ (Krebs, 1997: 238). Další z definic nám říká: „*Rodinná politika znamená soubor opatření a nástrojů, pomocí nichž nositelé této politiky sledují cíl chránit a podporovat rodinu jako instituci, která má pro společnost nepostradatelnou funkci.*“ (Lampert, 1985 in Matějková, Poloncyová, 2005: 12).

Národní zpráva o rodině (2004) definuje rodinnou politiku, tak jak uvádí MPSV ČR „*soubor činností a opatření státu (resp. orgánů veřejné moci), která vědomě směřují k uznání a podpoře výkonu rodinných funkcí ve společnosti včetně finanční i nefinanční kompenzace nákladů na ně vynaložených, a to při současném vymezení sociálních forem, na něž se tato opatření vztahují.*“ (MPSV, 2004: 12) V Národní koncepci rodinné politiky se setkáváme s definicí, jež považuje za klíčové sociální role, které má rodina plnit a jako významný prvek úspěšného rozvoje společnosti: „*vychází z přesvědčení, že péče o děti a jejich výchova není jen soukromou záležitostí rodičů, ale i významným prvkem úspěšného rozvoje společnosti.*“ (MPSV, 2005a: 3) Každá z popsaných definic odkrývá určitý aspekt rodinné politiky.

Smyslem rodinné politiky z hlediska společnosti je zajištění „*lidského kapitálu*“ pro budoucnost. Stát se zaměřuje na rodiny coby instituce, sleduje jejich vývoj a přijímá opatření s celoplošným obsahem. Z pohledu teorie lidského kapitálu by rodinná politika měla rodinám napomoci vytvořit takové podmínky, aby každá rodina mohla mít tolik dětí, kolik je jejich svobodné rozhodnutí a v případě neočekávaného přírůstku několika dětí najednou by těmto rodinám měla poskytnout dostatečné prostředky k vyrovnání se situací, která pro rodinu znamená neočekávané výdaje.

A jaké jsou cíle rodinné politiky? Existuje více cílů rodinné politiky, některé se zaměřují na rodinu jako celek, jiné na rodiny se specifickými potřebami. Krebs

(2005: 348) přichází s hlavním cílem: „zmírňování narůstajících nákladů rodin při opatrování mladé generace“.

Národní koncepce podpory rodin s dětmi definuje základní cíle rodinné politiky následovně:

- Vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky
- Odstranit společenské tlaky a bariéry, kterým jsou rodiny vystaveny a které ohrožují jejich funkčnost
- Podporovat a posilovat vědomí a význam rodinných hodnot ve společnosti a přijímat všechna potřebná politická opatření (Národní koncepce rodin s dětmi 2005: 5)

Cílem rodinné politiky je podpora a rozvoj lidského kapitálu do budoucnosti. Jsou-li děti vychovávány ve fungující rodině, je to nejlepší prevence všech forem sociálního selhávání. (Matoušek, 2003a)

V současnosti je patrná snaha opustit roli státu zakořeněnou v českém myšlení jako „*Stát se o všechny postará*“ a přesunout ji dále do odpovědné role každého jednotlivce, kdy jednotlivec má odpovědnost sám za sebe. Typickým znakem rodinné politiky v České republice však nadále zůstává podpora péče o dítě v rodině před dalšími formami. Ze států Evropské unie jsme jedni s nejdelší mateřskou a rodičovskou dovolenou. (Kocourková, 2009: 244 - 245) Matějková a Palonciová (2004) se pokusily vymezit rodinné politiky v rámci Evropy. Rodinné politiky podle nich získaly svoji tvář dle hodnot o státních ideologiích, které k rodině přistupovaly z hlediska svých požadavků. Jako některé další země, tak i rodinná politika ČR je kombinací 3 modelů podle typologie Esping-Andersena. Liberálním prvkem je důraz na sociální dávky rodinám s nízkými příjmy, konzervativním prvkem pak snaha umožnit rodičům několikarocní pobyty s dítětem doma. A v neposlední řadě sociálně-demokratickým prvkem je snaha o harmonizaci pracovního a rodinného života, např. tím, že bylo zrušeno omezení k rodičovskému příspěvku, na které se vázalo pravidlo, že rodič nemohl být v pracovním procesu.

V této chvíli je rodinná politika nadále ponechána v kompetenci vlád, avšak v současné době je patrná snaha o vytvoření aktivní rodinné politiky¹¹ pro všechny

---

¹¹ Aktivní rodinná politika na rozdíl od pasivní rodinné politiky předchází vzniku sociálních problémů a pracuje s preventivními opatřeními. Pasivní rodinná politika řeší již vzniklé sociální problémy.

členské státy Evropské unie¹². Cesta za takovýmto cílem se zdá dlouhá, zdali vůbec možná. Každý z členských států má jiné historické kořeny, jiná národnostní specifika, dotýkají se ho jiné tradice, využívá jiná zaměření podpory na jednotlivce i na rodiny, ve hře jsou různé faktory, které ovlivňují jednotlivě nastavená opatření. V současnosti je zásadní, aby se jednotlivé státy zaměřily na svůj pohled politiky a pokračovaly ve zkoumání rodinného chování a posilovaly slabá místa podpory.

5.2 Rodinná politika ve světle mezinárodního práva a politických dokumentů ČR

V rodinné politice existují obligatorní aktivity, které stát musí občanům poskytnout. V celosvětovém měřítku neexistuje závazný dokument, který by se zabýval jenom rodinou. Avšak na problematiku ochrany rodiny je poukázáno ve všech základních dokumentech o lidských právech. Níže uvedené mezinárodní smlouvy Česká Republika ratifikovala a jsou v České Republice závazné na základě článku 10 Ústavy ČR. Jedině ústavní zákony mohou odporovat ustanovením ratifikované mezinárodní smlouvy. Všechny zákony kromě ústavních budou v případě napadení žalobou ústavním soudem anulovány. Shrnutí, podle čl. 10 Ústavy jsou ratifikované mezinárodní smlouvy „více než zákon a méně než ústava.“ (Tomeš, 2009: 20 - 27)

Tabulka č. 8 : Mezinárodně právní rámec pro rodinnou politiku

A) Politické deklarace OSN:
• Všeobecná deklarace lidských práv OSN, 1948
• Deklarace o právech dítěte, 1959
B) Právně závazné pakty a úmluvy OSN:
• Pakt o občanských a politických právech, 1966
• Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech 1966
• Úmluva o právech dítěte, 1989
• Úmluva o právech osob s postižením, 2007
C) Evropské úmluvy:

¹²Více např. Směrnice o rovném zacházení z roku 1975, Směrnice o lidských právech z roku 1992, Směrnice o rodičovské dovolené z roku 1996

• Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy, 1950
• Evropská sociální charta, 1961
• Evropská Úmluva o sociálním zabezpečení, 1972
• Charta základních práv EU, Nice 2000 a Lisabon 2009

Zdroj: Tomeš, 2009: 21, upraveno a doplněno autorkou

Všeobecná deklarace lidských práv OSN, 1948

Všeobecná deklarace lidských práv OSN (1948) jako první právně závazná smlouva ukládá povinnost státu poskytovat podporu rodině, jak v době založení rodiny, tak po dobu péče a výchovy nezletilých dětí. V článku 16 pak konstatuje „*Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu*“. V článku se pak konstatuje: „*Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a k svobodnému rozvoji jeho osobnosti.*“ Třetí článek, který bych nakonec z této deklarace zmínila je článek 25, kde stojí: „*(1) Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti k práci, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli. (2) Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské nebo nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.*“ (Všeobecná deklarace lidských práv, 1948) Z Všeobecné deklarace lidských práv OSN, 1948 vycházely dva následující pakty OSN- Pakt o občanských a politických právech (1966) a Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966)

Pakt o občanských a politických právech, 1966

Z článků, které mluví o rodině je klíčový článek 23, v kterém je formulováno, že rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu společnosti a státu.

Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech 1966

Tento mezinárodní pakt Česká republika ratifikovala v roce 1970. Přijetím Paktu Česká republika uznává podle článku 10, že „nejširší možná ochrana a pomoc by měla být poskytnuta rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti...“ Zároveň jde zde zmíněna speciální ochrana matek v průběhu přiměřeného období před a po narození dítěte a speciální ochrana dětí.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy, 1950

Mezinárodní evropská organizace, Rada Evropy, která vznikla roku 1949, má v základním poslání dodržování lidských práv a jejich ochranu. Z řad úmluv, které přijala, jsou nejdůležitější Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy (1950) a Evropská Úmluva o sociálním zabezpečení (1972). Úmluva z roku 1950 obsahuje v 8 článku právo na respektování rodinného života a ve 12 článku právo na založení rodiny.

Evropská sociální charta, 1961¹³

Evropská sociální charta článek 16 uvádí, že rodiny mají právo na ochranu státu, svobodně mohou zakládat rodiny. Rodiny mají také právo na podporu státu a to možnými nástroji- rodinnými dávkami, daňovými opatřeními, poskytováním bydlení pro rodiny a dalšími možnými prostředky. Evropská sociální charta článek 30 článek popisuje právo na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením. (Tomeš, Koldinská, 2003)

Úmluva o právech dítěte OSN, 1989

Úmluva byla přijata v roce 1989 a vstoupila v platnost nadcházejícího roku 1990. Tato mezinárodní konvence je považována za nejdůležitější dokument v oblasti práv dětí a upravuje práva dítěte nad rámec základních lidských práv. Dítě jako nezpůsobilý občan k právním úkonům vyžaduje zvláštní ochranu státu. (Tomeš, 2009: 22) Úmluva o právech dítěte ukládá státům brát plně v úvahu občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dítěte. „Úmluva o právech dítěte vychází ze zásady „Tři P“: „provision“, zahrnující přežití a rozvoj dětí, zajišťování či zabezpečování vývoje dětí, „protection“, neboli ochrana dětí a „participation“, tedy účast dětí na životě společnosti a jejich právní subjektivita.“ (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhansová, 2005: 9) V článku 3 se konstatuje: „Státy, které

---

¹³ Poté, co byla Evropská charta několikrát novelizována a v roce 1988 byl k ní dodán tzv. Dodatkový protokol, byla v roce 1996 podepsána ve Štrasburku revidovaná Evropská sociální charta. Rozšiřuje tak původní chartu o dalších 12 práv.

jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho...“

Charta základních práv EU, 2000 a 2009

Ratifikace Lisabonské smlouvy (2009) dala Evropské unii vzniknout vlastní sociální politice¹⁴. Charta základních práv Evropské Unie (2000) z Nice byla původně politickou deklarací a následným ratifikováním Lisabonské smlouvy se stala součástí primárního práva¹⁵. (Tomeš, 2009: 23) V článku 7 je podrobně upraveno právo na rodinu a v článku 33 je vyjádřena podpora rodiny. *„Rodina musí být chráněna právně, hospodářsky a sociálně. V zájmu sladění rodinného a pracovního života má každý právo na ochranu před propuštěním z důvodu mateřství, na placenou mateřskou dovolenou a na rodičovskou dovolenou...“* Článek 34 zaručuje rodinám právo na sociální zabezpečení a sociální výpomoc.

Mezinárodní smlouvy ukazují, že právo na rodinu je občanským i sociálním právem.

Politické dokumenty o rodinné politice v ČR

Z ústavních předpisů ČR se k rodinné politice váže **Listina základních práv a svobod (č.2/1993 Sb.)** Na práva dětí a rodičů se vztahuje hlavně článek 32 (hospodářská, sociální a kulturní práva), který garantuje rodičům pečujícím o děti právo na pomoc státu. Dále **Zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.)**. V české právní úpravě nabýval platnosti v letech 1964-2013. Tento základní zákon upravující oblast českého rodinného práva se zabýval a upravoval péči o děti. Děлил se na čtyři části: manželství, vztahy mezi rodiči a dětmi, výživné a závěrečná ustanovení. Definice rodiny se zde nenacházela. Od 1. 1. 2014 vešel v platnost nový občanský zákoník. Nová právní úprava přinesla zrušení modelu samostatného Zákona o rodině (č. 94/1963 Sb.) Nový občanský zákoník tak přesunul rodinné právo zpět do občanského zákoníku, jak tomu bylo do roku 1949. Veškeré rodinné vztahy, veškeré otázky rodiny, práv rodičů, výchovy dětí, ale i podrobná úprava osvojení či poručenství jsou nyní upraveny pouze v Občanském zákoníku. Také je v českém právním řádu důležitý **zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.** Ten vymezuje sociálně-právní ochranu dětí v § 1 jako:

---

¹⁴ Do té doby to bylo řešeno zvláštním protokolem o sociální politice, který byl připojen k Maastrichtské smlouvě (2009)

¹⁵ Kromě Polska a VB, tyto státy si vyžádaly výjimku.

- a. ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b. ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a
- c. působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny

Zákonu o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.) bude věnován prostor v podkapitole 6.2 Sociální pomoc.

V České republice neexistuje systematický, ucelený a dlouhodobý plán rozvoje rodinné politiky. Po změnách v roce 1989 až do roku 2004 nenalezneme žádný politický dokument týkající se rodinné politiky. V roce 2002 se v programovém prohlášení vláda zavázala, že do roku 2005 předloží koncepci rodinné politiky. Na základě usnesení vlády č. 343 ze 7. dubna 2003 byla zpracována skupinou expertů „**Národní zpráva o rodině**“. Tato souhrnná zpráva měla jasně formulovaný cíl: zmapovat tehdejší situaci života rodin v České republice včetně legislativních a institucionálních nástrojů sloužících pro podporu rodin. Zpráva prozkoumala demografický stav společnosti a našla kritická místa, se kterými by stát měl pracovat. I přesto, že Národní zpráva obsahovala některé návrhy a opatření, nejednalo se ještě o koncepční dokument. Na základě této zprávy byla v roce 2005¹⁶, předložena Ministerstvem práce a sociálních věcí „**Národní koncepce rodinné politiky**“ (více MPSV, 2004: 7). Ta představila první explicitní formulaci rodinné politiky v ČR. V té je uznána odpovědnost státu za budoucí populační vývoj. Tato koncepce přinesla konkrétní opatření a návrhy na změny stávajícího systému. Koncepce obsahuje výrok, že by „*rodinná politika měla být koncipována takovým způsobem, aby rodiny mohly mít tolik dětí, kolik si přejí.*“ Zvláštní pozornost je věnována podpoře vícedětných rodin např. formou příspěvku na hlídání či daňovým zvýhodněním. (Kocourková, 2006: 122) Z Národní koncepce rodinné politiky vyplynul **Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006 – 2009**, vydaný opět Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR, v němž byly navrženy konkrétní opatření a jehož cíle byly jasně formulovány. Oproti Národní koncepci rodinné politiky, která se zabývá rodinou ve všech jejích vývojových fázích a k tomu se vztahujících forem podpory, Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006 - 2009 se zaměřuje výlučně na podporu s dětmi jako cílovou skupinu. Akční plán je cíleně zaměřen na cílovou dětskou skupinu, vzhledem ke snaze tehdejší vlády „*přijmout opatření směřující k překonání kritického stavu demografického vývoje*

---

¹⁶ schválené usnesením č. 1305 ze dne 12. října 2005

v České republice a z důvodu nutnosti podporovat rodinu jako prostor formování osobnosti člověka, tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací ve smyslu rozvoje hodnot individualit, schopnosti samostatného rozhodování o vlastním životě a jeho naplnění“ (MPSV, 2006:2). K tomu používá 4 následující oblasti. Služby pro rodiny s dětmi, slučitelnost profesních a rodinných rolí, rodinná politika na úrovni krajů a obcí, komplexní finanční podpora rodin s dětmi. Na Národní koncepci rodinné politiky navázala v roce 2008 **Národní koncepce podpory rodin s dětmi**. Národní koncepce podpory rodin s dětmi zmiňuje specificky rodiny s třemi a více dětmi, jejich podpora by měla být chápána nejen jako investice do lidského kapitálu, ale také investice do budoucího ekonomického a společenského rozvoje. Podle Národní koncepce by stát měl věnovat zvýšenou pozornost vícečetným rodinám a ocenit péči, kterou rodiny poskytují dětem. Je zde explicitně zdůrazněno, že podporu je zde třeba směřovat zejména do finanční kompenzace zvýšených nákladů. (MPSV, 2008b) Žádný z těchto konceptů se nezabývá výlučně rodinám s víceročaty. V roce 2008 byla také vydána MPSV zpráva **Rodinná politika na úrovni krajů a obcí**. Dokumenty jsou vázány k těmto dvěma důležitým zákonům: Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině¹⁷ a Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon- právní ochrana rodiny.

5.3 Rodinná politika a její průřezový charakter

Rodinná politika je součástí veřejné a sociální politiky. V rámci systému sociální politiky je chápána jako podpora pro rodiny (dávky státní sociální podpory, pojištění atd.). S politikou sociální je institucionálně i legislativně úzce spojena. Typický pro rodinnou politiku je průřezový charakter, podobně jako většina politik je úzce spjatá s politikami dalšími, převážně politikou sociální, natalitní, dále vzdělávací politikou, politikou rovných příležitostí, ale také dostupnou a kvalitní zdravotní péčí. Z toho

---

¹⁷ doplnění provedených zákonem č. 132/1982 Sb., zákonem č. 234/1992 Sb., nálezem Ústavního soudu

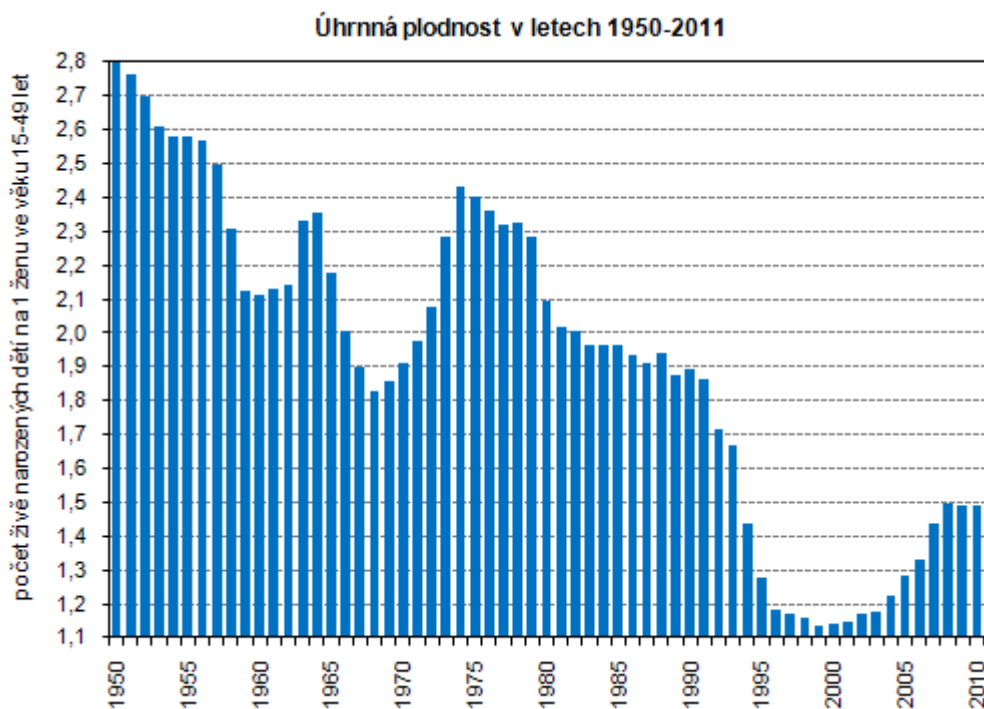
č. 72/1995 Sb. a zákonem č. 91/1998 Sb., ve znění pozdějších změn provedených zákonem č. 360/1999 Sb., zákonem č. 301/2000 Sb., zákonem č. 109/2002 Sb., zákonem č. 320/2002 Sb., zákonem č. 321/2002 Sb., zákonem č. 315/2004 Sb., zákonem č. 383/2005 Sb., zákonem č. 115/2006 Sb., zákonem č. 134/2006 Sb., zákonem č. 227/2006 Sb., zákonem č. 342/2006 Sb., zákonem č. 112/2006 Sb., zákonem č. 259/2008 Sb., zákonem č. 244/2011 Sb., zákonem č. 84/2012 Sb. a zákonem č. 401/2012 Sb.

důvodu byly i následné rozhovory, stejně jako kapitoly propojeny s dalšími politikami ji související.

Specifický vztah je s politikou populační, s kterou je velmi spjata, avšak nelze je zaměňovat. Jeden z hlavních argumentů, proč by stát měl v oblasti podpory natality intervenovat, je uváděn nepříznivý ekonomický dopad přetrvávající nízké úrovně plodnosti. Za nejčastěji používaný argument proti státní intervenci do oblasti reprodukčního chování je obava z narušení soukromých záležitostí jednotlivců. (Kocourková, 2002: 14). Podle Kocourkové (2007) samotné cíle rodinných politik nepodporují natalitu. Avšak vhodně nastavené rodinné politiky se mohou odrazit ve vhodné motivaci k zakládání či rozšiřování rodin. Nesnaží se tedy cíleně ovlivňovat množství populace (jako populační politika), ale vytvoří takové podmínky, jež budou příznivé pro naplnění populačních cílů. Změny v reprodukčním chování obyvatelstva, k nimž došlo během několika posledních desetiletí, nejsou prvořadně důsledkem sníženého zájmu o děti v rodině, ale jsou výsledkem působení hospodářských a společenských faktorů, které rozhodování obyvatelstva ovlivňují v neprospěch rodinného života. (Kocourková, 2002, Kocourková, 2007)

Následující graf ukazuje, jak se měnila úhrnná plodnost v letech 1950-2011.

Graf č. 3: Úhrnná plodnost v letech 1950-2011

Zdroj: ČSÚ, 2012

Následující tabulka zřehledňuje aspekty ovlivňující rozhodování o založení rodiny.

Tabulka č. 9: Faktory ovlivňující demograficko-ekonomické paradoxon

		Společenské faktory		
		Zavede ný systém sociálního zabezpečení	Slučitelnost rodiny a zaměstnání	Společností uznané hodnoty
Individuální faktory	Výchova/vzdělání			
	Možnosti výdělečné činnosti	Demograficko – ekonomické paradoxon		
	Místní podmínky (regionu či státu)			

Zdroj: Oujezdská, 2004

Demograficko-ekonomický paradoxon v sobě zahrnuje spousty aspektů, které jsou brány v potaz při založení rodiny. Demografické chování záleží na individuálních a společenských faktorech, jež na sebe vzájemně působí a ovlivňují se. Z demograficko-ekonomického paradoxonu vyplývá, že čím vyšší je příjem žen na hlavu, tím vyšší jsou ekonomické a biografické náklady ušlých příležitostí dětí a tím nižší je počet porodů připadajících na jednu ženu. (Oujezdská, 2004).

5.4 Rodiny s vícerčaty v kontextu rodinné politiky

Jednou ze základních oblastí, na které se rodinná politika v České republice zaměřuje, je podpora rodin se specifickými potřebami (MPSV, 2008a), kam se řadí také rodiny s vícerčaty. U těchto rodin se specifickými potřebami hrozí větší riziko chudoby a sociálního vyloučení. Rodinná politika ve vztahu k vícerčatům by měla být souborem opatření, programů a politik, které se zaměřují na podporu těchto specifických rodin pomocí legislativních, finančních a materiálních nástrojů.

Jedním z odvozených cílů Národní koncepce podpory rodin s dětmi (2008: 6) je věnovat pozornost rodinám se specifickou potřebou a přijímat cílená opatření, která přispějí k tomu, aby jejich členové měli rovný přístup ke vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti a nestávali se tak sociálně vyloučenými. Jako klíčový bod k tomu uvádí (tamtéž: 22) zabránit hrozící chudobě a předcházet sociálnímu vyloučení. Národní koncepce podpory rodin (2008) zdůrazňuje, že podpora musí být komplexní a musí reagovat na specifické podmínky těchto rodin. Podpora rodin se třemi a více dětmi by pak měla být chápána nejen jako investice do lidského kapitálu, ale jako investice do budoucího společenského a ekonomického rozvoje. V očích státu by tak měla být věnována podpoře vícečetných rodin zvýšená pozornost. Podporu je třeba zaměřit nejen do finanční kompenzace zvýšených nákladů, ale také do nabídky finančně a místně dostupných služeb, které vedou k prevenci sociálního vyloučení, podporují rodinu a napomáhají sladění pracovní a rodinné sféry. (tamtéž: 23)

Rodiny v kontextu chudoby

Nejvyšší riziko chudoby je zjištěno u nezaměstnaných a ekonomicky neaktivních osob. Dále pak u domácností s dětmi a více dětmi. Téměř 18 % dětí spadá do vyššího rizika chudoby. Sociální dávky eliminují riziko chudoby okolo 75%. Jiná situace je u dětí do 17 let, efektivnost sociálních dávek je u nich nižší (47%). (Trbola, Sirovátka, 2006). Zpráva Evropské komise (European Commission, 2008) konstatuje, že ve většině zemí EU je chudoba dětí¹⁸ vyšší než chudoba obyvatelstva celkově a že její snížení vyžaduje, jak efektivní politiky začleňování v zaměstnanosti, tak efektivní ochranu příjmů.

---

¹⁸ Informace o úrovni a struktuře chudoby a materiální derivaci v ČR a chudobě dětí dále nalezneme v: European Commission (2007), ČSÚ (2012)- Životné podmínky rodin

Tabulka č. 10: Míra ohrožení příjmovou chudobou vybraných skupin osob v roce 2011

Skupina osob	Podíl osob ohrožených chudobou (v %)	Skupina osob	Podíl osob ohrožených chudobou (v %)
Osoby celkem	9,8	Domácnosti bez dětí celkem	6,8
Muži	8,9	Jednotlivci	18,2
Ženy	10,7	2 dospělí (alespoň jeden 65 a více let)	2,6
Děti do 17 let	15,2	2 dospělí (oba do 64 let)	7,1
18 až 64 let	9,1	Domácnosti s dětmi celkem	12,6
65 a více let	6,7	Neúplné rodiny s dětmi	36,3
Pracující osoby celkem	4,6	2 dospělí s 1 dítětem	6,8
Nepracující osoby celkem	13,9	2 dospělí s 2 dětmi	9,8
Nezaměstnaní	46,4	2 dospělí se 3 a více dětmi	24,5
Starobní důchodci	7,7		
Ostatní nepracující	14,0		

Zdroj: ČSÚ, 2011c

Česká Republika se řadí k zemím s nejnižším výskytem příjmové chudoby, avšak hodně lidí se pohybuje na její hranici. Nejvíce ohroženy příjmovou chudobou jsou z domácností neúplné rodiny s dětmi a rodiny s 3 a více nezaopatřenými dětmi. Podle definice příjmové chudoby člověk uspokojuje základní životní potřeby, které jsou ve společnosti běžné, ale přesto je omezen v sociálních vztazích, jistým způsobem vyloučen ze společnosti, dostává se do sociální izolace. Podle výsledků šetření SILC (2006) ¹⁹ mělo příjem pod hranicí ohrožení chudobou 10 % osob, čímž se Česká republika řadí ve srovnání se zeměmi Evropské unie mezi státy s nízkou mírou relativní chudoby. Ministerstvo práce a sociálních věcí určuje zákonnou chudobu, která je odvislá od životního minima. Česká republika má ve srovnání s ostatními členskými zeměmi EU nejnižší hodnotu příjmové chudoby. V České republice absolutní chudoba téměř neexistuje, avšak relativní chudoba zde bude vždy.

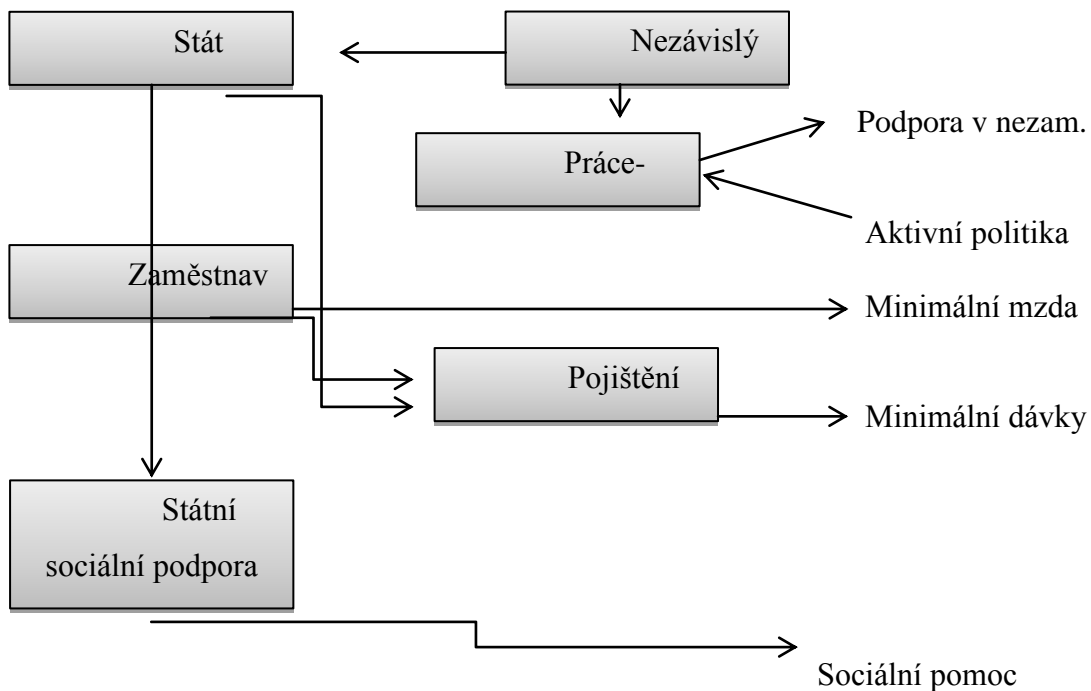
Pohledem objektivní chudoby, ze sociálně ekonomických informací o souborech domácností vyplývá, že rodiny s vícetčaty mají méně finančních prostředků než rodiny s dětmi po sobě jdoucími. Na základě objektivního konceptu chudoby ze sociálně ekonomických informací o souborech domácností vyplývá, že rodiny s vícetčaty mají méně finančních prostředků než rodiny s dětmi po sobě

---

¹⁹ Příjmy za rok 2005

jdoucími. Pokud jde o subjektivní koncept chudoby, respondentky deklarují, na základě srovnání s rodinami s dětmi po sobě jdoucími, že se cítí chudé. Dle jejich vlastního hodnocení situace není spravedlivé, že jiné matky mají ten samý rodičovský příspěvek, i když mají jedno dítě. Normu neboli standard životní situace, tak mají někde jinde. Jejich aspirací je, aby jejich životní úroveň odpovídala rodinám s dětmi po sobě jdoucími. Způsob samo hodnocení a vyhodnocení situací respondentek by neměl být při vytváření sociálně politických opatření opomenut.

Obrázek č. 4: Způsoby řešení chudoby

Zdroj: Kolibová, 2011: 99, upraveno

Stát má pro způsoby řešení chudoby nastaveny různé nástroje. V konceptu objektivní chudoby je hranicí, podle které stát chudobu posuzuje životní minimum (dále ŽM). Důležité tak je stanovení oficiální hranice chudoby. Stanovení stavu hmotné nouze, stanovení životního minima, stanovení existenčního minima a stanovení minimální mzdy.

5.5 Sociální ochrana v ČR

Kdyby nebylo sociálních transferů, chudoba by byla v naší společnosti rozšířena v mnohem větší míře. Podpora rodin s dětmi v České republice je charakterizována dvěma typy nástrojů; finančními dávkami, které jsou zaměřené na rodiny s nízkými příjmy a daňovými úlevami. Problematika sociální ochrana v

ČR²⁰ je samozřejmě širokou oblastí ke zkoumání, proto se v rámci své práce budu zabývat pouze opatřeními týkající se rodin s vícerčaty. Cílem této podkapitoly je zorientovat se v jednotlivých systémech rodinné politiky, které se dotýkají rodin s vícerčaty a stručně charakterizovat jednotlivé nástroje. A v neposlední řadě protnout tyto definice se zkušenostmi matek, jak pro ně tyto nástroje fungují.

Nyní se zaměřím na finanční podporu rodin s dětmi, na kterou je zaměřena tato podkapitola. McDonald (2002 in Mitchell, 2010: 29) rozděluje finanční pobídky do následujících 4 skupin:

- 1.) Pravidelné hotovostní platby – jsou nástrojem horizontální rovnosti ve společnosti, je-li jejich výše diferenciována dle příjmu, představují i nástroj vertikální rovnosti²¹. V této skupině jsou zahrnuty všechny platby v hotovosti, např. rodičovský příspěvek, příspěvek na dítě, atd.
- 2.) Jednorázové příspěvky – okamžitá pomoc, např. porodné.
- 3.) Slevy na dani, daňové odpočty a bonusy, společné zdanění manželů - zpravidla nejsou tak efektivní, protože jsou více směřována na otce než na matku. Předpokladem je rovné sdílení finančních prostředků v rodině.
- 4.) Bezplatné nebo dotované služby a zboží pro děti - dotace a slevy na školní pomůcky, bezplatné zdravotnictví, atd.

Zvláštní skupinu, která stojí, mimo výše 4 uvedené jsou příspěvky, které jsou spojeny s bydlením. Příspěvky na bydlení mohou mít podobu, jak pravidelných hotovostních plateb (příspěvek na bydlení), jednorázových příspěvků (snížení hypotéky při narození každého dítěte), tak slev na dani (odpočty na hypotéce)²².

Vymezení a charakteristika sociálního zabezpečení

Sociální zabezpečení je sociálním státem poskytovaná sociální ochrana, která se týká nejširší oblasti aktivit sociálního státu. (Večeřa, 1995: 109) Hlavní sféra

---

²⁰ Zákony, které se vztahují k sociální podpoře: zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění zákon č. 206/1990 Sb., o vyrovnávacím příspěvku, zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, zákon č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu zákon č. 589/1992 Sb., o sociálním zabezpečení, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a další

²¹ Demotivačně u výdělečně činných

²² Stát tak může regulovat ceny bydlení, může dotovat náklady na bydlení, nabízet bydlení mladým rodinám, zaštitovat výhodné stavební spoření.

podpory rodin je poskytována právě formou sociálního zabezpečení. Sociální zabezpečení je možné tedy vymezit jako „*aktivitu sociálního státu, jejichž cílem je zabránit tomu, aby se jedinec nebo rodina dostali do sociálních situací, při nichž by byly dotčeny jejich sociální bezpečí a sociální důstojnost.*“ (Večeřa, 1999:109) Systém sociálního zabezpečení předchází sociálnímu vyloučení osob. Za prvé má tedy funkci preventivní. Za druhé kompenzační, kdy řeší těžké sociální a ekonomické situace. Sociální zabezpečení pracuje s druhotnými potřebami sociálních událostí občanů, kterými je např. porod, nezaměstnanost či nemoc a předchází, zmírňuje a odstraňuje jejich následky. Sociální zabezpečení vychází z principu subsidiarity, který vyjadřuje, že každý v první řadě zodpovídá sám za sebe s ohledem na svůj věk a zdravotní stav. V případě nelehké situace přichází na pomoc rodina (subsidiárně) a teprve na třetím místě stát.

Změny, které proběhly v České republice v 90. letech minulého století, se promítly do nejrůznějších oblastí života společnosti – dřívější model byl rovnostářský, založený na redistribuci prostředků a občany nepodněcoval k aktivnímu chování. S novým přechodem na tržní hospodářství bylo třeba vytvořit systém, který by tržnímu hospodářství odpovídal.

Vznikly nové sociální instituty poskytující občanům sociální příjmy, byly zavedeny nové instituce, platnost nabyly nové mechanismy. V České republice vznikla nová sociální záchranná síť, což je soubor opatření, která vychází z právních norem. S přechodem na novou sociální záchrannou síť po roce 1989 se kvalita života rodin s dětmi v porovnání s ostatní populací začala zhoršovat. V rámci rodinné politiky došlo ke snížení reálné hodnoty státních příspěvků. Jak zmiňuje Heršl (2004), když srovnáme situaci v roce 1989 a 2002, tak reálná hodnota příspěvků klesla na jednu třetinu. V roce 2014 jsme ještě na nižším procentu. Poslední sociální reforma vytvořila 3 na sebe navazující systémy, **systém sociálního pojištění, systém sociální pomoci a systém státní sociální podpory.**

V následující kapitole se samostatně podíváme na tyto tři principiálně odlišné systémy. O tom, jak je finanční podpora rodin s víceročaty koncipována v českém systému sociálního zabezpečení pojednám podrobněji v následující kapitole

Organizační uspořádání systému sociálního zabezpečení

Systém sociálního pojištění řeší takové sociální situace, na které je možné se dopředu připravit, tedy odložit část finančních prostředků k řešení této budoucí sociální situace. Řadí se sem pojištění v nezaměstnanosti, pojištění nemocenské a pojištění důchodové. Sociální pojištění je hrazeno z příspěvků zaměstnanců, zaměstnavatelů a státu. Úrazové a zdravotní pojištění tento systém doplňuje. Financování tohoto systému je plněno prostřednictvím placení pojistného státem, zaměstnanci, zaměstnavateli anebo osobami výdělečně činnými.

Prostřednictvím **státní sociální podpory** stát přispívá především rodinám s nezaopatřenými dětmi v případě přiznané sociální situace, kdy rodina vlastními silami na situaci nestačí. Sociální redistribuce je tak prováděna ve prospěch některých skupin obyvatel. Tento systém uplatňuje princip solidarity (vysokopříjmové vs. nízkopříjmové rodiny, bezdětní vs. rodiny s dětmi) a státní sociální podpora je hrazena z daní.

Systém sociální pomoci stojí na předpokladu, že v podmínkách demokratické společnosti má každý občan odpovědnost sám za sebe i svoji rodinu, stát tedy zajišťuje pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou adekvátně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti anebo jinými příjmy, dávkami důchodového nebo nemocenského zabezpečení. Rovněž občanům, jež je potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu anebo věku, nebo těm, kteří se nachází v nepříznivé situaci. Sociální pomoc zahrnuje peněžité i věcné dávky, ústavní péči, pečovatelskou službu apod. ²³(MPSV, 2005b: 9 - 14)

Dávky státní sociální podpory představují značnou pomoc pro sociálně slabé rodiny, pomoc pro rodiny s dětmi v raném věku a záchytnou síť při ztrátě zaměstnání. Navenek také vyjadřují zájem státu o rodinu. Stát svými intervencemi snižuje rozdíly v životní úrovni domácnosti bezdětných občanů a rodičů vůči rodinám s dětmi, které vychovávají příští generace a investují do lidského kapitálu. Z tohoto důvodu je většina dávek směřována rodinám nebo samoživitelům v období, které je spojeno s narozením dítěte a s obdobím jeho prvních let. V tomto riskantním

---

²³ Daňová sféra. Jedná se o nepřímou pomoc, kdy si jeden z pracujících rodičů uplatněním daňových opatření sníží své daňové odvody. Tato zvýhodnění už nespádají do kompetence ministerstva práce a sociálních věcí, ale jsou řešena Ministerstvem financí České republiky. Sociální pomoc ve formě služby je označována jako sociální péče.

období je rodina většinou zaopatřena pouze jedním pracovním příjmem, potažmo je plně odkázána na pomoc státu. (Mitchell, 2010: 28)

Možnosti řešení chudoby v systému sociálního zabezpečení lze rozdělit na opatření preventivního charakteru a na opatření řešící následky, reálně existující chudoby.

Obrázek č. 5: Možnosti řešení chudoby:

Zdroj: Kolibová, 2011:100

6 Sociální a rodinná politika k rodinám s vícerčaty z pohledu tří pilířů v teorii a praxi

6.1 Sociální pojištění

Sociální pojištění tvoří:

- zdravotní pojištění
- nemocenské pojištění
- důchodové pojištění
- zabezpečení v nezaměstnanosti

Z hlediska tématu práce se budu věnovat pouze té peněžité pomoci, která spadá do **nemocenského pojištění**.

Peněžité pomoci v mateřství

Počátky mateřské dovolené sahají na přelom 19. a 20. století. V té době se objevují první zákony, které zabezpečují situaci matek, které se starají o malé děti. Mateřský příspěvek byl u nás zaveden zákonem č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku. Jeho cílem bylo ovlivnit vývoj porodnosti. Poprvé byl vyplacen v roce 1970. Maříková (2008) uvádí na základě příkladů ze zahraničí, speciální otcovskou dovolenou, v období po narození dítěte. Podle Maříkové (2008) má otcovská dovolená i příznivý vedlejší efekt- otcové se budou později více starat. Podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, § 195 odst. 1 mateřská dovolená náleží: „... v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 28 týdnů; porodila-li zároveň 2 nebo více dětí, přísluší jí mateřská dovolená po dobu 37 týdnů.“ (dále zákon č. 262/2006 Sb.) Žena nastupuje na mateřskou dovolenou povětšinou šestého týdne před očekávaným dnem porodu, nejdříve však od počátku osmého týdne před stanoveným datem. K institutu mateřské dovolené se váže peněžité příspěvek. PPM vyplácí Česká správa sociálního zabezpečení. PPM se vyplácí ze systému nemocenského pojištění a řídí se předchozím příjmem matky²⁴, (tedy je nezbytné, aby daná osoba byla zaměstnaná) a vypořádává se situací²⁵, která nastala z důvodu těhotenství anebo mateřství.

---

²⁴ Viz. Kalkulačka PPM v příloze č. 3

²⁵ Výjimkou je, pokud se matka ocitne v tzv. ochranné lhůtě, která činí tolik kalendářních dní, kolik činilo její poslední zaměstnání, max. 180 dní a zároveň splnila účast na nemocenském pojištění alespoň 270 dní v posledních dvou letech.

Osobě²⁶, která předtím nebyla zaměstnána, náleží automaticky rodičovská dovolená. Po PPM vzniká nárok na rodičovský příspěvek. (viz. podkapitola 6.3 Státní Sociální podpora) Nezaměstnaným, stejně jako studentkám PPM „nenáleží“²⁷. Automaticky dostanou rodičovský příspěvek až ode dne porodu a nemohou si zvolit délku čerpání rodičovského příspěvku, jsou zařazeny do pomalé varianty čerpání do čtyř let věku dítěte.

Tato dávka je koncipována jako pojistná, zákonem daná výše peněžité pomoci v mateřství je cca. 70% z hrubého příjmu. Od roku 2013 jsou zavedeny takzvané redukční hranice, vypočítává se denní vyměřovací základ, na který navazují 3 redukční hranice a je tak pro tuto dávku určena maximální hranice. Osoby s vyššími příjmy tedy nedostávají čistých 70% z hrubé mzdy²⁸. Matějková a Palonciová (2004:30) udávají, že se v evropských zemích běžně hradí podíl ze mzdy ve výši 90 – 100 % základu. PPM je ve většině států Evropské unie podmíněn²⁹. Podmínky pro přiznání PPM se v jednotlivých státech různí. PPM jako jediná dávka v České republice, vyjma porodního, zvýhodňuje rodiče s více dětmi najednou a prodlužuje pobírání dávky o 9 týdnů.

Podpora při ošetřování člena rodiny

Podpora je přiznána v případě, že rodič nemůže jít do práce z důvodu ošetřování nemocného člena rodiny, nebo péče o dítě ve věku do 10 let ze stanovených důvodů.³⁰ (ČSSZ, 2014)

6.2 Sociální pomoc

V druhém, relativně samostatném systému, systému sociální pomoci jsou pro rodiny s trojčaty a dalšími víceročaty nejdůležitější sociální služby. V tomto systému

---

²⁶ Od 1.1 2009 je možno aby se matka vystřídala s otcem dítěte v péči, ten na ni může nastoupit až od 7. týdne života dítěte a dostává PPM ze svého platu

²⁷ Nastupuje-li studentka na mateřskou dovolenou již ze zaměstnání, je doba úspěšně dokončeného studia považována za soustavnou přípravu na zaměstnání a započítává se do doby 270 dní placení nemocenského pojištění uplatňující nárok na PPM. Výjimka v případě nezaměstnané matky nastává, byl-li jejich partner účasten na nemocenském pojištění v uplynulých 2 letech, pak i ony mohou volit výši rodičovského příspěvku.

²⁸ Více na: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/zivotni-situace/obcan/penezita-pomoc-v-materstvi.htm>

²⁹ Výjimku tvoří Itálie, Nizozemí, Rakousko.

³⁰ Více podmínky nároku dostupné na: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/podminky-naroku.htm>

sociální pomoci existují dávky, které vyplácí obec a jdou ze státního rozpočtu, např. příspěvek na školu v přírodě, příspěvek na rekreaci dětí, příspěvek na školní potřeby.

Sociální služby a péče o trojčata

Do systému sociální pomoci patří v České republice sociální služby. Oproti předchozím právním úpravám je v zákoně kladen velký důraz na sociální začleňování³¹. Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, se sociální služby dělí na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence³². Mezi služby sociální pomoci se řadí **pečovatelská služba**, která má své opodstatněné místo při narození trojčat, čtyřčat eventuálně paterčat, jak se přihodilo v České republice v roce 2013.

Pečovatelská služba poskytovaná bez úhrady je určena pouze rodinám, kde se narodily současně tři nebo více dětí (podle § 75, odst. 2, písm. a) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Dle Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

§ 75

(2) „Pečovatelská služba se s výjimkou nákladů za stravu poskytnutou v rámci základní činnosti uvedené v § 40 odst. 2 písm. c) poskytuje bez úhrady a) rodinám, ve kterých se narodily současně 3 nebo více dětí, a to do 4 let věku těchto dětí.

§ 40 Pečovatelská služba

(1) Pečovatelská služba je terénní nebo ambulantní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, a rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba poskytuje ve vymezeném čase v domácnostech osob a v zařízeních sociálních služeb vyjmenované úkony.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

---

³¹ § 2: Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování.

³² Sociální poradenství je základní a odborné, služby sociální péče-pečovatelská služba, centra denních služeb, domovy pro seniory, chráněné bydlení, apod., služby sociální prevence-telefonická krizová pomoc, kontaktní centra, nízkoprahová denní centra, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi apod.

- a) *pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu,*
- b) *pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,*
- c) *poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,*
- d) *pomoc při zajištění chodu domácnosti,*
- e) *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím“ (Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.).*

Matka má ze zákona nárok na pečovatelku do 4 let. V zákoně není definováno, na kolik hodin týdně bude pečovatelka poskytnuta. Zákon tedy pouze stanovuje nárok na péči poskytovanou ošetřovatelkou, ovšem, zda a jakým způsobem bude tento nárok naplněn už tak jasné není. Dle toho zákona mohou být poskytovatelem těchto služeb organizace zřizované státem, kraji, obcemi, organizace občanského sektoru.

Pečovatelská služba v případě rodin s trojčaty nebo dalšími vyššími vícečetnými porody poskytuje podporu matce v péči o domácnost takovým způsobem, aby se sama mohla věnovat péči o děti. Pečovatelka poskytuje soubor úkonů v rámci základních činností na základě individuálního plánu. Vlastní péče o takto malé děti v profesionálním prostředí je zdravotní péčí se všemi souvislostmi, které tato skutečnost přináší, je zde požadována odborná způsobilost zdravotnického pracovníka. (Bicková et al., 2010: 424)

Pečovatelská služba tedy pomáhá zvládat práce v domácnosti včetně úkonů ve prospěch dětí a usnadňuje matce vlastní péči o děti. Definice uvedená v §40 (pečovatelská služba) neobsahuje mezi základními činnostmi hlídání dětí, takové služby se poskytují na komerční bázi. (MPSV, 2014a) Pečovatelku je možno získat i u dvojčat dle výše zmíněného zákona, který uvádí, že rodina musí být v krizi; která rodina je v krizi, už ovšem zákon nedefinuje.

Pečovatelky nesmějí vykonávat celou řadu činností bez dozoru matky. Mají omezené možnosti, jak rodičům pomáhat, nemohou připravovat dětem jídlo, nemohou se starat o děti bez dozoru podle zákona č. 108/2006 Sb. Zákon sice neříká striktně, co pečovatelka smí a co ne, proto záleží na jeho výkladu. Poslední čtyřčata se narodila v roce 2003, takže pečovatelská služba byla v té době ještě poskytována na základě vyhlášky č 182/ 1991 Sb. Tato vyhláška dovolovala pečovatelkám, aby děti mohly všestranně opatřit. Nyní to tak není a u trojčat, která se v současnosti rodí, provádí pečovatelka především s domácími pracemi (pomůže matce s vypráním,

úklidem) a pomáhá matce i s péčí o děti, nestará se o ně ovšem bez dozoru matky. Podle zákona mají rodiny s vyšším počtem víceročat nárok na pečovatelskou službu, proto by bylo na místě zvážit, zda by potřebám rodin nevyhovovala více raná péče. Matce paterčat stát přidělil sociální pomoc v podobě služeb jedné pečovatelky a dvou pracovníků, které se na místo zákona o sociálních službách řídí zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, kterou mohou matce pomoci s aktivitami, které pečovatelka vykonávat nemůže. Tato situace opět naznačuje, že pečovatelská služba v stávající právní úpravě neodpovídá dostatečně na potřeby rodin s víceročaty. (Český rozhlas, 2014)

Praxe ukazuje, že zkušenosti s pečovatelskou službou mohou být různé, pečovatelky se u dětí střídají: *„Byli jsme na úřadě, když se nám ta trojčata narodila, že bysme potřebovali nějakou pomoc, oni nás v podstatě odkázali na tu pečovatelskou službu, ze začátku nám přidělili pečovatelku na 6 hodin, stačilo to [...] pečovatelka dostala zapláceno trochu míň než ji naslibovali, takže tady byla 14 dnů nebo necelý měsíc a vzdala to [...] proč mi sem poslali někoho, koho neznali, koho nově přijali, neměli ho prověřenýho a pošlou mi ho do domácnosti [...] tak poslali jinou, záskok, ta tady byla dýl, musím říct, několik měsíců, pak vážně onemocněla, tak ji museli vystřídat. Pak tady s náma byla třetí pečovatelka, ta tady byla asi víc jak rok [...]paní celkem ochotná a pracovitá, což o to, ale nemluvná a časem se ukázalo, že je to spíše mínus než plus, museli jsme pak s dětma stimulovat více řeč...Pak tam byla ta druhá. Tak sem se snažila, aby ty děti s ní nebyly samotný. Tak sem s nima já chodila na ty vycházky, dávala jsem jí domácí práce a pak se ukázalo během léta, že nám tady mizí věci. Pak sem zjistila, že byla viděna, když hlídala venku děti, že jim dává dokonce facky [...] vyvrcholilo to tak, že nám tady nakradla spoustu věcí, až jsme se nestačili divit, oznámili jsme to vedoucí té pečovatelské služby, že s ní končíme, že je to neúnosný, ať to dál řeší interně. Pak jsme se dozvěděli, takové veřejné tajemství na pečovatelské službě, že se o ní ví, že zneužívá Lexaurin. Samozřejmě, že ředitelka to popřela [...] Tak jsme po několika měsících podali trestní oznámení na krádež a špatné chování k dětem a ono to špatné chování skončilo na přestupkovém řízení, jak to pak dopadlo, to nám město odmítlo sdělit. A policie nám řekla, že to trestní oznámení je promlčené, že se to mělo vyšetřovat hned. Že sme si ji do bytu pustili dobrovolně [...]Ty pečovatelky se tady střídaly, to sem ani nezmiňovala, že když si jedna vybírala dovolenou, tak my sem poslali úplně*

cizí paní. Jo a to se stávalo hodně často. Nějakou mladou, nezkušenou (R9). Paní na hlídání, kterou si respondentka zaplatila z vlastních peněz, nezklamala, mohla si sama určit podmínky a mohla si sama zvolit, kdo je pro její děti nejvhodnější.

Ze svědectví respondentek také vyplývá, že státní orgány mnohdy nedokážou na vícečetné porody včas zareagovat: *„Na úřadu nevěděli jak postupovat a jak to řešit, ptát jsme se tam byly s manželem v 6. měsíci těhotenství a dostali jsme ji, když bylo dítě 5 měsíců.“* (R7) Úředníci dle názoru respondentky nevěděli, na jakého poskytovatele péče o novorozence se obrátit a ani neměli k dispozici dostatečné finanční prostředky na zaplacení pečovatelky.

V zákoně není přesně stanoven počet hodin, v kterých má rodina s víceročnými nárok na služby pečovatelky. Tato situace může napomáhat řešit individuální potřeby jednotlivých rodin: *„Pečovatelka s námi byla od pondělí do pátku každý den od 7,00-15,30“* (R7). Ovšem z neformálních rozhovorů s respondenty vyplývá, že ne vždy je situace řešena ke spokojenosti rodin a některé respondentky by dokonce uvítaly stanovení minimálního rozsahu pomoci. *„Co se týče podpory v případě těch trojčat, tak jestli to v zákoně je, tak by to mělo být legislativně ukotveno jasně, kdo za to nese zodpovědnost, kdo to má zajistit a v jakém rozsahu.“* (Helena Langšádlová)

Na stránkách Klubu dvojčat jsou k nalezení možnosti, jak se vypořádat se situací, kdy nebyl uznaný nárok. Nevyhoví-li městský úřad, kraj, obec, je možno zkusit opačný postup- domluvit se s pečovatelskou službou a to posléze kontaktuje krajský úřad o dotaci na tento titul podle § 101 zákona o sociálních službách. Další variantou je, že pečovatelská služba by zaměstnala někoho z rodiny, např. „babičku trojčat“, a tak by pomáhal někdo přímo z rodiny za příjem. Prarodič by musel s největší pravděpodobností absolvovat pečovatelský kurs. (Dvojčata, 2012)

6.3 Státní sociální podpora

System stání sociální podpory podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře má v sobě zakotveny situace, na které se nelze dopředu připravit. Náklady na tyto dávky jsou plně hrazeny státem. Dávky, o které se budu zajímat v rámci systému, jsou následující:

- přídavek na dítě
- rodičovský příspěvek
- příspěvek na bydlení
- porodné

V rámci systému státní sociální podpory se rozlišují dva typy dávek. Mezi dávky testované (které jsou závislé na příjmu) patří mateřská, přídavek na dítě, porodné, příspěvek na bydlení a mezi dávky netestované (které jsou nezávislé na příjmu) patří rodičovský příspěvek³³.

Institucionální zajištění státní sociální podpory

Dávky státní sociální podpory upravuje zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů³⁴. Od té doby byl více než padesátkrát novelizován. Náklady na státní sociální podporu jsou hrazeny státem. Přijetím novely tohoto zákona nastal zlom z plošného vyplácení dávek k adresnému poskytování, což zároveň vedlo ke zpracování většího množství údajů. Dávky státní sociální podpory nově vyplácely Úřady práce.

Podle zákona č.117/ 1995 Sb. jsou orgány státní sociální podpory, které vykonávají státní správu: úřady práce a Úřad práce hlavního města Prahy, krajské úřady a Magistrát hlavního města Prahy. Státní správu podle výše zmíněného zákona vykonává také Ministerstvo práce a sociálních věcí spravuje informační systém, ve kterém jsou data o dávkách státní sociální podpory i o příslušných osobách a pro provádění zákona používá aplikační program

---

³³ Výše rodičovského příspěvku za kalendářní měsíc se do 31. 12. 2006 odvíjela od životního minima oprávněné osoby).

³⁴ Souběžně byl schválen i zákon č.118/1995 Sb., kterým se změnila a doplnily některé zákony v souvislosti s přijetím zákona č.117/ 1995 Sb. Zákon č.118/1995 Sb. v sobě obsahuje změny 26 zákonů.

Obrázek č. 6 : Hierarchické uspořádání úřadů státní sociální podpory

Zdroj :Autorka dle MPSV

Rodičovský příspěvek

Podkapitolu uvedu výrokem: „*Péče totiž není ani jednoduše práce, ani pouhá rekreace, spíše naplnění společenské odpovědnosti a závazku, který by měla společnost náležitě ocenit. V symbolické rovině toto spojení devaluje a zcela opomíjí pečovatelskou činnost a její význam pro společnost, což souvisí s jednoznačně vyšší hodnotou, kterou naše společnost přikládá placené práci a placenému pracovnímu výkonu, a s podceněním převážně ženské (neplacené) práce v rodinách*“. (Křížková, 2008: 9) Rodičovský příspěvek plynule navazuje na PPM, rodičovský příspěvek je plošnou dávkou státní sociální podpory a jako takový je dávkou koncipovanou na základě principu sociální potřeby, zatímco rodičovská dovolená je institutem pracovního práva. Není vyplácen ze zdravotního pojištění a není tedy vázán na předchozí příjem rodiče.

Rodičovský příspěvek prošel řadou změn a mnoha právními úpravami, v minulosti byl rodičovský příspěvek vázán na plat, který si žena mohla s příspěvkem vydělat. Od 1. 1. 2004 byl zrušen limit výdělku rodiče při zachování nároku na rodičovský příspěvek, podmínkou zůstala celodenní péče, která byla předpokládána i předtím. Od roku 2008 byla zavedena vícerychlostní varianta čerpání rodičovského příspěvku.

Od 1.1. 2011 v rámci úsporných opatření došlo ke snížení institutu rodičovského příspěvku. Přesunutí příspěvku do pilíře státní sociální podpory mělo za účel adresné poskytování dávky. Od ledna 2012 je systém flexibilnější a pružnější, jeden z rodičů se může sám rozhodnout, po jak dlouhou dobu a v jaké výši bude příspěvek pobírat, zda dá přednost, aby zůstal s dítětem doma, anebo se vrátí po dvou letech do práce či se rozhodne pro variantu dvou dětí krátce po sobě.

Právě snadnější návrat na trh práce byl hlavním cílem iniciace této změny ve formě rodičovského příspěvku ve víceročlostní struktuře čerpání. Avšak pro rodiny s víceročaty nejsou dostatečně efektivní nastavení směřující k harmonizaci pracovního vytížení a role rodiče (více v podkapitole 7.2 Harmonizace pracovního a rodinného života s víceročaty). Současná právní úprava umožňuje, aby si rodič při pobírání rodičovského příspěvku mohl přivydělávat³⁵. Rodičovský příspěvek se vyplácí po skončení vyplácení PPM po dovršení 28. týdne, v případě víceročat 37. týdne. V případě výchovy víceročat se tato univerzálně nárokovatelná dávka vyplácí pouze jednou, protože tato dávka je svým charakterem určena k zabezpečení rodiče v době péče o dítě. Respondentky vnímají právě problematiku termínu rodičovského příspěvku, který slouží jako náhrada za mzdu. Rodičovský příspěvek má sice sloužit pro matku, ale matky tyto prostředky používají stejně na výdaje pro své děti. V základní a snížené výměře pak ani nepokrývá minimální mzdu a matky se tudíž nemohou ztotožnit s tím, že je to náhrada za mzdu.

„Pokud mám informace, tak stát rodiny s dvojčatama a víceročatama nijak nepodporuje, naopak než se narodily dvojčata, musela jsem zažádat o zrušení rodičovské, kterou jsem pobírala na Markétku (mateřská a rodičovská se nesmí pobírat současně) a dostala jsem jen jedny peníze na dvojčata, teď mám nějakých těch 7600 nebo kolik to je na všechny tři děti!“ (R6)

V současnosti je umožněno si vybrat jednu ze tří variant rychlostí čerpání příspěvku pro zdravé děti, čtvrtá se týká rodiče s dítětem dlouhodobě zdravotně postiženým nebo dlouhodobě těžce zdravotně postiženým. Současné možnosti rychlosti čerpání příspěvku nabízí i možnost změnit variantu čerpání jednou za 3 měsíce a tak pracovat s aktuálními potřebami rodiny, minulá varianta tuto možnost nenabízela.

---

³⁵ Pod podmínkou, že je dítě zabezpečeno dospělou osobou.

Následující graf seznamuje se současnou výší výměru rodičovského příspěvku.

Tabulka č. 11: Současná výše rodičovského příspěvku od 1. ledna 2012³⁶

Zvýšená výměra	11.500 Kč (2 roky)
Základní výměra	7.600 Kč (2 roky)
Snížená výměra	3.800 Kč (4 roky)
Nižší výměra	3.000 Kč (ta se týká těžce postižených dětí ve věku od 7 do 15 let)

Zdroj: MPSVa, 2012

Rodič, který pobíral rodičovský příspěvek, na který vznikl nárok podle právní úpravy platné do 31. 12. 2011, mohl přejít na novou právní úpravu kdykoli od ledna 2012 dle rozhodnutí rodiče.

Se zavedením nového systému čerpání měly matky možnost přestoupit ze starého systému na nový. Tuto možnost ovšem nevyužily. „*Mně se to nevyplatí. Jsem na 3-letý. Jim budou 3 roky příští duben a nepředpokládám, že bych je upíchlá někam do školky v dubnu, tak předpokládám, že od dubna do září budu bez peněz, tak tam asi potom nastane velký problém.*“ (R5)

Hlavní současnou výhodou rodičovského příspěvku je tzv. možnost volby, matka s dětmi narozenými po sobě může plánovat a přizpůsobit se, rodiny s víceročaty tuto možnost nemají, děti se jim narodí všechny najednou. Rodičovský příspěvek tak pro matky, které mají zvýšené výdaje, není dostačující. „*Výše rodičovského příspěvku, která i pro trojčata činí jen těch 7600 Kč měsíčně nám nestačilo ani na měsíční nákup plen, mléka, příkrmů, hygienických potřeb pro děti, oblečení-příjem byl těch 7600,- a výdaje činily kolem 8000,-.*“ (R7)

Koncepce rodičovského příspěvku není přátelská vůči rodinám s víceročaty. Narodí-li se matce dvě děti byť jen rok po sobě, dostane rodič od státu více peněz

³⁶ Maximální možná měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví ve vazbě na denní vyměřovací základ: pokud 70 % z 30násobku denního vyměřovacího základu je nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč, pokud 70 % z 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně však výše rodičovského příspěvku může činit 11 500 Kč měsíčně, dále <http://www.mpsv.cz/cs/2>

než je konečná rozhodná částka, kterou dostane rodič dvojčat anebo trojčat a která činí 220.000 Kč.

Podle Kláry Vítkové Rulíkové by byla adekvátní částka 1,5 násobku pro rodiny s dvojčaty a 2 násobek pro rodiny s trojčaty. S tímto návrhem se nezávisle ztotožňují i některé respondentky. „*Není to úplně spravedlivé, ale viděla bych to na 1,5 násobku*“ (R1). Dříve bylo smyslem rodičovského příspěvku náhrada mzdy, v současnosti má sloužit na výživu a ostatní základní osobní potřeby matky³⁷. Avšak z výpovědí matek plyne, že rodičovský příspěvek využívají na děti a běžný provoz domácnosti a na sobě šetří. Jak by si ideálněji představovaly příspěvek respondentky? „*Ideál by bylo, kdyby příspěvek rodičovské dovolené pro dvojčata byl cca 10 000,-Kč na čtyři roky a 1x týdně na tři hodiny paní na výpomoc.*“ (R9)

Nedávné škrty, které proběhly pod vedením ministra Jana Drábka na MPSV podtrhly pohled na rodinu jako na ztrátové výdaje a ne jako na investici do budoucnosti a do lidského kapitálu. Snížením rodičovského příspěvku vláda ztížila také ekonomickou situaci rodin s víceročaty, což sebou přináší rovněž zvýšení rizika sociálního vyloučení či relativní chudoby. Navíc při tomto opatření vůbec nezohlednila některé související faktory jako např., že v České republice je minimum zařízení péče o děti do 3 let.

Matky se povětšinou shodují, že zažívají nejkrásnější období v životě, a i přes svou nespokojenost s výší rodičovského příspěvku si uvědomují, že to není samozřejmost, že v České republice mohou pobírat rodičovský příspěvek po tak dlouhou dobu, a že na ně společnost nepohlíží jako na příživnice, jak je tomu např. ve Francii či Anglii. Česká republika patří ke státům s nejdélsí placenou rodičovskou dovolenou. (Kocourková, 2006: 125)

Matky vnímají jako diskriminující, že do kolonky žádosti o rodičovský příspěvek se píše jméno dítěte. Rodič si tak musí vybrat, na které dítě bude rodičovský příspěvek pobírat.

S problematikou rodičovského příspěvku souvisí konstrukce této dávky, v našem systému je to právě dávka pro rodiče, který přichází o možnost práce právě z titulu péče o malé dítě, je to příspěvek rodiči, který se tedy celodenně, za určitých podmínek, věnuje péči o nejmladší dítě. Exkurze do jiných dávkových systémů mi

---

³⁷ Podmínkou je celodenní péče o dítě do věku 4 let, popř. do 7 let – pokud má dítě zdravotní postižení, dále: www.mpsv.cz

ukázala, že konstrukce této dávky je v každé zemi tvořena odlišným způsobem. (European commission, 2014)

Porodné

Porodné stejně jako přídavek se váží na životní minimum, čímž tyto testované dávky preventivně bojují se sociálním vyloučením anebo chudobou těchto rodin. Touto dávkou se rodině s nízkými příjmy jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního dítěte. (MPSV, 2013c) Jaké byly částky porodného v minulých letech, odhalí následující tabulka.

Tabulka č. 12 : Částky porodného v období 1.1.2006- 31.12.2007

Počet současně narozených dětí	do 31.3.2006	od 1.4. 2006 do 31.12.2006	od 1.1.2007
1	8750	17500	17760
2	21000	52500	53120
3	52500	78750	79680
4	70000	105000	106240
5	87500	131250	132800

Zdroj: MPSV, 2012b

Zvýhodnění pro rodiny s víceročaty u porodného skončilo rokem 2007. Během tři čtvrtě roku od 1. 4. 2006 až 31.12 2006 dostala matka trojčat zatím nejvyšší možnou dávku 78 750 Kč. Od 1. 1. 2008 do konce roku 2010 činilo v České republice porodné 13.000 Kč na každé narozené dítě. Na každé narozené dítě stát vyplácel 13 000 Kč, při dvou dětech to bylo 26 000 Kč, při třech dětech 39 000 Kč. Vláda Petra Nečase přinesla změny, od 1. 1. 2011 se jedná o dávku testovanou, poskytuje se tedy v závislosti na příjmu v rodině, tedy rodině, jejíž příjmy nepřesáhnou 2,4 násobek životního minima.³⁸ Rodiny zpravidla na tuto dávku

³⁸ Započítávají se sem příjmy ze závislé činnosti, z podnikání či jiné samostatné výdělečné činnosti, dávky nemocenského a důchodového zabezpečení a podpora v nezaměstnanosti včetně obdobných

nedosáhnou. Nyní činí výše porodného 13 000 Kč na první živě narozené dítě. Při dvou a více živě narozených dětech příspěvek činí 19 500 Kč. Zároveň se váže dávka na první narozené dítě, nenarodí-li se tak vícetčata při prvním porodu, nárok na porodné padá, dvojčata se zpravidla rodí u vícečetných porodů jako druhé. Při příležitosti narození prvních paterčat v minulém roce byla státem mimořádně vyplacena částka 51 150 Kč, paterčata se narodila jako druhé děti v pořadí. V roce 2012 probíhaly ve vládě diskuse o sloučení porodného rodičovského příspěvku, porodné by tak zaniklo. Ke zrušení této sociální dávky nakonec nedošlo.

„Nárok na porodné je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině, která v kalendářním čtvrtletí předcházejícím kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo, musí být nižší než 2,4násobek životního minima rodiny. Do rozhodného příjmu se nezapočítává rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Porodné náleží ženě, která porodila své první živé dítě nebo které se současně s prvně narozeným živým dítětem narodilo další živé dítě nebo děti. Porodné je stanoveno pevnou částkou a činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě. Narodilo-li se s prvním živě narozeným dítětem další živě narozené dítě nebo děti, činí výše porodného 19 500 Kč.“ (MPSV, 2012b)

Následující tabulka přehledně ukazuje Srovnání příjmů rozhodných pro získání porodného v letech 2011 a 2012.

---

příjmů z ciziny. Rozhodným obdobím, ze kterého se výše příjmů počítá, je poslední čtvrtletí před měsícem, ve kterém se dítě narodí.

Tabulka č. 13 :Srovnání příjmů rozhodných pro získání porodného v letech 2011 a 2012

Srovnání příjmů rozhodných pro získání porodného v letech 2011 a 2012					
Život ní situace	Život ní minimum 2011	Život ní minimum 2012 i 2013	Hran ice příjmu pro nárok na porodné 2011	Hranice příjmu pro nárok na porodné 2012 i 2013	Výše porodného 2011,2012 i 2013
Osamělá matka, která porodila první dítě	4480 Kč	4880 Kč	10 752 Kč	11 712 Kč	13 000 Kč
Osamělá matka, která porodila první děti dvojčata	6080 Kč	6620 Kč	14 592 Kč	15 888 Kč	19 500 Kč
Rodi na s prvně narozeným dítětem	7080 Kč	7710 Kč	16 992 Kč	18 504 Kč	13 000 Kč
Rodi na s prvně naroz. dětm i dvojčaty	8680 Kč	9450 Kč	20 832 Kč	22 680 Kč	19 500 Kč

Zdroj: Měšec, 2013

Vzhledem k tomu, že je porodné určené pro rodiny s nižšími příjmy. Reálně dosažitelné je tedy porodné pro svobodné matky anebo ty rodiny, které žijí ze sociálních dávek. „V Praze je to fiktivní dávka, není snad nikdo, kdo by to dostal“ (Gabriela Vítková)

Pro představu, kolik činí současné životní minimum, je přiložena následující tabulka.

Tabulka č. 14 : Životní minimum³⁹

Jednotlivec	3 410
2 dospělí	3 140 + 2 830 = 5 970
1 dospělý, 1 dítě ve věku 5 let	3 140 + 1 740 = 4 880
2 dospělí, 1 dítě ve věku 5 let	3 140 + 2 830 + 1 740 = 7 710
2 dospělí, 2 děti ve věku 8 a 16 let	3 140 + 2 830 + 2 140 + 2 450 = 10 560
2 dospělí, 3 děti ve věku 5, 8 a 16 let	3 140 + 2 830 + 1 740 + 2 140 + 2 450 = 12 300

Zdroj: MPSV, 2011b

Porodné se tak stává dávkou spíše hypotetickou. Při pohledu na celorepubliková data je to zanedbatelná částka, která se vyplácí ze státního rozpočtu. Z pohledu matek je odebrání porodného nesmysl, pro matky víceročat je to potřebná investice, která jim pomůže s vyrovnáním nepředpokládané finanční situace. „*Porodné nám částečně vystačilo na kočár a to jsme měli ještě to zvýšené.*“ (R2)

Jak zmiňuje respondentka (R9) „*Dostali jsme sice porodné, 70 000, jenže když jsme museli koupit 3 postýlky, kočárek, tak ono to porodný padlo na tyhle věci úplně rychle.*“ Výdaje, které vznikají narozením víceročat, jsou náklady, se kterými rodiny nemohou počítat dlouho dopředu. Velkou část věcí je potřeba pořídit podruhé, mimo jiné i např. kočárek. „*Věci? I to co sem měla schovaný mi bylo více méně k ničemu, musela jsem si kupovat dvojčecí kočár, když už sem pak věděla, že čekám dvojčata, tak sem rovnou Matějovi koupila něco dvakrát, aby to pak děti měly.*“ (R3) Jedna z respondentek (R9), která má celkem 6 dětí a z toho se jí dvakrát narodila dvojčata, může situaci srovnat: „*Rodina se z těchto výdajů déle vzpamatovává. Mám obě zkušenosti.*“

S jiným názorem přichází Mgr. Helena Langšádlová: „*Já nejsem zastávce tohoto příspěvku. Myslím, že pro ty sociálně silné rodiny to je zbytečný, proč se jim to dává a pro ty sociálně slabý tenhle příspěvek nepřináší, on sice může pomoci*

³⁹ Životní a existenční minimum je upraveno zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů,

zakoupit základní vybavení pro děti, ale v podstatě jsou to peníze, které se rychle utratí, ale důležitý jsou ty pravidelné měsíční příspěvky než jednorázový příspěvky, který i z hlediska sociálního systému nic neřeší.“

Sociální událost, kterou zde rozumíme zvýšené náklady v souvislosti s potřebou rodiny se adaptovat na několik přírůstků najednou, je pro rodiče finančně náročná, i když nespádají do kategorie nízkopříjmových rodin: „ *nejsem volič sociální demokracie, tudíž nepředpokládám, že všechno dostanu zadarmo a budu to mít bohatě zaplacený. Ale je to těžký...“* (R5) Nová koncepce porodného, která přispívá jen nízkopříjmovým rodinám v případě prvního narozeného dítěte, nereflektuje v případě víceročat vzniklou situaci.

Současný návrh MPSV počítá s porodným i na druhé dítě v chystané novele o státní sociální podpoře. Porodné u prvního dítěte by zůstalo 13 000 Kč, na druhé dítě by byla částka nižší, 10 000 Kč. Na tuto dávku by mělo dosáhnout i více rodin, protože čistý příjem rodiny by se počítal jako 2,7 násobek životního minima namísto současných 2,4 násobku.

Přídavek na dítě

V roce 1945 byly zavedeny přídavky na děti jako dávka nemocenského pojištění. Dle zákona o státní sociální podpoře č. 117/1995 sb., § 17 má „*nárok na přídavek na dítě nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,40.“*

V níže uvedené tabulce je znázorněno, jaké je finanční rozpětí příjmů rodiny, od kterého se odvíjí nárok na přídavek na dítě.

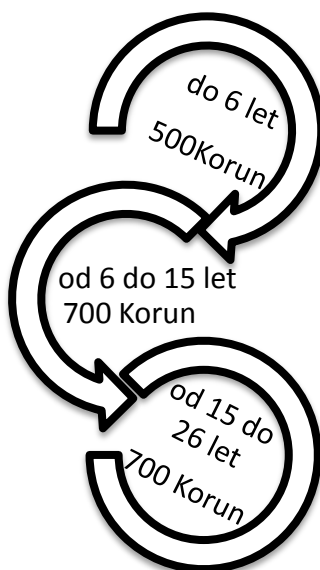
Tabulka č. 15 : Přídavek na dítě

Úplná rodina s počtem nezaopatřených dětí	Životní minimum rodiny	Hranice rozhodného příjmu rodiny (2,4 násobek životního minima)
1 dítě do 6 let	7 710 Kč	18 504 Kč
2 děti od 6 do 15 let	9 850 Kč	23 640 Kč
3 děti od 6 do 15 let	11 990 Kč	28 776 Kč
Tři od 6 do 15 let a jedno nad 15 let	14 440 Kč	34 656 Kč

Zdroj: Autorka dle MPSV, 2013c

Přídavek na dítě je základní, dlouhodobou, opakující se dávkou státní sociální podpory. Pomáhá rodinám krýt náklady, spojené s výchovou nezaopatřených dětí. Závisí na příjmu podpory, podle toho se poskytuje ve třech mírách. (MPSV, 2012a)

Přídavek na dítě se rozlišuje dle věkové kategorie dítěte, do 6 let je to 500 Kč, od 6 let do 15 let je to 700 Kč a od 15 do 26 let, pokud dítě studuje, je to taktéž 700 Kč měsíčně.

Obrázek č. 7 : Přídavek na dítě

Zdroj: Autorka podle MPSV, 2013c

Přídavek na dítě se vyplácí za uplynulý kalendářní rok v rozhodném období od 1.10. do 30.9. V okamžiku, kdy tedy rodiče vzhledem ke své finanční situaci potřebují přídavek, tak na něj nedosáhnou, protože v uplynulém rozhodovacím období byli zabezpečeni finančními prostředky.

Sociální příplatek

Ostře sledované změny zákona o státní sociální podpoře od 1.1. 2011 přinesly zrušení sociálního příplatku. Sociální příplatek byl dávkou testovanou a jeho cílem bylo finanční zabezpečení rodičů s nezaopatřenými dětmi⁴⁰. „*Výše sociálního příplatku činí dle §21 zákona č. 117/1995 Sb. za kalendářní měsíc rozdíl mezi částkou na osobní potřeby nezaopatřeného dítěte nebo součtem částek na osobní potřeby nezaopatřených dětí, je-li takových dětí v rodině více, a částkou určenou jako podíl, v jehož čitateli je součin částky na osobní potřeby dítěte nebo uvedených dětí a rozhodného příjmu rodiny a ve jmenovateli je součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,0.*“ (Výplata, 2014) Výše sociálního příplatku byla diferencována a reflektovala příjmovou situaci rodiny. Sociální příplatek zvýhodňoval rodiny v různých sociálních situacích (dlouhodobě zdravotně postižené dítě, dlouhodobě nemocné dítě...). Byl poskytován ve zvýšené míře také rodinám s víceročaty a byl pobírán koeficientem 1,22 a byl poskytován dvojčatům a dalším víceročatům do sedmi let věku.

Zrušením sociálního příplatku rodiny přišly o jedinou dávku, která reflektovala jejich speciální charakteristiku a nabízela jim aktuální pomoc, jelikož vycházela z příjmů rodiny za poslední čtvrtletí předcházející datu žádosti.

Příspěvek na bydlení

Je dávkou testovanou a pomáhá rodině s náklady na bydlení⁴¹. Náklady na bydlení jsou porovnávány s výší příjmů v rodině za předchozí kalendářní čtvrtletí.

---

⁴⁰ Vyjma rodičů pečujících o nezaopatřené dítě v pěstounské péči a v situacích, kdy bylo dítě umístěno umístěno v plném přímém zaopatření ústavu pro děti a mládež

⁴¹ Výplata příspěvku na bydlení je dále časově omezena, a to na maximálně 84 kalendářních měsíců (celkem tedy 7 let) v období posledních 10 kalendářních let - podrobná úprava viz § 27a zákona SSP. Toto omezení neplatí pro domácnosti sestávající výlučně z osob starších 70 let a pro osoby se zdravotním postižením, které bydlí v pro ně postavených nebo upravených bytech. Lhůta 84 měsíců (7 let) se začíná počítat až od 1. 1. 2012, zdroj: <http://www.kurzy.cz/kalkulacka/prispevek-na-bydleni/>

Podle Zákona č. 112/2006 Sb., se výše dávky určí jako: „*rozdíl mezi normativními náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30, a na území hlavního města Prahy koeficientem 0,35.*“

Podpora rodin v daňové politice

Daňová opatření podporují soběstačnost rodiny, právě sleva na dani je levná a spravedlivá cesta pomoci rodinám s dětmi. Ponechává více prostředků v rodinném rozpočtu a tak snižuje závislost rodin na sociálních dávkách. (Ettlerová, 2008)

Úlevy na daních jsou nepřímou podporou ze strany státu. Daňové slevy na děti mohou uplatnit všichni občané⁴², kteří podávají daňové přiznání k dani z příjmu fyzických osob a dítěte/děti, s nimi žijícími ve společné domácnosti. Na rozdíl od ostatních výše uvedených přídavků není třeba splnit speciální zákonné podmínky (např. příjem do násobku 2,4 životního minima). Na rozdíl od ostatních přídavků se na daňové zvýhodnění nemusí čekat v rozhodném období, ale je ji možno dostat již následující měsíc. V současnosti činí 1117 Kč měsíčně. Druhou možností z daňových úlev je sleva na manželku, která se hojně využívá, když manželka pobírá právě rodičovský příspěvek. V letech 2005-2007 bylo možno provést společné zdanění manželů, které bylo po třech letech využívání zrušeno.

V roce 2010 byla Ministerstvem financí vydána výzkumná studie, která zdůrazňuje, že slevy na dani mohou být vnímány jako součást sociální politiky. Právě sleva na dani pro děti, která může přejít až do daňového bonusu, je srovnatelná s dávkami státní sociální podpory- přídavky na děti. (MF, 2010: 36)

Klára Vítková - Rulíková navrhuje změnu slevy na dani tak, aby reflektovala počet dětí v domácnosti: „*Máme odpočty z daní na dítě, super, budiž, ale zase bych to viděla, aby to bylo násobený u těch dvojčat. Viděla bych to, aby to u těch dvojčat byl násobek.*“

6.4 Srovnání příspěvků rodin s vícerčaty a rodin po sobě jdoucích

Vývoj příjmů a výdajů v různých typech domácností je možno sledovat na základě statistiky rodinných účtů. Tyto statistiky mají značný význam pro hodnocení životní úrovně a struktury spotřeby různých typů domácností a sledují

---

⁴² Nárok má vždy jeden z rodičů

hospodaření v jednotlivých domácnostech. Údaje statistik rodinných účtů za poslední léta dávají alarmující zprávu o nižších příjmech domácností s nezaopatřenými dětmi ve srovnání s bezdětnými domácnostmi. (ČSÚ, 2013) Jako podklad pro ekonomickou analýzu rodin s vícerčaty a rodin s dětmi po sobě jdoucími, není tento nástroj vhodný, protože tyto rodiny nejsou proporcionálně zastoupeny v kvótním výběru.

Pro srovnání příjmů rodin s dětmi po sobě jdoucími a s rodinami s vícerčaty slouží následující tabulka.

Tabulka č. 16: Modelové situace rodin s dětmi k 1. 4. 2006

PPM- pro peněžitou podporu v mateřství

RP- pro rodičovský příspěvek, počítají se 3 roky

	1 dítě	Dvojčata	2 děti odstup 1 rok	2 děti odstup 3 roky	Trojčata	3 děti odstup 1 rok	3 děti odstup 3 roky
první porodné	13 000	19 500	13 000	13 000	19 500	13 000	13 000
první PPM	14 814 x 6 měs. (88 884)	14 814 x 8 měs. (118 512)	14 814 x 6 měs. (88 884)	14 814 x 6 měs. (88 884)	14 814 x 8 měs. (118 512)	14 814 x 6 měs. (88 884)	14 814 x 6 měs. (88 884)
první RP	7 600 x 30měs. (228000)	7 600 x 28 měs. (212 800)	7 600 x 6 měs. (45 600)	7 600 x 30 měs. (228 000)	7 600 x 28měs. (212 800)	7 600 x 6 měs. (45 600)	7 600 x 30 měs. (228 000)
druhá PPM	-	-	14 814 x 6 měs. (88 884)	14 814 x 6 měs. (88 884)	-	14 814 x 6 měs. (88 884)	14 814 x 6 měs. (88 884)
druhý RP	-	-	7 600 x 30 měs. (228 000)	7 600 x 30 měs. (228 000)	-	7 600 x 6měs. (45 600)	7 600 x30 měs. (228 000)
třetí PPM	-	-	-	-	-	14 814 x 6 měs. (88 884)	14 8147 x 6 měs. (88 884)
třetí RP	-	-	-	-	-	7 600 x 30 měs. (228 000)	7 600 x 30 měs. (228 000)
CELKEM Kč	329 884	350 812	464 368	646 768	350 812	598 852	963 652

Zdroj: Dvojčata, 2007

Z tabulky vyplývá, že příjmová diferenciací matek s víceročnými a matek s dětmi po sobě jdoucími nabývá významných rozměrů. Z toho lze odvodit, že sociálně-ekonomická situace rodin s víceročnými je náročnější než situace rodin s dětmi po sobě jdoucími.

V modelové situaci z loňských let rodina s dvojčaty dostane o 64 000 Kč méně, než rodina se 2 dětmi po sobě jdoucími s ročním věkovým odstupem o 197 000 Kč méně než rodina s 2 dětmi se tříletým odstupem. (Dvojčata, 2007)

Navzdory tomu, že Českomoravská asociace klubů dvojčat a víceročných společně s Kluby lobbovala na důležitých politických místech, situace zůstává i nadále tristní. Má-li matka tři děti po sobě jdoucí, náleží jí 3x PPM po 28 týdnech, má-li matka 3 děti najednou, náleží jí 1x PPM v délce 37 týdnů. Stejně tak je to i s rodičovským příspěvkem, narodí-li se jí například 3 děti každé v rozmezí 2 let a zvolí si 2letou variantu, má nárok na každé dítě pobírat 2 roky 11 500 Kč měsíčně, matka trojčat pobírá pouze 11 500 Kč po dobu dvou let. Za dobu pobírání rodičovského příspěvku, tak matka trojčat obdrží částku až 220 000 Kč, zatímco matka s třemi dětmi po sobě jdoucími až 660 000 Kč. Budou-li mluvit i nadále o dvouleté variantě, stát bude platit za matku s třemi po sobě jdoucími dětmi celkem 6 let sociálního a zdravotního pojištění, stejně jako odchod do důchodu. U matek trojčat to budou pouhé dva roky, nehledě na to, že vychovává 3 budoucí daňové poplatníky. Započítává se doba osobní péče o dítě mladší 4 let věku, nehledě na počet dětí. Podobně by se dalo uvažovat i o znevýhodnění matek dvojčat.

Matky se shodují, že by navýšily rodičovský příspěvek 1,5 krát anebo alespoň daly možnost čtyřleté varianty za stejný příspěvek jako variantu tříletou či dvouletou. Jednak pořízení vybavení pro dvojčata je mnohem nákladnější než pro jedno dítě. Rodina se z těchto výdajů déle vzpamatovává. Dvojčata po sobě nemohou dědit, neexistuje starší a mladší, takže to co můžou rodiče dětí po sobě narozených koupit 1x, rodiče dvojčat to musí koupit hned 2x. Dvoje oblečení, boty, postýlky, následně postele hračky, odrážedla, kola atd. U víceročných se náklady násobí, nedají se rozložit. Jedna z respondentek (R9) má zkušenosti s dvojčaty i s dětmi po sobě jdoucími: *„Nejstarší děti jsou dva roky od sebe. Dcera vyrostla z odrážedla, dostala kolo, syn dostal její odrážedlo a takhle to šlo až do puberty. U dvojčat tato možnost není. U dvojčat jsou dvojnásobné výdaje na kojenecké mléko, kaše. I když se narodí dvě*

mono děti 10 – 11 měsíců po sobě, nejsou náklady na dětskou výživu tak vysoké jako u dvojčat a víceročat.“

Ani jedna matka nesouhlasí se současnou situací, jejich rozčarování přiblížím výpovědí jedné z nich: *„Nechápu, proč my s vícero dětma máme trpět. To, že má maminka s jedním dítětem to, co mám já, mi nepřijde ideální.“* (R2) Národní koncepce podpory rodin s dětmi (2008: 23) zmiňuje, že péče ve vícečetných rodinách je finančně efektivnější než jakékoli formy nerodičovské péče. Úkolem vlády je zaměřit se na vyšší podporu možnosti pečovatelských funkcí těchto rodin.

Podle sociologických výzkumů vyplývá, že česká veřejnost upřednostňuje finanční podporu před ostatními nástroji podpory rodin (Kocourková, 2004). Pro respondentky je finanční podpora rodin mnohem uchopitelnější a za cílenější, některé to dokonce vnímají jako jedinou podporu rodinné politiky ze strany státu.

7 Exkurz do sociální situace rodin s vícerčaty

7.1 Sociální vyloučení

Zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb. je sociální vyloučení a sociální začleňování definováno: „*Sociálním vyloučením je rozuměno vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace. Sociální začleňování je definováno jako proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.*“

Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování (2008) uvádí, že v České republice jsou sociálním vyloučením nejvíce ohroženy zejména následující skupiny osob: „*osoby se zdravotním postižením, děti, mládež a mladí dospělí, senioři, etnické menšiny, imigranti a azylanti, osoby bez přístřeší, osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní péče nebo výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody, oběti trestné činnosti (včetně oběti obchodu s lidmi), oběti domácího násilí a osoby komerčně zneužívané.*“ (Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování, 2008) Míra sociálního vyloučení se zvyšuje, čím více jsou přítomny jednotlivé faktory.

Národní akční plány sociálního začleňování a národní zprávy o strategii sociální ochrany a sociálního začleňování jsou hlavními nástroji v členských zemích Evropské unie. (Mareš, Sirovátka 2008: 278) Cílem agendy sociálního začleňování je překonat exkluzi. „*Exkluze je zde důsledek selhání jednoho nebo více z následujících společností integrujících společenských systému: demokratického a legislativního systému zajišťujícího občanskou integraci, trhu práce zajišťujícího ekonomickou integraci, systému sociálního státu zajišťujícího sociální integraci či rodiny a komunit zajišťujícího interpersonální integraci.*“ (Bergman in Mareš, Sirovátka, 2008: 279)

Budu-li vycházet z toho, že sociální vyloučení významně omezuje životní šance, podívám se na to, jak nastavení rodinné politiky dokáže ovlivnit životní šance rodin s vícerčaty. Patří rodina s vícerčaty mezi skupiny, které jsou vystaveny riziku sociálního vyloučení ve zvýšené míře? K objasnění poslouží následující tabulka.

Tabulka č. 17: Víceročata jako faktor sociálního vyloučení dle (Percy, Smith in Mareš, Sirovátka, 2008: 274-275)

Rovina prostorová	Architektonické bariéry, vstupy do tramvají, vchody domů, pohyb na ulici
Rovina kulturní	Nemohou navštěvovat kurzy plavání pro malé děti
Rovina ekonomická	Několikanásobné výdaje najednou
Rovina sociální	Omezené sociální kontakty matek

Některé respondentky vnímaly (R1, R2, R6), že byly vyloučeny z kulturních aktivit, kam mohou matky s dětmi po sobě jdoucími. Kurzy plavání pro malé děti jsou situovány pro jedno dítě, kdy na jedno dítě je jedna matka. Převážná část respondentek vnímala omezené sociální kontakty. Rovina ekonomická byla popsána v 5. kapitole. Ačkoliv to na první pohled nevypadá, rovina prostorová zaujímá význačné místo, je tedy popsána samostatně níže.

Rovina prostorová, bezbariérový přístup

Bezbariérový přístup, který umožňuje osobám s handicapem anebo matkám s kočárky navštívit běžně nedostupná místa není bezbariérový pro matky s víceročaty. „*A ten společenský pád je obrovský, ty holky jsou izolovány, minimálně v tom začátku, protože vyrazit někam s jedním dítětem je celkem sranda, ale se dvouma dětma, se širokým kočárem...*“ (Gabriela Vítková) Na místech kudy projede normální kočár, kočár pro dvojčata anebo trojčata neprojede. Ve výtahu, kterým se sveze tělesně postižený člověk na vozíčku, se kočár s víceročaty nevejde. Jak uvádí Gabriela Vítková: „*Bezbariérový pro vozíčkáře, nerovná se bezbariérový pro dvojčecí kočár.*“ I když v posledních letech došlo k velkému pokroku směrem k bezbariérovému prostředí, na rodiny s víceročaty myšleno nebylo. V městské hromadné dopravě je možné využitím nízkopodlažních dopravních prostředků (dvojkočár neprojede úzkými dveřmi dopravních prostředků), které ale nejezdí

dostatečně často na všech trasách a nejsou zavedeny po celé České republice. Cestování na delší vzdálenosti je problematické, na sedadle s dospělou osobou může sedět jenom jedno dítě, kočárek se musí složit a dát do zavazadlového prostoru. Problém bezbariérovosti se rodičů víceročat dotýká i v tak běžné činnosti jako je nákup potravin. Úzkými uličkami, kudy projede jednokočár, neprojede kočár, který je určený pro více dětí. Vstup do budov zpravidla nebývá dostatečně široký. Matky jsou odkázány na pomoc a narážejí na problémy ve veřejně přístupných zařízeních jako úřady anebo nemocniční zařízení. Častokrát skončí u architektonických bariér, zastaví se před schodišti, nedostanou se dveřmi do výtahu, nedostanou se do dveří tramvají a jsou odkázány na pomoc druhého člověka. S problémem bezbariérovosti se můžou setkat i při běžné procházce, když se někde pracuje na chodníku, jednokočár projede, ale jejich kočár už ne. Bez obtíží nemusí proběhnout ani parkování auta. *„Bylo by moc fajn, kdyby byla parkovací místa pro rodiny s dětmi častější a hlavně volná.“* (R9)

V roce 2007 byla provedena reformní opatření, která měla zajistit, aby sociální systém pracoval ve prospěch osob ohrožených sociálním vyloučením. Stalo se tak úpravou dávek, jejichž vyplácení se stalo adresnější. Jak je možné, že tento nový systém nepracuje pro rodiny s víceročaty?

Důsledky plynoucí ze sociálního vyloučení se netýkají jenom vyloučených skupin, ale jeví se jako významný problém pro dosažení ekonomických, sociálních a politických cílů, které si rodinná politika klade. Cestou k politice začleňování jsou koncepční, provázané a paralelně působící soubory opatření jako redistribuce zdrojů (např. u příjmu), vytváření rovných příležitostí na trhu práce - aktivní politikou zaměstnanosti, udržování sociálních kontaktů a další (Mareš, Sirovátka, 2008:280). K východiskům vymezeného problému tedy patří podpora příjmů matek, zkvalitnění sociálních kontaktů, prevence izolace⁴³.

---

⁴³ Konkrétní opatření vedoucí k těmto cílům uvedu v 9. kapitole

7.2 Harmonizace pracovního a rodinného života s vícerčaty

Typickým prvkem rodinné politiky je průřezovost její agendy. Rodinná politika a politika sladování rodinného a pracovního života spolu úzce souvisejí. „Pro kombinaci zaměstnání a péče je klíčové, jak jsou tyto životní sféry hodnoceny ve společnosti a jak jsou role a kompetence a jejich institucionální zajištění rozděleny mezi muži a ženami a mezi rodinou, trhem, zaměstnavateli a státem.“ (Křížková, Vohlídalová, 2009: 41) Právě harmonizací pracovního a rodinného života s vícerčaty se dá bojovat proti sociálnímu vyloučení a chudobě těchto rodin. Sociální začlenění a účast na trhu práce spolu úzce souvisejí. Opatřením proti sociálnímu vyloučení se zabývá koncept inkluze⁴⁴.

U rodin s malými dětmi, kde pracuje muž a žena pobírá rodičovský příspěvek, jsou rodiny často ohroženy příjmovou chudobou. Hranice příjmové chudoby v roce 2012 byla skoro 112 000 Kč za rok. V České republice bylo v roce 2012 příjmovou chudobou ohroženo 9 % osob. V domácnostech s dětmi, kde vydělával pouze muž, byly tyto osoby ohroženy 1,4x více než běžná populace v ČR. (Skála, 2013: 6)

Na téma harmonizace práce a sladování rodinného života bylo pod hlavičkou Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí zrealizováno od roku 2004 mnoho výzkumů. Hlavní studií je *Harmonizace rodiny a zaměstnání* (2005), která se snaží poskytnout hluboký vhled do tohoto tématu. Politice sladování rodinného a pracovního života se věnují i další studie a výzkumy (např. od Sociologického ústavu Akademie věd ČR, MPSV, společnosti Ipsos Tambor, ČSÚ, ...). Na toto téma vznikají různé materiály, které jsou financovány ze zdrojů Evropské unie. Rovněž existuje řada výzkumů a studií, která avizují, že investice do opatření harmonizace pracovního a rodinného života jsou pro firmy přínosem (více Junová, 2012: 17 - 20).

Ženy jsou v současnosti v situaci, kdy jsou nuceny volit mezi založením rodiny a profesní kariérou. (Anderson et al., 2009: 30) Vzhledem k faktu, že v České republice převažuje tradiční rozdělení rolí, bývá skloubení práce a rodiny důležitou otázkou právě pro ženy a matky malých dětí zejména, protože jsou to právě ony, kdo jsou vystaveny „dvojití zátěži“ (Chaloupková, Šalamounová, 2004). Vysoká míra nezaměstnanosti žen představuje v České republice problém, který přetrvává po

---

⁴⁴ Inkluze není v pravém slova smyslu opak exkluze, ale nelze je od sebe oddělit.

několik generací. Jak uvádí Buchtová et al. (2002: 113) zaměstnanost žen je závažným celosvětovým problémem. Skloubit pracovní i mateřské povinnosti není snadné. Dosáhnout přiměřené společenské angažovanosti žen může být cestou řešení zkrácených pracovních úvazků, zavedení pružné pracovní doby či dostupné péče o děti. Dodává: *„Cesta k řešení v naší společnosti patrně povede přes nutné legislativní úpravy, tak k politické a finanční podpoře.“* (Buchtová et al., 2002: 113)

Cílem rodinné politiky je podle Národní koncepce rodinné politiky (2005) umožnit rodičům sladit rodičovské a profesní role v případě, že nechtějí ani na jednu roli rezignovat. Národní koncepce rodinné politiky (2005) klade důraz na vytvoření umožňující občanům *„svobodně realizovat svá přání týkající se založení nebo rozšíření rodiny a výchovy dětí, aniž by je museli významně revidovat z hlediska nároků na výkon svého povolání.“* (MSV, 2005: 30 - 31)

Jak uvádí Dudová (2008), reforma veřejných financí, respektive reforma rodičovského příspěvku, znamená promarněnou šanci na změnu. Nemá návaznost na ostatní oblasti, kterých se péče o malé děti týká, a také nenastoluje žádnou zásadní změnu a neusnadňuje kombinaci práce a rodinného života.

Korelace mezi rodinnou a profesní sférou je pro matky s vícerčaty problematická a možnosti institucionální denní péče o předškolní děti jim to neulehčují. Výzva, která zde nastala s rodičovským příspěvkem, ovšem pro matky s vícerčaty není dostačující. Současná situace na trhu práce klade vysoké požadavky na adaptabilitu pracovní síly, možnost adaptace je pro rodiny s vícerčaty omezená, jak zmiňuje Gabriela Vítková: *„S jedním dítětem můžete jít do práce. Jedno dítě upíchnete, s dvojčatama je to sci-fi.“* Sladování rodinného a profesního života je uznaným aktuálním veřejně-politickým problémem. Zdroj obtížného sladování pracovních a rodinných povinností lze přičíst neefektivní politice zaměstnanosti, která k rodinám s vícerčaty není nastolena. Z rozhovorů se jeví, že účast na trhu práce v tomto nejzranitelnějším stádiu rodiny je pro matky klíčovou aktivitou, jak dosáhnout finanční stability, v období, kdy je potřeba věnovat dětem celodenní péči. Později se na péči podílejí instituce, děti jsou samostatnější, situace je jiná. Pro ženy, které vychovávají vícerčata ve věku do 5 let se jeví jako nejschůdnější práce z domova a pak práce na částečný úvazek, avšak zapojení matek na trh práce v tomto ohledu je složité z důvodu malé nabídky těchto druhů prací.

Do jaké míry dokáže žena zvládnout mateřskou i pracovní sféru ovlivňuje i nastavení tzv. family friendly politik, tedy jak šetrně se zaměstnavatel postaví k rodinným povinnostem zaměstnance.

Otázka postavení žen na trhu práce je jedna z priorit evropské rodinné politiky a v současné době v popředí zájmu odborné literatury v zahraničí i v České republice, stejně jako na akademické půdě. Nástroje pro efektivní řešení situace, které stát používá pro sladování rodinné a pracovní sféry, jsou stále ve vývoji. Změny, které nedávno proběhly v systému sociální ochrany, vyzývají matky k aktivní participaci na pracovním trhu právě konstrukcí rodičovského příspěvku. Nástroje ovšem nejsou připraveny. Na efektivní harmonizaci pracovního a rodinného života s vícerčaty čekají flexibilní formy zaměstnání. Pro sladování rodinného a profesního života je třeba podpory zaměstnavatelů (viz. podkapitola 8.3) Také i dostatek finančně dostupných míst v jeslích a mateřských školách, prostě v nabídce předškolních zařízení. Právě o institucích zajišťující denní péči o děti bude řeč o kapitole níže. Veřejným zájmem by mělo být vytvoření vhodných pracovních podmínek pro tyto matky, aby nevnímali vyloučení na trhu práce při pobírání rodičovského příspěvku déle než 2 roky, aby se jim nezvyšovaly tzv. náklady ztracených příležitostí. Budou-li se tyto matky podílet na pracovním procesu, budou přispívat i do státního systému, což má příznivý efekt pro celou společnost.

7.3 Institucionální zajištění péče o vícerčata

Další formy podpory rodinám s vícerčaty zajišťují instituce, které zajišťují denní péči o děti. Zajištění denní péče o děti je podle Evropské komise jedním z rozhodujících nástrojů propojení rodinných a profesních rolí. (Kuchařová, 2007: 47) V České legislativě jsou zakotveny tři typy zařízení péče o děti do tří let:

- A. *jesle – provozované většinou obcemi*
- B. *soukromá zařízení podle z. č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání jako mateřská centra*
- C. *baby-sitting dle z. č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání v rámci vázané živnosti "Péče o dítě do tří let v denním režimu"*

A čtyři druhy zařízení péče o děti předškolního věku:

- A. *mateřské školy zřízené státem, obcí, krajem nebo svazkem obcí. : Tento typ školy je regulován podle zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon. Poslední ročník mateřské školy je poskytován bezplatně. Mateřská škola „soukromá“,*

- tj. zřízená církevní právnickou osobou či jinou právnickou osobou. Jejím předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb dle zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon. Zřizovatel stanovuje poplatek, za který je toto zařízení poskytováno.*
- B. *soukromé mateřské školy, soukromá zařízení provozovaná v režimu zákona č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání neposkytující rekreačně-vzdělávací činnosti realizovanou v rámci výchovy a vzdělávání ve školách, předškolních a školských zařízeních zařazených do sítě škol-poplatek v těchto zařízeních je na komerční bázi.*
- C. *služby péče pro děti mladšího školního věku- jako družiny a kluby. Soukromá zařízení provozována v režimu zákona č. 455/1991 Sb., „baby-sitting“ podle zákona č. 445/1991 Sb., o živnostenském podnikání*
- D. *v oblasti služeb péče o děti mladšího školního věku zná školní družiny a kluby, služby poskytované v režimu volné živnosti č. 72 (<http://mpsv.cz>, 12-05-11)*

Česká republika v současné době nenabízí příliš rozsáhlou síť zařízení péče o děti. Národní koncepce rodinné politiky (2005: 6) upozorňuje na výrazný pokles úrovně i kapacity veřejných služeb, jež usnadňují péči o děti (jako jesle, mateřské školy). Oblast nefinanční podpory zaostává, Národní koncepce rodinné politiky si je vědoma kritického stavu, přestože si za cíl „klade zajistit existenci všeobecně teritoriálně a finančně dostupné sítě mateřských škol, které poskytují kvalitní služby odpovídající poptávce ze strany rodičů a zájmu dětí“ (tamtéž: 36), nepřichází s žádnými konkrétními návrhy opatření, jen s doporučením na vypracování studií dostupnosti zařízení péče. Národní koncepce podpory (2009) situaci nevnímá rovněž pozitivně, konstatuje, že v ČR je nedostatek finančně a teritoriálně dostupných služeb péče o děti do 3 let věku.

Problém s nedostatečným počtem jeslí začal již v 90. letech minulého století⁴⁵. Společenské a hospodářské změny způsobily pokles porodnosti, mladí lidé začali v reakci zakládat rodiny později, mnohé jesle a mateřské školy byly bez předchozího plánování zrušeny a na jejich místech v současnosti stojí jiné typy budov a jsou provozovány jiné služby.

---

⁴⁵ Situace začala už v 80. letech, v 90. letech nastal rapidní pokles.

„Většina obcí, která zařízení institucionální péče nezřizuje, uvádí jako důvod nezájem rodičů či nedostatečný počet dětí příslušného věku, tedy nedostatečnou poptávku.“ (Kuchařová et al., 2009) Nicméně nelze pominout fakt, že v některých krajích, např. v kraji Karlovarském, žádné jesle nejsou a že někde poptávka převyšuje nabídku.

Kuchařová a Svobodová (2006) uvádějí, že se jesle vyskytují především ve velkých městech. Maříková (2005) konstatuje, že existuje větší poptávka ve větších městech, kde se soustředí lidé s rozvinutějším lidským kapitálem, s větší kvalifikací. V menších městech a vesnicích není taková nabídka pracovních míst, ženy zůstávají déle doma a dopravní dostupnost je pro ně složitá.

Tabulka č. 18 : Mateřské školy ve školním roce 2003/2004-2012/13

Doplňkové údaje		2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
		1)									
Nástupy do mateřské školy po 30. 9.		19 107	13 948	13 783	14 494	15 151	14 036	13 873	13 615	14 095	.
Dodatečné odklady povinné školní docházky		1 391	1 279	1 078	1 109	1 017	966	920	822	867	.
Odchody do MŠ pro děti se SVP		365	309	224	255	260	191	233	222	223	.
Ukončení docházky do mateřské školy		84 220	87 787	88 369	89 691	90 856	92 285	93 935	97 628	102 484	.
Neúspěšně vyřízené žádosti o přijetí do MŠ		.	.	6 810	9 570	13 409	19 996	29 632	39 483	49 186	58 939

Zdroj: MŠMT, 2013

Barcelonské cíle

MPSV uvádí: „Péče o děti starší 3 let je v ČR zabezpečena prostřednictvím husté sítě finančně dostupných mateřských škol, které jsou hojně využívány, nicméně k lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí by napomohlo větší přizpůsobení těchto služeb potřebám rodin s dětmi (např. problematika otevíracích hodin nebo podmínky přijímání dětí do zařízení.“ (MPSV, 2013b) Evropská Unie má však jiný názor. Česká republika byla vystavena řadě kritik ze strany Evropské unie za neefektivní a nedostupný systém péče o děti předškolního věku⁴⁶. Současné nastavení institucionální péče o děti předškolního věku nereflektuje demografickou

⁴⁶ Více ve zprávě Evropské komise o stavu rodinné politiky v ČR z roku 2007

situaci, Česká republika se připojila k Barcelonským cílům, avšak je daleko od jejich plnění.

Hlavním záměrem Barcelonských cílů, které byly stanoveny v březnu 2002 během zasedání Evropské rady, bylo především: *„odstranit překážky účasti na trhu práce a s přihlédnutím k poptávce po zařízeních péče o děti a struktuře nabídky těchto služeb. Na vnitrostátní úrovni usilovat o to, aby do roku 2010 byly schopny poskytovat péči pro nejméně 90 % dětí ve věku od 3let do věku povinné školní docházky a pro nejméně 33 % do věku 3let.*

Zkušenosti respondentek dosvědčují, že není dostatek místa ve školce, vnímají, že se nemohou realizovat v pracovním životě, dvě děti najednou se přijímají hůře než jedno. Školky jsou tak nuceny řešit situace absurdním způsobem, kdy *„jeden den sem dejte jedno, druhý den druhé“*, matkám ale tato situace nepomůže, stejně musí zůstat doma. Jiná matka přichází se zkušeností, že druhé dítě nebylo oficiálně zapsáno, ale na povolení ředitelky a dalších učitelů tam mohlo zůstat neoficiálně. Zkušenost respondentky (R2), která měla zajištěnou práci, hovoří za vše: *„Tady na Praze 3 jsem nenašla ani jedno předškolní zařízení, kde by mi tohle umožnili a to u nás na Praze 3 je asi 11 mateřských škol. Vůbec nenabízí službu vzít dítě mladší 3 let. Dívali se na nás divně, co to vůbec chceme.“* Respondentky uvádějí, že dát dvě děti najednou do jeslí vychází na 17 000-18 000 Kč, jako finančně náročné to vnímají také matky s nadprůměrným platem a dovolit si jesle nemohou a co teprve matky s příjmem průměrným ne-li nižším?

Oddělit nebo neoddělit ve školce, ve škole?

Diskutovanou otázkou na serverech věnujících se dvojčatům a víceročatům i v odborné literatuře (Klára Vítková- Rulíková), je aktuální otázka, zda víceročata oddělit anebo neoddělit ve škole, ve školce. Některé matky respondentky vnímají, že děti potřebují speciální přístup, jiné ne. Pedagogové by měli respektovat výchovu, kterou rodiče upřednostňují. V případě, že jsou dvojčata na sebe zvyklá a rodiče je nechtějí rozdělit, měli by to respektovat. *„Vztah mezi dvojčaty je jiný, pevnější i přesto, že se hádají jako každé jiné děti a pedagogové nemají zasahovat do tohoto vztahu jen proto, že si přečetli, že je třeba podporovat identitu dvojčat.“* (R9) Spíše než odborné školení je důležitá komunikace s rodiči dvojčat při nástupu dvojčat do školky a i během jejich docházky. Evidentní by měla být aktivita ze strany pedagogů,

měli by jako první oslovit rodiče s vícerčaty, protože vícerčata s rodiči vyrůstají a rodiče si tudíž nemohou uvědomit, že jejich situací se nějakým způsobem odlišuje od jiných rodin.

7.4 Matky vícerčat v kontextu samoživitelství

Matky vícerčat se mohou také ocitnout v situaci, kdy se dostanou do role samoživitelek, proto jsem zde zařadila tuto okrajovou kapitolu. V žádných dostupných zdrojích se nedá dočíst, kolik žen samoživitelek je samoživitelek vícerčat, přesto tahle situace může nastat. „*No ty chlapi se můžou leknout, nejčastěji kolem jednoho roku, a zdrhnout, je toho na ně moc.*“ (Gabriela Vítková) Tato nastalá situace představuje pro ženy výrazný otřes v ekonomické oblasti. (Dudová, Hastrmanová, 2007: 46) Český sociální systém je na tuto situaci připravený a zaměřuje se na matky samoživitelky. Výše jejich speciální podpory ovšem není výrazná a jejich příjmy se odvíjejí od životního minima. (Soukupová, 2008) Dudová (2007) udává, že zhruba polovina domácností v čele s rozvedenou matkou se nachází pod hranicí 1,5 násobku životního minima⁴⁷. S tímto údajem se ztotožňují i další autorky, domácnosti se svobodnou anebo rozvedenou matkou či vdovou mají příjmy pod hranicí 1,5 násobku životního minima, ocitají se tak v pásmu ohroženém chudobou. (Kubálková, Čáslavská, 2010: 5). Matkám samoživitelkám klesá po rozvodu životní standard v průměru o 75 %. (Appeltová, 2010: 5)

Pro dokreslení situace je níže hrubé nastínění dostupných nástrojů. Zejména čtyři následující nástroje finanční pomoci mohou být využity k řešení situace:

---

⁴⁷ (opírající se o údaje ČSÚ ze sčítání lidu)

Obrázek č. 8: Nástroje finanční pomoci v oblasti samoživitelství

Zdroj: Autorka

Pomoc v hmotné nouzi pak upravuje zákon č. 111/2006 Sb. následovně:

- a) příspěvek na živobytí
- b) doplatek na bydlení
- c) mimořádná okamžitá pomoc

Vdovský a sirotčí důchod jsou pozůstalostní důchody, které jsou upraveny v právní normě ve znění zákona č.155/1995 Sb. Přímá finanční pomoc obcím fyzickým osobám v jejich samosprávné působnosti není v České republice často využívaným nástrojem pomoci. (Hejzlarová, 2011a) V přímé finanční pomoci obcí lze za adekvátní nástroj pojmout bezúročné půjčky pro samoživitelky vícečat. Ze všech výše zmíněných dávek je klíčové výživné, proto mu bude věnována následující podkapitola.

Výživné

Výživné je legislativně ukotveno v zákoně č. 210/1998 Sb., opírá se o další zákonné normy. Oficiální statistiky neplatičů v České republice neexistují. Současnou situaci by mohl vyřešit **Systém náhradního výživného** neboli zálohované výživné – nezaplatí-li otec dítěte výživné nebo část výživného, zaplatí dlužené výživné stát a následně ho po rodiči vymáhá. Tento návrh už byl třikrát

nadnesen, ale ani jednou neprošel (více Havelková, Cidlinská, 2010). Další možností by mohl být **rejstřík sankce za neplacení**. Například ve Švédsku funguje registr dlužníků, dluží-li otec dítěte i malou částku na výživném, nemá šanci získat úvěr. (Hejzlarová, 2011b) Od 1. 1. 2013 platí novela exekučního řádu. Tato novela informuje, že nově může exekutor exekučním příkazem pozastavit řídičské oprávnění. Tento nový exekuční prostředek lze využít pouze v případě vymáhání nedoplatku výživného na nezletilé dítě. (Kaiserová, 2014)

V dnešní době je moderní, že si matky do rodného listu nenechají zapsat jméno otce dítěte, poté pouze odsouhlasí, že společnou domácnost s nezaopatřenými dětmi tvoří jen ony a dítě (děti). Bez podrobnějšího výzkumu reprodukčního chování lze ovšem těžko odhadovat, kdy matka vychovávající vícetčata je opravdu sama doma anebo žije ve společné domácnosti s přítelem.

Respondentky jsou si tohoto problému více než vědomy: „*Jako problém vidím, že stát není schopný pomoc matkám s dětmi, když odejdou otcové a nechcou platit alimenty, to mi přijde jako obrovský problém, který by mohl být lehce řešitelný, nevím jak, nejsem právník, ale přijde mi, že by mohl být lehce řešitelný. Prostě když od té rodiny odejdou, tak by ty děti měli zajistit. Sama s tím mám zkušenost, že když chlap nechce platit, tak má spousty únikových možností.*“ (R3)

7.5 Zdravotní péče, zdravotní politika a vícetčata

Podle novely zákona č. 48/ 1997⁴⁸ jsou propláceny výkony asistované reprodukce (IVF) zdravotními pojišťovnami. Od dubna 2012 jsou zdravotními pojišťovnami kompletně propláceny 4 pokusy umělého oplodnění na místo původních 3⁴⁹.

Vícetčata se rodí předčasně a mají nízkou porodní hmotnost, což vede ke zvýšení zdravotních výdajů v poporodní péči, novorozenecké úmrtnosti a nepříznivým zdravotním výsledkům později v životě. (Blondel et al., 2002, Tucker, McGuire, 2004) Během vícečetného těhotenství dochází k určitým komplikacím.

---

⁴⁸ Zákon o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

⁴⁹ Výkony jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění na základě doporučení registrujícího ženského lékaře:

ženám s oboustrannou neprůchodností vejcovodů ve věku od 18 do 39 let (respektive 39+364 dní), ostatním ženám ve věku od 22 do 39 let (respektive 39+364 dní).

Organismus nastávající matky je mnohem více zatěžován. Pro matky je to větší zátěž v těhotenství, „*byla jsem hodně nervózní.*“ (R1) Každé vícečetné těhotenství je považováno za rizikové. (Kobilková et al., 2005: 277) „*Až 50 % těhotenství je založeno jako vícečetné, ale do konce 10. týdne dojde k zániku jednoho z plodů.*“ (Koterová, 2008: 2) Prenatální péče o vícečetná těhotenství je individuální u konkrétních pacientek. V současné době je znatelný odklon od preventivní hospitalizace těhotných s vícečetnou graviditou. (Koterová, 2008: 2-3)

Statistický úřad nezaznamenává, kolik vícčetat bylo narozeno přirozeně a kolik císařským řezem, císařský řez je většinou automatický, i když ne úplně nutný. V porodnici byly matky většinou spokojeny s péčí o děti v inkubátorech po odborné a lidské stránce, ať už byli v inkubátoru delší dobu anebo jen na dohrání. „*Jenom 5 nebo 6 nemocnic má inkubátory pro ty nedonošené děti. Zápis do Podolí jsme si vybrali. Maminky tam stojí od 5i od rána. Ponižující prostředí, když chcete jít родit a stojíte na ulici.*“ (R2). Mimo oddělení péče o děti v inkubátorech byly matky nespokojeny s přístupem personálu, „*jak poznám předčasný porod? ...No nebojte se, to je na pánech doktorech.*“ (R1) Matky si stěžovaly na nedostatek informací od personálu: „*Lékaři Vám až tak moc neporadí, něco Vám řeknou, ale neřeknou Vám, má to taková a taková rizika. Takže já jsem ze zdravotnický rodiny, tak už sem čekala nějakou zradu. Tak jsem si našla v knížkách, co obnáší redukce, co obnáší vícečetné těhotenství, jaké to má rizika, co se může stát a tak jsem zvážila svůj zdravotní stav, naši finanční situaci, což byl taky rozumný aspekt, i když ne směrodatný a řekla jsem si, zvládli to jiní, mohla bych to zvládnout taky a během víkendu jsem se rozhodla nechat si to a jít do toho.*“ (R4) Matky se také setkávají s tím, že v porodnicích nejsou sestry znalé kojení dvou dětí najednou a nepomůžou jim.

Respondentky se shodují, že u praktického lékaře je nastavení jiné. U návštěv praktického lékaře mají doktoři i sestřičky trpělivost s rodiči i s dětmi a snaží se rodičům s vícčetaty vyjít vstříc, např. pohlídají ostatní děti při vyšetření nemocného, berou tyto rodiny přednostně, úlevu od poplatků nedostávají. Tak zní zkušenosti respondentek.

Matky si stěžují na nedostatek informací, chybí různé dostupné zdravotní informace, např. jak se vyvíjí dvojčata v prenatálním období. Z gynekologů mají matky pocity smíšené, převažují ty, kdy se cítí, že lékaři podceňují situaci, že si

neuvědomují, že z lékařského hlediska je to úplně jiná situace. Ocenily by, kdyby u nás existovali speciální porodníci na vícčetata. Vnímají, že lékaři nemají dostatek informací o rizicích, která jsou spjatá s těhotenstvím jednovaječných anebo dvouvaječných dvojčat. Matky se tedy cítí především nedostatečně informovány.

V případě, kdy matka čeká trojčata, jsou doktoři povinni nabídnout redukcii, náklady na matku s trojčaty jsou tak vysoké, že je to povinnost sdělit. *„Pokud se však jedná o graviditu více než dvojčetnou, je to posuzováno jako komplikace léčby.“*

(Koterová, 2008: 1) V případě krizových situací matek s vícčetaty není, kdo by se jim věnoval, není dostupná odborná pomoc. Například, když se narodí jedno dítě mrtvé a jedno postižené. Zkušenost matek, které se obrátily na Klub dvojčat s tím, že jim, umřelo některé z vícčetat, je jednoznačná: *„nikdo nám nenabídl pomoc“*. V řadě porodnic není žádný psycholog, například na celou porodnici U Apolináře je pouhý 1 psycholog na půl úvazku. Vícčetata jsou vystavena většímu riziku postižení a s počtem narozených vícčetat stoupá i riziko postižení. Z hlediska účelů mé práce, není možné se problematice vícčetat s postižením věnovat hlouběji, avšak tato problematika by určitě stála za zvážení, jelikož pravděpodobnost postižení vícčetat vzrůstá o to více, o co vícčetat se najednou narodí. (ČT, 2013)

„Vícečetné těhotenství je porodnická problematika, která vyžaduje důslednou prenatální péči a především individuální přístup jak v managementu předporodní péče, tak i porodu a s rostoucím počtem vícečetných gravidit je rozhodně v centru pozornosti porodníků.“ (Koterová, 2008:5)

8 Analýza aktérů rodinné politiky směrem k rodinám s vícerčaty

Následující kapitola nám v podrobnější analýze zúčastněných aktérů objasní, jací aktéři při tvorbě a výkonu rodinné politiky působí a jaká je jejich role při tvorbě politiky z legislativního pohledu a jací aktéři mají největší vliv. Ve veřejné politice se pod pojmem aktér rozumějí: *„jednotlivci, skupiny či organizace, které mohou být ovlivněny nebo mohou ovlivnit připravované politiky či projekty, nebo jejich realizaci.“* (Veselý a Nekola, 2007: 225)

Podle MPSV (2008: 9) mezi aktéry rodinné politiky patří:

- Orgány státní správy na ústřední, regionální a místní úrovni;
- Orgány samosprávy na regionální a místní úrovni
- Občanský sektor
- Komerční sektor
- Akademická, vědecká a výzkumná sféra
- Vzdělávací instituce
- Média
- Široká občanská veřejnost. (MPSV, 2008b)

Cílem Národní koncepce podpory rodin s dětmi (2008b: 6) je zapojit do tvorby a realizace rodinné politiky všechny dotčené aktéry. Všichni zainteresovaní aktéři by měli být přizváni do procesu tvorby politiky a dojít tak k nejlepším možným opatřením. Analýza bude provedena u tří následujících typů aktérů: aktéři veřejného sektoru, soukromého sektoru a občanského sektoru.

Tabulka č. 19 : Klasifikace aktérů z hlediska příslušnosti k veřejnému, soukromému anebo občanskému sektoru

Aktéři veřejného sektoru	Aktéři občanského sektoru	Aktéři soukromého sektoru
Nadnárodní instituce a subjekty	ČAKDV	Rodiny s víceročaty
Vláda	Kluby dvojčat	Soukromé osoby
Parlament	Mateřská a rodinná centra	Zaměstnavatelé
MPSV	ACER	
Další ministerstva	NCR	
Poslanecké strany	Veřejná zařízení	
Úřady práce	Masmédia	
Kraje a obce	Výzkumné organizace	

Zdroj: Autorka

Následující schéma nám přibližuje přístup jednotlivých aktérů k problematice rodin s víceročaty. Využívání nástrojů podpory rodinné politiky závisí na tom jaký je zájem těchto aktérů na problému, postoj k politice řešící problém a jaký mají skutečný vliv na realizaci této politiky. Tato matice analýzy aktérů ukazuje vztah k rodinné politice směrem k rodinám s víceročaty.

Dimenze „zájmu“ (interest) vypovídá o tom, do jaké míry se daná politika dotkne daného aktéra. „Moc“ znamená vliv, do jaké míry může daný aktér ovlivnit změnu politiky. Ve třetí dimenzi „postoj“ se ukazuje názor aktéra, do jaké míry se zamýšlenou politikou souhlasí nebo nesouhlasí. (Veselý, Nekola, 2007: 229)

Dimenze „zájem“ a „moc“ jsou v tabulce znázorněny znaménkem „plus“, kdy (+) je nejnižší hodnota a (+++) je nejvyšší hodnota. Dimenze postoj je znázorněna znaménkem (+), kdy aktér problematiku podporuje, znaménkem (-), kdy aktér problematiku nepodporuje a znaménkem 0, kdy je postoj k problematice neutrální. Výsledky mohou být částečně zkresleny subjektivitou autorky, proto je tabulka doplněna o spolehlivost odhadu od nejnižšího (+) po nejvyšší (+++). Dimenze zájmu

zde představuje zájem na řešení rodinné politiky ve vztahu k vícerčatům a dimenze moci pak vliv na řešení rodinné politiky ve vztahu k vícerčatům.

Tabulka č. 20 : Matice analýzy aktérů

AKTÉR	ZÁJEM		POSTOJ		MOC	
	Odhad	Spolehl.	Odhad	Spolehl.	Odhad	Spolehl.
Nadnárodní instituce a subjekty	++	+++	+	++	++	+++
Vláda	+	++	0	++	+++	+++
Parlament	++	++	+	++	+++	++
MPSV	++	+++	+	++	+++	++
Další ministerstva	++	++	+	++	++	++
Poslanecké strany	++	++	+	++	++	+++
Úřady práce	+	+++	0	+++	+	+++
Kraje a obce	+++	+++	+	+++	+++	+++
ČAKDV	+++	+++	+	+++	++	+++
Kluby dvojčat	+++	+++	+	+++	+	+++
Mateřská a rodinná centra	+++	+++	+	+++	+	+++
ACR	++	+++	0	+++	+	+++
NCR	+	+++	0	+++	+	+++
Veřejná zařízení	+	+++	-	+++	+	+++
Masmédia	+	+++	0	+++	++	++
Výzkumné organizace	+	+++	0	+++	+	+++
Rodiny s víceročaty	+++	+++	+	+++	+	+++
Široká občanská veřejnost	+	+++	0	+++	+	+++
Zaměstnavatelé	+	+++	0	+++	+	++

V následujících podkapitolách byli aktéři identifikováni dle sektoru, do kterého zapadají.

8.1 Veřejný sektor

V této podkapitole identifikuji aktéry veřejného sektoru, kteří jsou zainteresováni v problematice rodin s vícerčaty. Následovně zhodnotím jejich činnost, vzájemné vztahy, zájmy a jejich vliv na problematiku a způsob, jakým mohou podpořit změnu.

Nadnárodní instituce a subjekty

Nadnárodní instituce a subjekty ovlivňují právní řád a nadnárodní instituce budují světové i regionální kontrolní mechanismy spektra ochrany lidských práv. „*Harmonizují sociálně politická úsilí států stanovením minimálních hladin sociální podpory.*“ (Kolibová, 2011:20) Významným aktérem také v rámci rodinné politiky je Evropská unie, která jako nadnárodní instituce chrání politiky členských států Evropské unie a směřuje jejich cíle. Podle principu subsidiarity je v této chvíli konstrukce rodinných politik nadále ponechána v kompetenci vlád, Česká republika tedy zavádí evropské směrnice dle svého uvážení. Evropeizační proces se však projevuje. V současné době je patrná snaha o vytvoření aktivní rodinné politiky pro všechny členské státy Evropské unie⁵⁰. Moc Evropské unie se v této oblasti v posledních letech zvyšuje. Ochrana rodiny je zahrnuta v Národních akčních plánech boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení členských zemí Evropské Unie. Prostřednictvím Evropského sociálního fondu jsou realizovány projekty na podporu zaměstnatelnosti znevýhodněných skupin na trhu práce mezi které se řadí i matky s malými vícerčaty. Prostřednictvím tohoto fondu je možné poskytovat služby či programy, které zvyšují pravděpodobnost uplatnění těchto osob na trhu práce. Může jít o rekvalifikační programy nebo také zřizování služeb a zařízení péče o děti. (Fórum pro rodinu, 2012: 8) Pro Českou republiku je ovšem závazný platný systém sociálního zabezpečení, který se musí ztotožňovat s pohybem pracovních sil v rámci Evropského prostoru. Dávky státní sociální podpory nejsou sjednocené napříč zeměmi Evropské unie. Rodičovský příspěvek není u nás sociální dávka, ale náhrada mzdy. Rodičovský příspěvek se neposkytuje ve všech zemích Evropské unie a

---

⁵⁰ Kapitola 5.3 je věnována rodinné politice ve světle mezinárodního práva

v každé zemi je jinak konstruován. Vícerčata se v ostatních zemích EU v podobě rodičovského příspěvku moc nereflektují, záleží spíše na konkrétní rodinné politice daného státu. Pokud se nějakým způsobem v rodinných politikách reflektují, tak spíše u dávek porodného. (European Commission, 2014)

Státní orgány

Dle institucionálního zajištění řadíme v České republice mezi subjekty rodinné politiky v první řadě stát a jeho orgány⁵¹. Ten koordinuje a realizuje rodinnou politiku a vymezuje prostor pro působení ostatních subjektů. Stát má zájem na tom, aby rodina prosperovala, protože na prosperitě rodiny závisí udržitelný rozvoj celé společnosti, rozvoj kulturní, sociální i ekonomický. Sociální politika států podporuje rodiny s dětmi především formou finančních příspěvků a dávek, stát a ministerstva mají v našem politickém uspořádání nejvyšší moc.

Stát a jemu podřízené samosprávné celky (kraje i obce) by měly podporovat rozhodnutí občanů mít děti a zároveň také svými politikami přispívat k dobré životní úrovni dětí a mládeže. Stát by zároveň měl vyrovnávat příležitosti dětí z různých sociálních a ekonomických skupin a přispívat k rozvoji jejich talentů. (Fórum pro rodinu, 2012: 16) Stát by měl vnímat podporu rodin jako významnou sociální investici do budoucího rozvoje celé společnosti, nejen jako zátěž pro státní rozpočet. (Kolibová, 2008: 71) Stát by měl v rodinné politice rodin s vícerčaty intervenovat.

Vláda

Moc vlády je jednoznačná, tento aktér se podílí na rodinné politice především legislativní formou a realizuje opatření rodinné politiky. V rámci svých pravomocí upravuje a vydává zákony a navrhuje státní rozpočet.

Vláda, jako exekuční složka moci může vystupovat jako aktér homogenní i heterogenní. Mohou vzniknout různá koaliční seskupení, která budou podporovat dílčí opatření dané rodinné politiky anebo naopak stát vůči těmto opatřením v opozici. V minulém volebním období u nás byla vláda heterogenní a z dosavadního počínání vlády nové se zdá, že se tato situace ani v tomto volebním období nezmění.

---

⁵¹ Převážně ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

V interakcích s ostatními aktéry vystupuje vláda taktéž jako aktér heterogenní. Rodinná politika v současné době škrtů nepatří mezi priority vlády.

Na základě usnesení vlády č. 343 ze 7. dubna 2003 byla zpracována skupinou expertů „Národní zpráva o rodině“. Dokument zpracovalo oddělení rodinné politiky v rámci odboru rodinné politiky a sociální práce Ministerstva práce a sociálních věcí na jaře roku 2004. (MPSV, 2004: 6) Tato souhrnná zpráva měla jasně formulovaný cíl: zmapovat situaci života rodin v České republice včetně legislativních a institucionálních nástrojů pro podporu rodin. (viz. podkapitola 5.2) V roce 2005 tak byla první vláda, která měla v programu rodinnou politiku.

Z posledních rodinných politik vláda odmítla pro-rodinný balíček bývalého ministra MPSV Petra Nečase. (Vláda ČR, 2008) Balíček připravoval různé reformy, mimo jiné měl přinést týdenní otcovskou dovolenou⁵², umožnit vzájemné sousedské hlídání či podpořit zakládání firemních školek. Bývalému ministrovi MPSV Petru Nečasovi se tak podařilo zavést aspoň tři rychlostní rodičovskou dovolenou. Tento strategický dokument navazuje na vládní programové prohlášení, ve kterém byla rodinná politika označena jednou z hlavních priorit. (Vláda ČR, 2008) Návrhy, které tak skrze rodinný balíček povstaly a měly zlepšit zaměstnanost i život rodin s dětmi byly zamety pod stůl. V současném Programovém prohlášení vlády ČR, která vychází z Koaliční smlouvy mezi ČSSD, hnutím ANO 2011 a KDU-ČSL na volební období 2013–2017, se vláda zavázala sledovat následující resortní priority vztahující se k rodinám. 1.) Ustanovení odborné komise, která bude systémově řešit rodinnou politiku v České republice při MPSV. 2.) dostupnost veřejných kulturních institucí formou rodinných slev. 3.) Harmonizace pracovního, soukromého a rodinného života včetně institucionálního zajištění péče o předškolní děti, nezapomínaje na podporu flexibilních a stabilních forem práce. (Vláda ČR, 2014)

Parlament

Parlament, jakožto zákonodárný orgán, schvaluje legislativní opatření a státní rozpočet. Významný aktér je Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti Poslanecké sněmovny parlamentu ČR. Nástrojem pro propagaci rodinné politiky na místní

---

⁵² Otcovská dovolená patří mezi nejnovější opatření používané v evropských zemích, cílem tohoto opatření je zvýšit zapojení otců v péči o děti, matka dítěte má v tu samou dobu nárok na mateřskou dovolenou (Teoretické možnosti..., 2010)

úrovni je celostátní soutěž Obec přátelská rodině, Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti je pak jedním z organizujících subjektů (více o této soutěži u aktéra kraje a obce) 2. Mezinárodní konference a zatím poslední konaná v České republice na téma: Život s dvojčaty byla konaná v roce 2012 pod záštitou Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti PSP ČR.

Poslanecké strany

Howlett, Ramesh (2003: 80 - 81) uvádí, že politické strany mají na tvorbu politik nepřímý vliv. Tito aktéři mohou mít ale významný vliv na další aktéry veřejné politiky. Politické strany slibují svým voličům, že naplní jejich očekávání výměnou za jejich hlas, mnohdy ale dochází k selhání a to, co bylo voličům slíbeno, zůstává u pouhých slibů, na vině mohou být i mnohé nepřímé faktory a okolnosti. Politické strany se liší ve svých programech na podporu rodin v upřednostňování jednotlivých nástrojů. Prostřednictvím politického spektra je voličům před volbami slibováno vysoké porodné, více institucionálních zařízení pro děti, vyšší mateřský příspěvek a to zejména skrze levicově orientované strany. Po volbách přicházejí napořád také méně příjemná opatření. Problematice rodin s víceročaty nebyla zatím v předvolebních programech stran věnována výlučná pozornost, týkají se jich ovšem návrhy opatření v rámci rodinné politiky obecně. Poslanecké strany by si tak mohly zajistit větší oblibu u těchto voličů, když by rodinná politika ve vztahu k víceročatům ovlivnila jejich politické programy.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

Tímto ministerstvem stát realizuje a tvoří sociální politiku státu, MPSV je prováděcí orgán. Tento klíčový aktér má v gesci státní systém sociální podpory a s tím spojenou redistribuci financí a zaměstnanost. Ministerstvo práce a sociálních věcí financuje systém ze státního rozpočtu, je zároveň kontrolním orgánem, ověřuje, zda je dodržován zákon. Následně úřady práce, v Praze úřady městských částí, vykonávají státní správu. Jako odvolávací orgán v řízení o dávkách sociální podpory slouží Krajské úřady, v Praze je to pak Magistrát hlavního města Prahy.

V organizační struktuře Ministerstva práce a sociálních věcí za tuto oblast zodpovídá převážně Odbor sociální a rodinné politiky. Odbor se dále dělí na oddělení nepojistných sociálních a rodinných dávek, oddělení koncepce rodinné politiky a

oddělení koncepce sociální práce. Dále také odbor ochrany práv dětí (SPO) a transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny. (MPSV, 2013a)

MPSV zpracovalo několik veřejně politických dokumentů týkajících se rodinné politiky. Byla to např. Národní koncepce rodinné politiky, která je koncepčním dokumentem, tedy spíše mapuje situaci. Na jejím základě došlo ke zrušení omezení přivýdělku při pobírání rodičovského příspěvku (další dokumenty jsou zpracovány v podkapitole 5.2). Ministerstvo také vypisuje veřejné zakázky na různé projekty. V roce 2010 ministerstvo vydalo výzvu k řešení projektu s názvem „*Sociální a ekonomické charakteristiky rodin s dvojčaty, resp. víceročaty, srovnání finanční a psychické zátěže rodin s víceročaty s rodinami, kde jsou děti narozené po sobě, podíl otců na výchově jednoho dítěte a v případě víceročat*“. Cílem tohoto výzkumu bylo zhodnotit, jak se rodiny dvojčat vyrovnávají s náročností péče o dvě a více dětí najednou a jakou roli při tom sehraje otec.

MPSV se stará o řídicí, metodickou a koordinační činnost na úseku sociální práce, pod jeho pravomoci spadá také oddělení sociálních služeb, které zajišťuje pečovatelskou péči víceročatům. (viz. podkapitola 6.2 Sociální pomoc) MPSV také každoročně udílí dotace nestátním neziskovým subjektům na podporu rodiny, od dotačního období 2013 pod názvem Rodina a ochrana práv dětí. Dotace tak získalo např. Rodinné centrum pro rodiny v Milovicích, jehož jednou cílových skupin jsou právě rodiny s víceročaty. (Rodinné centrum Milovice, 2014)

V roce 2011 a 2012 se na půdě ministerstva konaly mezinárodní konference o rodinné politice zaměřené na víceročata. Tyto konference měly aspiraci se každoročně opakovat, v roce 2013 však žádná neproběhla. Cílem konferencí je upozornit na různorodou problematiku spojenou s vícečetným těhotenstvím, porodem, výchovou a dalším specifickým, kterým se nikdo v České republice nevěnuje.

Do kompetence tohoto ministerstva spadají finanční a právní instituty, které jsem podrobně popisovala již v 5. kapitole, zde tedy nastíním jejich současný vývoj na MPSV. Co se rodinné politiky k víceročatům bezvýhradně týká, v roce 2006 přišel tehdejší senátor Martin Mejstřík s návrhem, který pro něj připravil Klub dvojčat a víceročat, že koeficient rodičovského příspěvku se v případě dvojčat násobí 1,5. Tento koncept využívají některé státy Evropské unie. Důvodem k odmítnutí tohoto návrhu tehdejším ministrem práce a sociálních věcí a zároveň místopředsedou vlády ČR Zdenkem Škromachem byl argument, že by mohlo dojít k diskriminaci rodin s dětmi

po sobě jdoucími, kde je situace podobná. Situace víceročat je podle něj řešena jinými sociálními dávkami a návrh pana Mejstříka byl podle něj nesystémový (senátní tisk 239). V té době byly podle místopředsedy vlády rodiny s víceročaty „upřednostňovány“ v systému státní sociální podpory. Byl na ně brán speciální ohled u dvou dávek. Jednou bylo porodné, které od té doby bylo výrazně sníženo, (viz. podkapitola 6.3) a druhou dávkou státní sociální podpory byl sociální příplatek. Ovšem tato dávka byla zrušena úplně.

MPSV má ze všech aktérů nejvyšší potenciál, prostředky i moc změnit současnou situaci a ovlivnit sledovanou politiku. V současné ekonomické a sociální situaci však nepočítá se změnou rodičovského příspěvku. V současnosti se změna nejvíce diskutované otázky ohledně rodičovského příspěvku neplánuje. „*Ve vztahu k rodičovskému příspěvku si nemyslíme, že by rodiny dvojčat či víceročat byly diskriminovány. Protože to vyplývá z konstrukce té dávky a i jsme se v loňském roce touto problematikou zabývaly velmi intenzivně, jestli podpořit rodiny víceročat nějakou změnou rodičovského příspěvku nebo ne a došli jsme k závěru, že prostřednictvím rodičovského příspěvku to v zásadě nelze nebo by to bylo velmi nepraktické, to by se musely změnit principy její konstrukce a podobně.*“ (Michaela Kepková) V roce 2013 ještě vypadalo, že by se situace mohla změnit. Bývalá ministryně MPSV Ludmila Müllerová tak přišla s návrhem rodičovského příspěvku v částce celkového čerpání pro matku trojčat 330 000 Kč, v případě čtyřčat 400 000 Kč a u paterčat 500 000 Kč. (MPSV, 2013a)

Paní ministryně Müllerová také rozhodla o vyplacení pomoci v částce 51 150 Kč rodičům paterčat, která se narodila v minulém roce 2013, a která získala výjimečnou finanční podporu ze strany státu. Narození paterčat tak vyvolalo novou vlnu diskuse o změně částky rodičovského příspěvku a porodného pro matky víceročat.

Ke změně by mohlo dojít u sociální dávky porodného. Současná ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová navrhuje změnu zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. (viz. podkapitola 9.3) V návrhu změny zákona o státní sociální podpoře přichází s návrhem porodného - u prvního dítěte by zůstalo 13 000 Kč, na druhé dítě by byla částka nižší, 10 000 Kč. Na tuto dávku by mělo dosáhnout širší okruh rodin s dětmi, zvýšil by se zákonem stanovený koeficient, protože čistý příjem rodiny by se počítal jako 2,7 násobek životního minima namísto současných

2,4 násobku. (Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů) Jak to bude v případě dvojčat, není zatím jasné, jak ale vypověděla Klára Vítková Rulíková - paní ministryně ovšem vyjádřila podporu rodinám s vícerčaty a tudíž je možné, že se v rámci meziresortního připomínkového řízení bude problematika rodin s vícerčaty více akcentovat. (Vítková Rulíková, 2014)

Další zainteresovaná ministerstva

Jedná se převážně o Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo financí. Ministerstva jsou přímo odpovědná za tvorbu legislativy, mají tedy prostředky i moc k ovlivnění rodinné politiky.

Ministerstvo zdravotnictví má ve své gesci pravidla pro zřizování služeb péče o děti do tří let a jejich kontrolu⁵³. Rovněž může ovlivnit některé nedostatky ohledně lékařské prenatální péče matek s vícerčaty a další aspekty ke zdravotní problematice popsané v kapitole 7.5 Ministerstvo financí je zodpovědné za státní rozpočet. Ministerstvo financí zodpovídá za daně a daňová zvýhodnění, tato zvýhodnění motivují aktivitu rodin více než dávky státní sociální podpory. Také upravuje podmínky, vztahující se k daňovým slevám pro rodiny. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy má ve své gesci záležitosti spojené se vzděláním a výchovou. Velkou měrou se podílí na financování mateřských a základních škol. Školský systém by měl být připravený a schopný reagovat na přirozený vývoj populace a jeho změny, což je hlavním předpokladem pro úspěšnou integraci dvojčat. Na metodickém portálu Národního Ústavu pro vzdělání www.rvp.cz lze nalézt doporučení pro učitele pro práci s vícerčaty. Učitelům také napomáhají dotazníky, které se zabývají řešením otázky, zda rozdělit nebo nerozdělit vícerčata do jiných tříd.

Úřad práce

Do roku 2011 bylo vyplácení sociálních dávek rozloženo mezi 3 instituce-úřady práce, obecní úřady nebo obecní úřady s rozšířenou působností. Od roku 2012,

---

⁵³ Na základě zákona č.20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, dále metodické pokyny s charakterem doporučení, nejsou právní normou- Provoz jeslí, Věstník č.10/1968, Zásady pro provoz a zřizování mikrojeslí- Věstník MZ č.35/1976

po sociální reformě, všech 18 sociálních dávek vyplácí úřady práce, které jsou stěžejním orgánem politiky zaměstnanosti. (MPSV, 2011a) Úřad práce vyplácí také rodičovský příspěvek a řeší situace, kdy matky nemohou na žádost o rodičovský příspěvek vypsát všechny své nově narozené děti, protože se rodičovský příspěvek váže na nejmladší dítě v rodině. Tento prováděcí orgán má velmi malou moc změnit politiku, ale zájem na její změně má veliký, nastavení politik se totiž bezprostředně dotýká jeho činnosti.

Kraje a obce

Kraje a obce mají v oblasti rodinné politiky řadu kompetencí. V jejich pravomoci jsou rozhodnutí, zda financovat anebo nefinancovat aktivity k podpoře rodinné politiky. Navzdory tomu, že v České republice koordinuje rodinnou politiku především stát, kraje a obce mají v této oblasti řadu kompetencí a rozhodují o financování či nefinancování aktivit pro podporu rodinné politiky. (Fórum pro rodinu, 2012: 7)

Rodinná politika je rovněž řešena na úrovni krajů a obcí, na této úrovni spadá do kompetence odborů sociálních věcí a zdravotnictví (MPSV, 2005). Z Národní zprávy o rodině (2004) a Národní koncepce rodinné politiky (2005) vyplývá, že řešení dané problematiky rodiny na této úrovni jsou nedostatečná. Národní Koncepce zmiňuje pouze obecný cíl: vytvořit na úrovni krajů a obcí atmosféru příznivou rodině⁵⁴. MPSV cíle regionální rodinné politiky vymezuje jako vytvoření „*příznivých podmínek pro vznik a fungování rodin prostřednictvím souhrnu provázaných opatření, spočívajících nejen ve finanční podpoře rodin, ale zejména v podpoře služeb pro rodinu, společensko-kulturních akcí, vzdělávacích a osvětových aktivit, dostupného bydlení, dále přizpůsobováním a budováním infrastruktury.*“ (MPSV, 2008c: 11) Akční plán na podporu rodin s dětmi na léta 2006-2009 popisuje čtyři cíle rodinné politiky na úrovni krajů a obcí, na což navázalo metodické „*doporučení*“ Ministerstva práce a sociálních věcí v roce 2008 Rodinná politika na úrovni krajů a obcí. Zároveň se v tomto doporučení upozorňuje, že pro úspěšný rozvoj rodinné politiky je klíčové zapojit do její realizace a tvorby všechny klíčové aktéry. (MPSV,

---

⁵⁴Bližší: komunitní plánování, dotační podporu a poskytování metodických podkladů

2008c: 9) Národní koncepce podpory rodin s dětmi (2008: 26) doporučuje vznik orgánu, který bude zodpovědný za koordinaci rodinné politiky na této úrovni.

Kuchařová (2009) jmenuje cíle rodinné politiky uskutečňované na úrovni krajů a obcí následovně: *„Posílit sociální, kulturní, ekonomickou a zdravotní infrastrukturu; vytvořit pro-rodinné klima, v němž bude zvláště mladým lidem umožněno uskutečnit jejich životní plány v oblasti rodinného života; posílit rodiny v jejich schopnosti vytvářet a rozvíjet lidský potenciál a jednat autonomně (posílení vlastní kompetence); umožnit diferencovanou podporu rodinám podle fází rodinného cyklu a specifických potřeb; zajistit spolupráci všech subjektů poskytujících služby a podporu rodinám.“* (Kuchařová, 2009: 12)

Experti tvrdí, že zvýší-li se podíl rodin na rozhodování v obci, tak sami zástupci rodin budou organizovat aktivity a realizovat různé politiky. (Motsch, 2003: 24) Lze sledovat určitý vývoj spolupráce s rodinami, krok po kroku, rodiny nejdříve informují o svých potřebách, druhým krokem je jejich podíl na rozhodování a třetím krokem je jejich zahrnutí do rozhodování o řešení komunálních úkolů. (Motsch, 2003: 24).

Povinnosti krajů upravuje zákon č. 129/2000 Sb., o krajích. Kraj na základě zákona koná aktivity buď v přenesené, nebo samostatné působnosti. Podobně jsou upraveny také povinnosti obcí zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích. Kraje a některá větší města vydávají samostatný strategický materiál zaměřený přímo na rodinnou politiku – Koncepce rodinné politiky kraje/ města. Organizace občanského sektoru znají na úrovni krajů a obcí specifika cílových skupin a na lokální úrovni mohou dobře zamířit opatření. Mají dostupné informace o charakteristikách regionu a znají důkladněji potřeby svých klientů.

Konkrétní nástroje a opatření na této úrovni jsou většinou transversální. Příkladem může být budování bytů pro rodiny se specifickými potřebami (kam můžou patřit rodiny s trojčaty) v rámci bytové politiky, nízkopodlažní spoje nejen pro rodiny s víceročaty. Na této lokální úrovni může každý kraj a každá obec reagovat podle poptávky a pozitivně ovlivňovat pro-rodinné klima, s hlubší znalostí cílové skupiny a místního prostředí je o krok napřed před ostatními aktéry.

V českých obcích je možné sledovat trend k bezbariérovosti, v některých obcích je podíl bezbariérových prostředků třetinový. Při pojmu bezbariérovost se mnoha aktérům asociují zdravotně postižení na vozíku, avšak to nejsou jediní

využívající. Častokrát bezbariérové přístupy potřebují i senioři a matky s kočárky pro víceročata. (viz. podkapitola 7.1)

Obec může vyplácet v systému sociální pomoci dávky, které jdou ze státního rozpočtu, příspěvek na školu v přírodě a příspěvek na školní potřeby. Některá opatření přímo nahrávají lokální úrovni, podpora rodin formou specifických opatření či koordinace spolupráce různých aktérů. Zastupitelstvu krajů je dána zákonodárná iniciativa, mohou navrhnout změny legislativy a nastavení politik na celostátní úrovni. Kraje a obce se také výrazně spolupodílejí na bytové politice státu.

Odbor sociálních služeb v daných obcích zajišťuje informace a službu pečovatelky pro trojčata popřípadě se domluví se speciálním centrem, které poskytne pečovatelské služby dle dohodnutých podmínek. Povinností orgánu veřejné správy je zajistit dostupnost služby. Poskytovatelem je příspěvková organizace obce, nevládní nezisková organizace či jiný registrovaný poskytovatel sociálních služeb. Rodina nemá z žádného právního titulu jisté, pečovatelku dostane, služba je nárokovatelná, ale ne povinná (viz. podkapitola 6.2)

Aktuálním projektem Jihomoravského kraje je „Rozvoj regionální rodinné politiky v JMK“. Jeho cílem bylo zmapovat současné potřeby rodin žijící na jižní Moravě, definovat problémy a navrhnout v kooperaci s experty jejich řešení. Tyto informace jsou zpracovány v dokumentu „Zpráva o rodině v Jihomoravském kraji“ z roku 2014. Z poznatků z této Zprávy vytvořili autoři soubor návrhů opatření v dokumentu „Návrhy a doporučení pro Konceptci rodinné politiky Jihomoravského kraje“, vydán rovněž v roce 2014. Jihomoravský kraj ve své zprávě zmiňuje i rodiny s víceročaty, kdy si je vědom jejich specifčnosti i významného nárůstu počtu těchto rodin. Zároveň informuje, že matka pobírá při narození dvou a více dětí přídatky ve stejné výši jako rodič s jedním dítětem. (Jihomoravský kraj, 2014: 34)

Olomoucký kraj podpořil v roce 2013 částkou 15.000,- v rámci programu podpory neinvestičních projektů do 25.000,- na rok 2013 projekt "*Mámy pro mámy Olomouc*" – podpora rodin s předčasně narozenými dětmi (mezi něž spadají i víceročata). (Centrum pro rodiny s dvojčaty a víceročaty, 2013)

Každá obec je specifická, liší se demografickou strukturou obyvatel, regionálními specifiky ve struktuře rodinných domácností a ale také např. různou výší finančních prostředků, s nimiž může obec disponovat. Nelze tedy říci, jak by ideální rodinná politika na lokální úrovni pro rodiny s víceročaty měla vypadat.

Důležité je zkoumat jednotlivé potřeby a vytvořit následná opatření, jež by tyto potřeby naplnila. Jako příklad dobré praxe konkrétních opatření může sloužit obec Milovice. Asistentka Městského úřadu z Milovic, Monika Hanzlová vypověděla: „vzhledem k době, ve které je už samozřejmostí plánované rodičovství a tím pádem i přibývá rodin s dvojčaty či trojčaty, se naše město Milovice rozhodlo pomáhat těmto rodinám alespoň formou poukázek na nákup zboží v drogerii v hodnotě 1000,- Kč pro jedno dítě. Rodiče mají na poukázku nárok ode dne narození dítěte do dosažení 2 roku věku dítěte a to vždy 1x za čtvrtletí kalendářního roku. Toto se týká rodičů, kterým se narodila dvojčata nebo víceročata“. (Hanzlová) Místostarostka města Milovice Marcela Říhová pomoc města Milovice okomentovala: „Již od roku 2008 přistoupilo město Milovice k pomoci rodinám s víceročaty, neboť jsme nejmladším městem v ČR, náš věkový průměr je 28 let. V současné době máme v našem městě 30 rodin s dvojčaty, 3 rodiny s trojčaty a 1 rodinu s paterčaty. Dotazujete se na rodinu s paterčaty. Město Milovice rodině poskytlo byt o velikosti 112 m² a ze svého sociálního fondu platí jednu pečovatelku, která je paterčatům přidělena ze zákona. Současně každé čtvrtletí je mamince poskytována poukázka na jedno dítě ve výši 1.000,-Kč, kterou může využít pro potřeby dětí zejména pak na drogistické zboží.“ (Říhová) Nástrojem propagace rodinné politiky na místní úrovni je pak soutěž „Obec přátelská rodině“. Soutěž vyhláší Ministerstvo práce a sociálních věcí a Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti Poslanecké sněmovny parlamentu ČR ve spolupráci se Sítí mateřských center, Asociací center pro rodinu a Svazem měst a obcí ČR. Vyhrát tak mohou obce, jejichž představitelé prokazatelně projeví snahu zlepšit dosavadní opatření na podporu rodiny. (MPSV, 2014b)

Spolupráce a partnerství by mělo probíhat vertikálně i horizontálně napříč různými typy organizací, které se zabývají rodinnou politikou a pracují (i když okrajově) s relevantní cílovou skupinou rodin s víceročaty, akademičtí pracovníci, zaměstnavatelé, politická uskupení fungující v dané lokalitě, nezapomínaje na cílové skupiny rodinných opatření – rodiny a víceročata.

Veřejná zařízení pro trávení volného času rodin

S další formou finanční podpory ve veřejném sektoru se setkávají rodiny s víceročaty v sektoru služeb. Tento typ podpory je charakteristický ve sféře volnočasových

aktivit, které přispívají k dostupnému a kvalitně trávenému času rodin. Národní zpráva o Rodině (2004: 137) rozlišuje tři stupně míry podpory rodiny v přístupu jednotlivých institucí ve veřejném sektoru z oblasti kultury, historických památek, sportu, životního prostředí, památek atp.

- ➔ Nezohledňuje rodinu jako specifickou jednotku, která zasluhuje podporu a neposkytuje žádné slevy
- ➔ Přijímá rodinu jako subjekt hodný poskytnutí slevy, ale s určitými omezeními
- ➔ Preferuje rodiny formou slev, avšak neomezuje velikost rodin, které mohou slevu uplatnit (MPSV, 2004: 137)

Dosavadní přístup jednotlivých institucí ve veřejném sektoru není zacílený speciálně na potřeby rodin s víceročaty. Matky, když už se se slevami setkají, tak s nejčastějším modelem, který poskytuje slevu pro 2 dospělé a 2 děti, případně 3. V některých případech není počet dětí omezen. Respondentka k tomuto aktéru dodává: *„drtivá většina služeb pro rodiny je přizpůsobena buď na jeden dospělí – jedno dítě nebo dvě děti různého věku nebo dva dospělí dvě děti. Málokdy se setkám, že je nějaká služba přizpůsobena na jeden dospělí dvě děti stejného věku nebo jeden dospělí a víc jak dvě děti. Není to otázka jen dvojčat, ale i rodin s vícero dětmi.“* (R9)

Dochází tak k absurdním situacím, kdy matka platí za jedno trojče navíc anebo se jí sleva stáhne na dvojčata a za další dítě si musí připlatit. Národní zpráva o rodině (2004: 136) považuje postup řady institucí, kdy nabízejí slevy omezené počtem dětí za nepřilíš šťastný. Ze zkušeností vyplývá, že někde jsou ochotni tzv. „přimhouřit oko“. Poskytnutí slev vychází z dobrodiní jednotlivých poskytovatelů služeb, není nikterak legislativně vázáno a závisí na konkrétních poskytovatelích⁵⁵. Závisí na rozhodnutí nositelů veřejných politik, zda některý typ rodiny budou upřednostňovat, tedy do něj budou směřovat specifické intervence. Stejně jako výlučná opatření zaměřená na rodiny se zdravotně postiženými dětmi nelze vnímat jako diskriminaci rodin se zdravými dětmi, ani absenci specifických opatření na zvýhodňování svazků osob stejného pohlaví není možné považovat za homofobii. (Strnad, Skála, 2013). Tak ani reflexe specifických nároků rodin s víceročaty v oblasti

---

⁵⁵ Bez výjimky i v případě státem financovaných institucí.

legislativy nemůže být vnímána jako diskriminace jiných typů rodin. Je ovšem nutné zachovat rovný přístup všech k aktivitám na podporu zaměstnanosti, kulturního a společenského života, atd. dle § 1, odst. 1, zák. č. 198/2009 Sb. osobám ze všech typů rodin.

8.2 Občanský sektor

Weigle a Butterfield (1993) chápou občanskou společnost jako „*nezávislou samoorganizaci společnosti, jejíž jednotlivé části se dobrovolně zapojují do veřejné činnosti, aby uspokojovaly individuální, skupinové, či veřejné zájmy v rámci právně definovaného vztahu mezi státem a společností.*“ (Potůček, 1997: 51) Podle Zemana (2006:91) funguje občanská společnost neformálními sítěmi. „*Neformální síť se většinou sestává z nějakých neformálních skupin, ze kterých se postupně tvoří občanské organizace. Občanské organizace ve smyslu nestátní neziskové organizace, spolky, struktury občanské společnosti. A ty jsou iniciátory společenského pohybu.*“ (Zeman 2006: 91) Občanský sektor zaujímá velkou roli v politice, zná rodiny, ví o jejich potřebách konkrétně na lokální úrovni. Nevládní organizace pomáhají rodinám s víceročaty rozmanitými způsoby.

Českomoravská asociace Klubů dvojčat a víceročat (ČAKDV)

Nejvýznamnější nevládní organizací je ČAKDV, organizace zastupující práva rodičů s dvojčaty a víceročaty. Tento aktér, který má reálnou šanci přispívat ke změně rodinné politiky, je odbornou organizací zastřešující Kluby dvojčat, které působí po celé České republice. Metodicky je vede a jako silná lobbyistická organizace prosazuje zájmy rodin s dvojčaty a víceročaty. ČAKDV byla založena v roce 2003 zástupci regionálních poboček klubů z důvodu lepší koordinace a prosazování zájmů a potřeb dvojčat mezi odborníky i mezi laickou veřejností. (Českomoravská asociace Klubů dvojčat i dalších víceročat, 2012). ČAKDV je členem mezinárodní organizace „Rada organizací zabývajících se vícečetnými porody“ (COMBO) a spolupracuje také s řadou českých organizací⁵⁶ i sítí mateřských center.

Jako nátlaková skupina směrem k aktérům z řad veřejné správy a zákonodárných orgánů zvyšuje povědomí o specifických potřebách těchto rodin,

---

⁵⁶ Jako LALI (Laktační liga), NEDOKLUBKO (organizace podporující rodiče nedonošenců)

předkládá náměty a doporučení ke koncepcím všech zákonů vyhlášek a aktivit, které se dotýkají aktuálních potřeb těchto rodin. (Klub dvojčat a vícerčat, 2014)

ČAKDV v procesu řešení veřejně-politických problémů týkajících se rodin vícerčat hraje významnou roli. Velkou výhodou tohoto aktéra oproti státním institucím je bližší a reálnější vztah k praxi, neboť tato organizace je detailně obeznána se situací svých klientů. Další velkou výhodou této organizace je větší prostor pro propagování vlastních myšlenek než ve státní sféře. Nevýhodou naopak mohou být kapacitní zdroje, oslabení chodu organizace v tzv. obdobích přerodu, kdy staré aktivní matky odcházejí a je třeba je vystřídat novými. Kluby jsou si vědomy svých potenciálů, sdružují celou škálu matek s různou úrovní i typem vzdělání, které mohou často svojí specializací napomoci v činnosti klubů. V současnosti stojí kluby před důležitou otázkou, zda se mají vydat cestou profesionalizace nebo nikoliv.

Dle mého názoru není této lobbistické skupině v diskusích v průběhu tvorby legislativy zatím dán dostatečný prostor. Navzdory tomu se jim v roce 2007 podařilo zvýšit sociální příspěvek pro rodiny s dvojčaty z 0,1 koeficientu na 0,22, ovšem v roce 2011 bylo toto opatření zrušeno. Boj na legislativním poli, který probíhal v politickém subsystému ohledně navýšení rodičovského příspěvku, skončil porážkou.

ČAKDV i Kluby dvojčat a vícerčat od počátku upozorňovaly na problémy, které mohou nastat s platností zákona o sociálních službách 108/2006. Dříve platila vyhláška, která nebyla nijak konkrétní a neuváděla, jak dlouho se pečovatelská služba může poskytovat (do kolika let dítěte a po jak dlouhou dobu). Podařilo se jim prosadit pečovatelku bez úhrady (hrazenou poskytovatelem sociálních služeb, tedy financovanou ze státního rozpočtu formou dotací) do 4 let věku dětí narozených současně - tedy trojčat, čtyřčat (a v nedávné době úspěšně usilovaly o dvě pečovatelky pro paterčata). Zezačátku hodně bojovaly s tím, že obce neměly peníze na hrazení pečovatelek a ani neměly nikoho vhodného (většinou to byly pečovatelky o seniory a ty se bály péče o novorozeňata). Nakonec se podařilo získat jedny z prvních pečovatelek v roce 2007 v Praze a ve Svitavách, které tak daly návod ostatním obcím, jak postupovat při žádostech o mimořádnou dotaci (návod je k nahlédnutí v příloze). Pravdou je, že některé matky pečovatelku po zkušenostech z roku 2007 odmítly (Klára Vítková Rulíková).

ČAKDV je významným pomocníkem pro rodiny s vícerčaty, neboť jim napomáhá v interakci s ostatními aktéry. Jediná matka paterčat v ČR se tak obrátila

na Asociaci ve své tíživé situaci, kdy neměla nárok na porodné vzhledem k tomu, že paterčata se narodila při druhém porodu a rodičovský příspěvek je jí přiznán ve stejné výši jako kdyby se jí narodilo jedno dítě. Asociace jí tak poskytla kromě služby sociální práce s rodinou, také pomoc při zkontaktování Městského úřadu v Milovicích, který rodině poskytl větší nájemní byt. Zkontaktovala Krajský úřad, který rodině zprostředkoval pečovatelku podle zákona o sociálních službách a zároveň jí město poskytlo i pečovatelku druhou. ČAKDV je tak v interakci s dalšími aktéry, kteří se rodině snaží pomoci, ať už jsou to firmy, další neziskové organizace, bankovní instituty. ČAKDV rodině rovněž zřídila transparentní účet, kam může široká veřejnost přispívat. (Dvojčata, 2013)

Nejaktivnější osobou angažující se v oblasti práv víceročat je Klára Vítková Rulíková. V současnosti je předsedkyní ČAKDV a ředitelkou odboru rodinné politiky ministerstva práce a sociálních věcí. Je autorkou několika knih o problematice rodin s víceročaty, je odbornicí na problematiku rodin s dětmi z vícečetných porodů, pořádá přednášky, publikuje v časopisech i na internetu, vidáme ji také na televizních obrazovkách. Lobbování v politice se účastní už několik let.

Kluby dvojčat

Kluby dvojčat nalezneme po celém světě. Nedostatek informací o problematice vícečetných těhotenství, porodů i následné výchovy vedl podle britského vzoru TAMBA Kláru Vítkovou Rulíkovou k založení prvního Klubu dvojčat v roce 1995 v Praze. V roce 1997 přibyla k pražským klubům další 3 velká města Zlín, Olomouc a Brno. Kluby se postupně rozšiřovaly a v současnosti existuje 45 poboček po celé České republice. Každým rokem nabídky aktivit klubů stoupají, v současnosti je možné si vybrat ze široké škály od laktačního a psychologického poradenství, předporodních kursů pro nastávající rodiče a další.

Kluby dvojčat se snaží ovlivnit státní aktéry tím způsobem, aby byl vyslyšen jejich hlas a implementovaná politika odpovídala více zájmům rodin s víceročaty. Kluby dvojčat zatím nejsou spokojeny s tím, jak se jim daří své zájmy prosazovat. Podávají žádosti o granty a dotace nejen na ministerstva, ale využívají i grantů EU a dalších, většinou bezúspěšně. Granty od MPSV jsou nápomocné – funguje

Centrum pomoci rodinám s dětmi z vícečetných porodů. Nabídka těchto klubů není ve všech regionech stejná.

V květnu 1995 byl přijat dokument, Deklarace práv dvojčat, Radou organizací pro vícečetné porody mezinárodní společnosti pro výzkum dvojčat (Council of Multiple Birth Organizations of the International Society for Twin Studies). Jeho cílem je informovat o specifických potřebách jedinců z vícečetných těhotenství. Dle dokumentu lze hodnotit a podporovat rozvoj prostředků k uspokojení jejich zvláštních potřeb. (Klub dvojčat a víceročat, 2013) Kluby dvojčat vydávají pro potřeby těchto rodin různé brožury, např. Dvojčata a sourozenci, Bude nás víc - čekáme dvojčata.

Kluby dvojčat navázaly spolupráci s dalšími aktéry, připomínají zákony či píšou dopisy politikům. Reagují tak na diskriminaci, kterou subjektivně vnímají a to nejen na základě výše státní sociální podpory rodinám s víceročaty. Vztah aktérů Klubů dvojčat s politickými představiteli je tak poněkud konfrontační, zájem matek s víceročaty často stojí v rozporu s názorem politiků. Dvojčata a sourozenci, Bude nás víc, čekáme dvojčata

Nestátní neziskové organizace – mateřská centra, rodinná centra

Zastřešující organizací je Síť mateřských center, o.s. Mateřská centra podobně jako rodinná centra fungují na bázi dobrovolnictví, jejich doménou je, že pružně reagují na současné potřeby mladých rodin v lokálních podmínkách. Neformální sdružení rodičů s dvojčaty a víceročaty se scházejí v mateřských a rodinných centrech. Další místa častého setkání jsou domy dětí a mládeže či mateřské školy. NNO přicházejí s podněty za samosprávou. Samospráva podněty vměstná do užší podoby a zformuluje do podoby strategických cílů, opatření a nástrojů. Činnost mateřských center není zařazena ani mezi sociální služby (MPSV) ani mezi vzdělávací aktivity (MŠMT). Pohybují se tak na hranici mezi MPSV a MŠMT, finanční podporu jim poskytuje zejména MPSV.

Mateřská centra umožňují matkám či otcům malých dětí vyjít z izolace a sdílet se. Rodiče zde v rámci vzájemného rozhovoru, který už sám o sobě posiluje jejich schopnost společenské inkluze, vyměňují vzájemné zkušenosti, praktická doporučení a vzájemně se povzbuzují ve výkonu rodičovské role, někdy je jim také nabídnuta pomoc při navazování kontaktu se zaměstnavatelem. Mateřská centra

nabízejí pomoc rodinám v různých fázích vývoje dítěte. Pomáhají nastávajícím matkám s přípravou na porod a nabízejí velké množství aktivit pro rodiče s dětmi různého věku. (Nešporová, Svobodová, 2006: 9). Financování center je pro aktéry náročnou záležitostí, získávají tedy finance z více zdrojů, od symbolických příspěvků soukromých osob, přes granty na konkrétní projekty, až po dotace od MPSV. Je pro ně velmi složité vytvořit finanční rezervu, ze které by mohly čerpat v období, než dostanou přislíbené finance (Nešporová, Svobodová 2006:26). Z hlediska role aktérů, místní samosprávy neberou mateřská a rodinná centra jako svoje rovnocenné partnery, ale jako někoho, kdo je v hierarchii níže, jako někoho, kdo se sám domáhá pomoci a ne jako někoho, kdo pomáhá ostatním. Mateřská centra nemají potenciál ovlivnit rodinnou politiku ve vztahu k víceročatům na celonárodní úrovni.

Asociace center pro rodinu

ACER sdružuje fyzické a právnické osoby (občanská sdružení) v celé České republice, které se angažují v oblasti rodinné, manželské a dětské sociální problematiky, rodinné politiky a rodinného života. „*Hlavním cílem činnosti ACER je prosazování všech pozitivních prorodinných hodnot ve společnosti. ACER koordinuje činnost jednotlivých členských center pro rodinu v oblasti rodinné politiky a vytváření nabídky služeb, vzdělávacích a rekreačních programů pro rodiny, které jim napomáhají plnit svoji funkci.*“ (ACER, 2014) Jako aktér chce být rovnocenným státním orgánům pro jednání v otázkách rodinné politiky. V oblasti rodinné politiky ve vztahu k rodinám s víceročaty ACER vnímá, že jde “jen” o koncentrovanější problematiku samotné rodinné politiky. Je potřeba dát pozor, aby důraz na víceročata neprohluboval nebezpečí, které hrozí rodinné politice samotné: rodina je samozřejmost a patří do sféry soukromého života. O rodinu se má starat stát jen tehdy, když sama nezvládá, což je u víceročat častější. Neboli: nepotřebujeme rodinnou, ale sociální politiku. ACER usiluje o to, aby rodinná politika vnímala rodinu jako tvůrce nových hodnot a tedy jako zdroj prosperity společnosti. Rodinná politika tedy rodiny dle názoru této organizace de facto nepodporuje, ale oceňuje. Shrnuto v mottu: Mám rodinu, nejsem nemocná, ale společensky úspěšná. (ACER)

Národní centrum pro rodinu

NCR ve spolupráci s Výborem pro zdravotnictví a sociální politiku senátu parlamentu ČR organizuje od roku 1999 konference týkající se rodiny. NCR jako nestátní nezisková organizace monitoruje společenské podmínky, které se vztahují k rodině, podporuje a iniciuje pro-rodinné aktivity a dělí se o zkušenosti ze zahraničí v oblasti rodinné politiky. Je významným aktérem, který podporuje hodnoty zdravé a fungující rodiny a přispívá k pro-rodinnému klimatu ve společnosti. Jako aktér je aktivní nejen na domácí půdě, ale i na mezinárodním poli, spolupracuje s řadou zahraničních národních a nadnárodních pro-rodinných institucí, např. s Vídeňským výborem nevládních organizací pro rodinu (Vienna NGO Committee on the Family), je členem Asociace center pro rodinu (ACER). NCR je v úzké spolupráci s Centry pro rodinu a dalšími pro-rodinnými organizacemi. (Národní centrum pro rodinu, 2012)

Na otázku do jaké míry se Národní centrum zabývá rodinnou politikou s vícerčaty, paní Oujezdská vypověděla: *„nezabýváme se výslovně RP ve vztahu k vícerčatům, protože se zabýváme uznáním rodiny jako zdroje společenské prosperity jako takové, ne prvořadě její podporou v jejích potřebách. Tento postup se nám zdá systémově čistší - pokud společnost uzná význam rodiny, potom bude samozřejmostí zohlednění nejen jejích nákladů, ale i výkonů - tedy především výchovné činnosti, v neposlední řadě hodnot = vědomí bezpodmínečného přijetí, vlastní hodnoty, odpuštění a tím i lepší rozvoj kognitivních schopností atd. Na druhé straně i přínos pro osobní rozvoj rodiče-pečovatele. Z toho vyplývají i návrhy na rodinnou politiku, které pak předkládáme.“* (Oujezdská)

Masmédia

Jsou silným aktérem v tvorbě veřejného mínění a v současnosti ovlivňují všechny oborové veřejné politiky. *„Masová média jsou důležitým a efektivním nástrojem podpory veřejného mínění.“* (Drbohlav, 2004) Na tvorbu rodinné politiky mají významný vliv. Stručně zveřejňují, co se děje a lidé vycházejí z informací poskytnutých médii při tvorbě vlastní představy, na základě které si pak volí své zástupce, kteří mají reálný vliv na to, jaké politiky budou odsouhlaseny. Míra, v jaké média usilují o objektivitu a nezájatost, může mít velký dopad na vnímání rodinné politiky ze strany široké veřejnosti. Jejich významná a jedinečná role mezi aktéry spočívá ve snadné šířitelnosti informací napříč rodinami i širokou veřejností.

Hagen (2005: 51) zmiňuje 3 role, které zaujímají média:

- 1.) Informativní funkce - veřejnost dostává možnost se racionálním způsobem a s dostatkem informací podílet na politickém procesu.
- 2.) Šíření faktů a názorů - jednotlivci i skupiny se mohou podělit o svoje názory. Zároveň politická reprezentace dostává možnost se seznámit s názory obyvatelstva.
- 3.) Role ochranná- povinností médií je dohlížet na to, zda je dodržována demokracie a upozorňovat na ty, kteří ji ohrožují

Vícečetné porodky a zejména vícečetné porodky s více dětmi (trojčata, čtyřčata) mohou vzbudit veřejný zájem. Noviny, deníky, televize a jiné formy médií často přinášejí příběhy těchto rodin. Některé rodiny chtějí anebo dokonce potřebují média, s jejich pomocí rychleji vyhledají zdroje pomoci (ať už ve formě dobrovolnictví, finančních či věcných darů). Čím větší počet víceročat, tím tato potřeba vzrůstá. Některé rodiny ale chtějí svoji rodinu před médii uchránit.

Tabulka č. 21: Masmédia (zdroj: *media and multiples; upraveno autorkou*)**Výhody:**

- Pozitivní medializace může rodinám pomoci získat dárce a podporu
- Účast v mediálních projektech může být dobrou příležitostí poděkovat rodině, doktorům a sestřičkám i ostatním lidem, kteří pomohli
- interview může ukázat, že i rodinám víceročat se navzdory různým problémům může dařit dobře; unikátní řešení problémové situace se pak může stát příkladem v dalších podobných případech
- Noviny, články, obrázky, nahrané video může být jednou dobrou vzpomínkou, pokud budou archivovány
- Takovýto rodinný příběh může inspirovat další rodiny víceročat, aby se také sdíleli anebo aby se připojili k dalším podobným rodinám; masmédia mohou tedy podpořit sociální začlenění rodin
- Sdělovací prostředky jako prostředek hájení zájmů těchto rodin může vzbudit potřebnou účast u politiků, odborníků a veřejnosti
- Rodina v nouzi, tak veřejným odhalením získá potřebnou pomoc

Rizika

- Zaměstnavatelé, potenciální zaměstnavatelé, spolupracovníci, přátelé, další rodinní příslušníci a další se mohou dozvědět o problémech v rodině anebo o službách, které dostávají
- Informace nemusejí být prezentovány s vyzněním ve prospěch zúčastněných, kteří navíc nemají předem možnost kontrolovat konečnou verzi
- Některé rodiny prožívají velmi složitou situaci a chtějí být v tuto dobu o samotě
- Příběhy mohou obsahovat zkreslené údaje i nepravdivé informace anebo odhalit trapné či soukromé situace v rodině
- Rodina může být kritizována za to, že požaduje pomoc
- Starší děti v rodině mohou být vystaveny výsměchu od spolužáků, že rodina poskytla takovýto rozhovor
- Vzhledem k současné archivaci většiny médií můžou příběhy kdykoliv spatřit světlo světa a mít tak neblahé následky i v budoucnosti

Samotná analýza mediálního diskursu věnovaného rodinné politice týkající se rodin s víceročaty by mohla vzniknout na základě narození prvních českých paterčat. Když se na internetu i v dalších masmédiích objevila informace o narození paterčat, vyvolalo to především vlnu solidarity. Média upozornila na problém a dostala ho do popředí zájmu veřejnosti. Jednotliví dárci začaly nabízet finanční i materiální dary, praktickou výpomoc, s pomocí se ozývaly i soukromé firmy (velmi často s návrhy paterčata komerčně využít v oblasti reklamy). Zlom nastal v situaci, kdy se široká veřejnost dozvěděla, že rodiče paterčat jsou Romové. Napříč médii a především v internetových diskuzích se začaly objevovat rasistické komentáře, které kritizovaly, jak podporu ze strany státu, tak ze strany soukromých i právnických osob. Tato situace vedla rodinu ke stažení se z mediálního světa do soukromí, což samozřejmě vedlo nejen k poklesu rasistických výpadů vůči rodině, ale také k poklesu zájmu o pomoc rodině. Na transparentním účtu víceročaty se v současnosti nachází částka 450 000 Kč. (Dvojčata, 2013, Český rozhlas, 2014)

Samotná analýza mediálního diskursu věnovaného rodinné politice týkající se rodin s víceročaty by mohla vzniknout na základě narození prvních českých paterčat. Když se na internetu i v dalších masmédiích objevila informace o narození paterčat, vyvolalo to především vlnu solidarity. Média upozornila na problém a dostala ho do popředí zájmu veřejnosti. Lidé začaly nabízet finanční i materiální dary, praktickou výpomoc, s pomocí se ozývaly i soukromé firmy. Zlom nastal v situaci, kdy se široká veřejnost dozvěděla, že rodiče paterčat jsou Romové. Napříč médii a především v internetových diskuzích se začaly objevovat rasistické komentáře, které kritizovaly, jak podporu ze strany státu, tak ze strany soukromých i právnických osob. (Dvojčata, 2013)

Výzkumné organizace

Odborné studie a výzkumy těchto institucí jako ČSÚ, Gender Studies, ÚZIS, Vysoké školy, VÚPSV, by měly legislativně činným orgánům posloužit jako zdroj primárních a sekundárních informací pro tvorbu a realizaci daných politik vůči rodinám s víceročaty. Žádný z průzkumů zatím nebyl zaměřen explicitně na rodiny s víceročaty. U institucí, které jsou závislé na státních aparátech, se nesmí zapomenout na politickou angažovanost, která může ovlivnit výsledek výzkumu.

8.3 Soukromý sektor

Rodiny s víceročaty

Samotné rodiny s víceročaty jsou hlavním aktérem a zároveň skupinou aktérů, kterých se nastavení politik přímo dotýká. Jsou-li rodiče nespokojeni, mohou vyvíjet aktivitu směrem k zákonodárcům. Tyto rodiny mají největší zájem na změně dané politiky, ale nemají téměř žádnou moc. Častokrát jsou pasivně v očekávání opatření od svých volených zástupců. Zároveň se jejich zájmy týkající se rodin dostávají často do konfliktu se zájmy jinými - pracovními a dalšími. Zároveň jako neinstitucionalizovaní aktéři nevyjadřují příliš často veřejně své postoje: *„Angažovanost rodin v prosazování svých potřeb a zájmů jimi samotnými, případně prostřednictvím dalších subjektů občanské společnosti, je často nevelká, stejně jako informovanost rodin o možné formě jejich podpory.“* (MPSV, 2005: 56) Jejich zájmem je změna politiky více v jejich vlastní prospěch, avšak jejich vliv na realizaci politiky, která by přinesla změnu, je minimální.

Jejich nespokojenost se současnou situací se snaží reflektovat organizace občanského sektoru, jako Kluby dvojčat. Spojí-li se rodiny v Klubech dvojčat, jejich vliv se tím zvyšuje. V Klubech se vzájemně informují, lobbují za svá práva, vyměňují si zkušenosti a stávají se tak i viditelnějšími a silnějšími aktéry na politickém poli. Různé informace o rodinách s víceročaty již byly zmíněny napříč diplomovou prací.

Soukromé osoby

Široká občanská veřejnost často není obeznámena s tím, že matka pobírá jeden rodičovský příspěvek a jednu PPM. Není si vědoma překážek, které jsou matkám s víceročaty kladeny do cesty jako např. snížený pohyb na ulici s větším kočárkem, složité vstupy do domů, do tramvají, různé architektonické bariéry, které nedělají problém matkám s kočárkem pro jedno dítě. Zároveň si veřejnost není vědoma faktu, že co je bezbariérové pro osoby s handicapem, není bezbariérové pro matky s víceročaty. *„Lidé často neřeší, že někde neprojedou s kočárkem, zaparkují auto na chodníku, jednokočár by projel, ale náš už ne.“* (R6)

Respondentky se občas setkávaly s nepochopením od svého okolí. *„A lidi nejsou docela ochotný, koukaj na Vás, ale že by Vám pomohli, to je nenapadne [...]“*

Ono je sice pěkný, že Vám řeknou vy máte hezký dvojčátka, ale už si neuvědomují, co je za tím. Přestože už je těch dvojčat docela dost, stejně je všechno pro jedno dítě zaměřený (R2) Ne všechny zkušenosti jsou stejné. Každá soukromá osoba může přispět finančním darem jednotlivým Klubům anebo samotným rodinám. Může přispět i nákupem konkrétních věcí anebo vlastní iniciativou, dobrovolnickou aktivitou. Centrum s dvojčaty a víceročnými realizuje program Asistent do rodiny s dvojčaty/ víceročnými. Záměrem tohoto projektu je pomoc prostřednictvím úlevové péče v rodině. Cílová skupina programu jsou rodiny s dvojčaty či víceročnými ve věku, kdy je rodina více zatížena, tedy od jejich narození po věk 6 let. (Centrum pro rodiny s dvojčaty a víceročnými, 2014) Pokud by byla silná poptávka ze strany veřejnosti po zlepšení rodinné politiky vůči rodinám s víceročnými, ze strany státu by byla s velkou pravděpodobností větší snaha intervence.

Zaměstnavatelé

Zaměstnavatelé mají neopomenutelné postavení na trhu práce. Pro sladění rodinného a profesního života je třeba podpory zaměstnavatelů, aby matky víceročných zaměstnávali a byli ochotni přijít na trh práce s flexibilními formami pracovních úvazků ve formě např. pružné rozvržení pracovní doby, konta pracovní doby, sdíleného pracovního místa, eventuálně kratší pracovní doby či práce na dálku/ z domova. Bez těchto významných hráčů by nebylo možno řadu opatření stanovenou státem a jeho orgány uvést do praxe. Zaměstnavatelé značným způsobem přispívají do sociálního systému, ať už daněmi, sociálním anebo zdravotním pojištěním zaměstnanců. Některá další sociálně politická opatření jsou dobrovolná, např. péče o děti zaměstnanců v podobě firemních školek. Zajištění rovných příležitostí v zaměstnání je dáno zejména zákonem č.262/2006Sb. a zákoníkem práce. Zákon o rovném zacházení č. 198/2009 Sb. pak bojuje s diskriminací. Důležité je, aby zaměstnavatelé usilovali o rovné podmínky pro zaměstnání žen s víceročnými. Tento aktér veřejně nevyjadřuje postoj vůči této problematice, předpokládám tedy, že je neutrální.

9 Návrhy na řešení nedostatků v oblasti rodinné politiky ve vztahu k vícerčatům

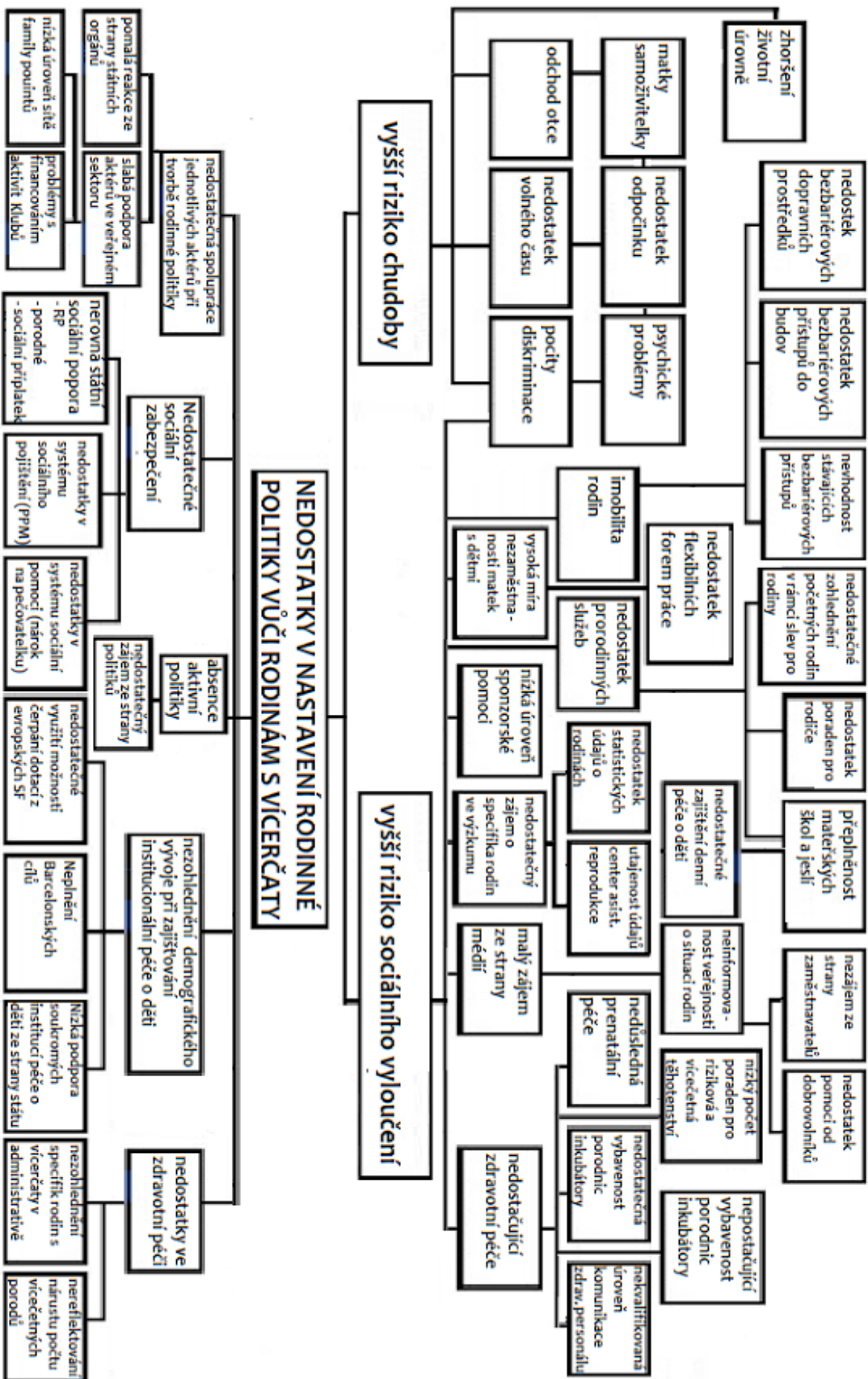
Po prozkoumání dané problematiky jsem dospěla k závěru, že je třeba vzhledem k nesnadné situaci rodin s vícerčaty, realizovat změny v současném systému podpory rodin včetně změn legislativních a finančních incentív. Navzdory výše uvedeným problémům rodin se v politickém spektru doposud nepodařily uskutečnit téměř žádné změny. Rodinná politika vůči rodinám s vícerčaty nemá dostatečnou podporu osob v rozhodovacích pozicích. Je nutno hledat cesty, jak stávající podporu nástrojů rodinné politiky pro rodiny s vícerčaty zefektivnit a posléze rozšířit o další instituty. Navzdory tomu, že matky vnímají podporu státu především skrze PPM a rodičovský příspěvek, rodinná politika je mnohem komplexnější a tak k podpoře rodin s vícerčaty by mohla využít více nástrojů. Při hledání řešení problémů rodin s vícerčaty je tak nutné nejen provést změny v rámci státní sociální podpory, ale také pokusit se získat pro řešení problémů rodin aktéry z občanského a soukromého sektoru.

V této kapitole nejprve představím strom problémů, v jehož centru jsou nedostatky rodinné politiky vůči rodinám s vícerčaty. A posléze se zaměřím na řešení příčin a důsledků těchto nedostatků. V první části uvedu rozličné možnosti, které dle mého názoru směřují ke zlepšení současného stavu, a v druhé fázi uvedu několik variant řešení, které já sama nebo odborníci považujeme za realizovatelná.

9.1 Strom problémů

Strom problémů jako *univerzální metoda identifikace, prioritizace a vizualizace problémů* (Veselý, Nekola, 2007: 218) mi pomohl specifikovat příčiny a důsledky nedostatků nastavení rodinné politiky vůči rodinám s vícerčaty. Napomohl mi při tvorbě doporučení a opatření rodinné politiky ve vztahu k rodinám s vícerčaty.

Obrázek č. 9 : Strom problémů

9.2 Přehled všech návrhů

Řešení legislativního charakteru

V oblasti finanční podpory by mohlo dojít k následující dílčí legislativním úpravám:

- **Rodičovský příspěvek** - Nastavit systém rodičovského příspěvku, aby nedocházelo i několikrát ročně ke změnám a nekomplikovalo to přehlednost situace nastávajícím matkám už v tak nejasném systému. V případě výchovy víceročat se tato univerzálně nárokovatelná dávka vyplácí pouze jednou, protože tato dávka je svým charakterem určena k zabezpečení rodiče v době péče o dítě. Příjmová diferenciací matek s víceročaty a matek s dětmi po sobě jdoucími je tak v době pobírání rodičovského příspěvku výrazná. Matky stejně investují velkou část finančních prostředků do dětí. Vyšší výdaje na víceročata by bylo přínosné zohlednit v degresivní sazbě pro rodičovský příspěvek podle počtu dětí, příspěvek pro matku dvojčat ve výši 1,5 násobek rodičovského příspěvku, 2 násobek pro matku trojčat, 3 násobek pro matku čtyřčat. Jako řešení se také jeví možnost čerpání rodičovského příspěvku po dobu 4 let, s tím, že rodič obdrží částku, kterou by získal v případě čerpání rodičovského příspěvku po dobu 2 let. I přesto zůstane výchova víceročat pro stát finančně výhodná (neplatí za matku tolik let zdravotní pojištění, nepřipočítává jí odpočty na důchod a další). Další možností týkající se úprav rodičovského příspěvku je požadavek, aby bylo umožněno do žádosti o rodičovský příspěvek, který se váže na nejmladší dítě v rodině, vypsání v případě narození několika dětí najednou všechny narozené děti. Zamezí se tím pocitu diskriminace rodičů těchto dětí.
- **Porodné** - Nová koncepce porodného, která přispívá jen nízkopříjmovým rodinám v případě prvního narozeného dítěte, nereflexuje v případě víceročat vzniklou situaci. Náklady, které vznikají narozením víceročat, jsou náklady, se kterými se dopředu nepočítalo. Jednou z možností řešení je, aby se na porodné pro víceročata nevážalo pravidlo prvního dítěte v rodině. V takovém případě je možno navázat na model z doby 1. 4. 2006 - 31. 12. 2006, při narození dvojčat dostala rodina 52 500 Kč, při narození trojčat

78 750 Kč, při narození čtyřčat 105 000 Kč, při narození paterčat 131 250 Kč (ta se poprvé narodila v roce 2013, tedy dávku nikdo v době její platnosti nevyužil). Porodné se vztahuje na rodiny, jejichž příjmy nepřesáhnou 2,4 násobek životního minima, přičemž tento koeficient je možné zvýšit až na 3,2. Jedná se o zanedbatelnou částku ze státního rozpočtu a málo rodin na ni dosáhne.

- Přídavek na dítě - se vyplácí za uplynulý kalendářní rok v období od 1. 10. do 30. 9. V okamžiku, kdy tedy rodiče vzhledem ke své finanční situaci potřebují přídavek, tak na něj nedosáhnou, protože v uplynulém rozhodném období byli zabezpečeni finančními prostředky. Možnou variantou řešení by byla změna rozhodného období na předchozí kalendářní čtvrtletí. Nebo výpočet příjmu rodiny kalkulovat na základě stávajícího počtu členů této rodiny nikoliv na základě počtu členů rodiny v uplynulém rozhodném období.
- Zavedení plošného systému dvou dávek přídavku na dítě a porodného by minimalizovalo riziko sociálního vyloučení těchto rodin.
- Sociální příplatek - Opětovné zavedení sociálního příplatku. Tato dávka reflektuje speciální charakteristiku těchto rodin, neboť vychází z příjmů rodiny za poslední čtvrtletí předcházející datu žádosti. Oproti přídavku na dítě více odpovídá aktuálnímu finančnímu stavu rodin.
- PPM - V případě PPM pro matky víceročat není dle mého názoru diskriminační delší doba pobírání této dávky v porovnání s PPM u rodičů s dětmi po sobě jdoucími, protože víceročata se v průměru rodí v dřívějším stádiu těhotenství a matky musejí odcházet z pracovního procesu dříve, neboť organismus nastávající matky je mnohem více zatěžován. V případě trojčat a vyšších probíhá u většiny matek delší část těhotenství ve stavu hospitalizace. Prodloužení PPM pro matky dvojčat z 28. týdnů na 37. týdnů je tudíž adekvátní. Naopak je možné zvážit, zda je doba pobírání PPM 37 týdnů adekvátní také k situaci rodin s trojčaty a dalšími.
- Legislativní zakotvení nových institutů jako např. otcovská pomoc a sousedská výpomoc.
- Po švédském vzoru zavedení registru dlužníků otců, kteří dluží na alimentech.

- Zavedení zákona o zálohovaném výživném.
- Problém s neadresností příspěvku na bydlení v případě bydliště mimo trvalé místo pobytu by bylo možné řešit, kdyby tento příspěvek nebyl fixně vázán pouze k trvalému místu pobytu.
- V případě narození trojčat stanovit minimální rozsah práce pečovatelky, v počtu 20 hodin/ týden anebo uzákonit pečovatelku na 40 hodin/ týden. V případě narození vyššího počtu vícerčat by bylo žádoucí minimální rozsah práce pečovatelky zvýšit a v případě narození paterčat navýšit počet pečovatelek na 2.
- Rozšířit pravomoci pečovatelky, která v současné době nemůže bez dozoru rodičů dělat velké množství úkonů od starání se o děti až po zapnutí elektrického spotřebiče.
- V případě narození trojčat a dalších vícerčat a nevyužití pečovatelky z různých osobních důvodů (zásahy do soukromí, časté střídání pečovatelek, není k dispozici dostatečně kvalifikovaná pečovatelka) nabídnutí alternativní formy pomoci ve formě finanční podpory, kterou matka dá jí zvolené výpomoci anebo rodinnému příslušníkovi.
- Poskytnout rodinám místo pečovatelské služby nárok na ranou péči.
- V případě narození čtyřčat a dalších vícerčat nárok 1x za rok na týden do 4 let věku na „odlehčovací služby“, kdy se pečovatelka postará celý týden o děti (ještě s další osobou).
- Legislativně činné orgány by měly při tvorbě zákonů namířených vůči rodinám s vícerčaty více spolupracovat s organizacemi občanského sektoru, které jsou schopny podat reflexi stávající situace těchto rodin.
- Zavedení slevy na dani pro rodiče, kteří mají placené hlídání.
- Fixovat stávající systém daňového zvýhodnění podle počtu vyživovaných dětí.
- Znovuzavedení společného zdanění manželů.
- Opatření na trhu práce, např. podpora zaměstnavatelů ve formě slevy na sociálním pojištění, slevy na zdravotním pojištění, slevy na sociálním odvodu zaměstnavatelů matek s vícerčaty nebo podpora částečných úvazků, práce z domova a další.

- Vypracování metodických doporučení pro kraje a obce, týkající se podpory rodin s vícerčaty.
- Aktualizace Národní koncepce rodinné politiky a dalších oficiálních vládních dokumentů vztahujících se k rodinné politice.

Řešení na úrovni krajů a obcí (návrhy pro nastavení nástrojů regionální a komunální politiky)

- Vytvořit pracovní skupiny jednotlivých krajů pro rodinnou politiku, které budou zohledňovat specifické potřeby rodin s vícerčaty.
- Podpora zaměstnanosti na lokální úrovni- zavedením zkráceného úvazku vhodného pro matky s dětmi současně narozenými; vyhlášení soutěže, která bude motivovat firmy; publicita společensky odpovědných firem spojená s redistribucí vhodné dokumenty.
- Podporovat bezbariérovost pro všechny skupiny obyvatel, včetně rodin s vícerčaty.
- Zajištění bezbariérového přístupu na úřady, kulturní a další instituce, které bude vhodné i pro kočárky s vícerčaty.
- Zvýšení počtu nízkopodlažních autobusů, vlaků s plošinami.
- Bytová politika - Obce by například mohly preferovat při přidělování obecních bytů mladé rodiny s trojčaty a výše a tím podpořit jejich ekonomické a sociální postavení.
- Bytová politika- dotované nájemné, pomoc s řešením bytové otázky. Zde možno využití sociálních odvodů jednotlivých obcí.
- Zajištění institucionální péče o děti, rozšíření stávajícího množství těchto zařízení.
- Prodloužení otevírací doby institucionálních zařízení pro děti.
- Získat dotace z evropských sociálních fondů na stavbu či provoz předškolních zařízení a posléze přejít na financování těchto institucí ze státního rozpočtu ze státního rozpočtu.

- Podpora dostupnosti různých forem hlídání dětí vycházejících ze soukromého sektoru. Tento typ péče o děti je však potřeba vnímat jako doplňkový.
- Motivovat zaměstnavatele v realizaci prorodinných opatření a poskytování služeb péče o děti zaměstnanců.
- Vytvoření tzv. family pointů - bezplatná místa pro setkávání rodin s vícerčaty a dalšími rodinami, obohacování se navzájem, vzájemná výpomoc.
- Podpoření Klubů dvojčat finančními prostředky i dalšími vhodnými metodami- nabídnutí prostor s minimálním nájemným.
- Dotace rodinného poradenství.
- Nabídnout pomocnou ruku při vyhledávání sponzorské pomoci.
- Přímá finanční podpora prostřednictvím obce, např. sleva na odvozu komunálního odpadu.
- Zavedení speciálních příspěvků pro rodiny s vícerčaty, poukázky – volnočasové aktivity, dary hmotné, sponzorství ve formě kočáru anebo dalších prakticky potřebných věcí (pleny, mléko, ...).
- Možnost nákupu levnějších plen - Dříve bylo v této záležitosti možno žádat o pomoc městský, případně obecní úřad. Situaci by napomohlo stanovení vyhlášky, jak v případě takové žádosti postupovat. Také možné rozšířit finanční podporu rodin s vícerčaty o poukazy na konkrétní zboží.
- Specifické pro-rodinné služby - Do této kategorie by mohly spadat podpora vzdělávání v rodičovských a partnerských kompetencích, prevence sociálního vyloučení i vedení vzájemného dialogu obce a rodin s vícerčaty.
- Rozšíření rodinných pasů do dalších krajů a zavedení dalších výhod v rámci volnočasových aktivit či v oblasti služeb rodinám s dětmi do 18-let.
- Mediální kampaně na lokální úrovni - zprávy v místních novinách, vylepení informací na vývěsných tabulích, propagační aktivity.
- Informovat širokou veřejnost o fenoménu rodin s vícerčaty, o specifických potřebách těchto rodin, povzbuzovat ohleduplnost.

- Subvence osvěty obyvatelstva obce či kraje o specifikách rodin s víceročnými.
- Dobrovolnictví v rodinách – např. po vzoru organizace HoSt Home-Start ČR. Dobrovolníkem se může v této organizaci stát pouze osoba s rodičovskými zkušenostmi. Pracují na principu: zkušený rodič pomáhá méně zkušenému rodiči. (více MPSV 2011, 7-8)
- Propojení financování podpory rodin s rozpočtem obce, čímž by bylo umožněno pilotní ověřování důsledků státních opatření na úrovni obce.
- V přímé finanční pomoci obcí lze za adekvátní nástroj pojmout bezúročnou půjčku pro samoživitelky víceročných.

Řešení v oblasti zdravotní péče

- Poradny pro riziková a vícečetná těhotenství - rozšířit počet poraden pro riziková a vícečetná těhotenství a zprostředkovat kontakty nastávajícím matkám.
- Vzhledem k vysokým výdajům za dopravu, by se tyto náklady pro rodiny mohly minimalizovat tím, že by se poradenství týkající se víceročných přesunulo na internet.
- Zavést těhotenské průkazy, které by zohledňovaly matky s víceročnými, tzn., obsahovaly by informace pro ně potřebné: telefonní čísla a internetové odkazy.
- Vzhledem k nízkému počtu porodnic s inkubátory a počtu rodičích se víceročnými (jež se zpravidla rodí nedonošené) by bylo dobré rozšířit počet porodnic s inkubátory pro nedonošené děti.
- Specializovaní porodníci – S ohledem k rostoucímu počtu vícečetných porodů by porodníci v budoucnu mohli procházet specializačními školeními týkajícími se porodu víceročných.
- Zlepšení komunikativních dovedností personálu zdravotnického v porodnicích a u gynekologů.
- Gynekologové, praktičtí lékaři a zdravotnický personál v nemocnicích by mohli informovat o rizicích spojených s vícečetným těhotenstvím. Také se podílet na šíření povědomí o tom, jak se dvojčata vyvíjejí

v prenatalním období. Bylo by také možno školit zdravotní sestry v nemocnicích, aby uměly matce poradit s kojením vícetčat.

- Zvýšit dostupnost specializované odborné psychologické pomoci pro rodinu, například v případě úmrtí druhého dvojčete.

Návrhy pro oblast vědeckého výzkumu

- Socio-ekonomický status versus léčba neplodnosti – Jaký socio-ekonomický status mají lidé, kteří podstupují léčbu neplodnosti, jsou připraveni na možnost vícečetného těhotenství, která s sebou nese také vyšší ekonomickou zátěž rodiny?⁵⁷
- Výzkum v oblasti handicapovaných vícetčat – provedení statistického šetření kolik procent vícetčat se rodí s handicapem a zjištění jaké specifické potřeby mají rodiny s handicapovanými vícetčaty?
- Reflexe důsledků narození vícetčat na život rodiny - Provést analýzu dopadů narození vícetčat na sociální a ekonomické postavení rodin.
- ČSÚ shromažďuje a zpracovává statistiky o příjmech a výdajích rodin. Podnětné by bylo udělat dlouhodobější statistiku ve srovnání rodin s dětmi jednotlivě narozenými a rodin s vícetčaty. Průzkum výdajů rodin s vícetčaty by navíc umožnilo adekvátně reagovat na potřeby rodin s vícetčaty v rámci legislativních opatření.
- Zavést databázi na ČSÚ s počtem narozených jednovaječných a dvouvaječných dvojčat.
- Začít vést statistiku, kolik % vícečetných porodů proběhlo klasickým způsobem a kolik císařským řezem.
- Zveřejnit statistiky center asistované reprodukce s počtem jednočetných a vícečetných těhotenství.
- Podrobnější výzkum reprodukčního chování - Kolik matek samozivitelek opravdu bydlí samo?

---

⁵⁷ Ze zkušeností z rozhovorů vyplývá, že jiná je zkušenost matky, která zasvětila život po škole práci, cestováním a koníčkům a dítě bylo pro ni vytoužený dar, na který čekala 6 dlouhých let a teprve metoda IVF jí pomohla k vytyčenému rodinnému cíli. Takovéto matky mají většinou naspořené finance a jsou v jiné finanční situaci než matky, které jsou po škole anebo matky, které mají už dítě doma, rozvažují nad dalším a s překvapením zjistí, že dítě bude hned několik.

- analýza o situaci rodin s vícerčaty po zavedení řešení legislativního charakteru - zkoumání reálného dopadu opatření rodinné politiky na řešení problémů konkrétních rodin s vícerčaty, tyto materiály by mohly sloužit jako podklad pro další rozhodování politiků.
- Provést komparativní analýzu, která zpřehlední varianty rodinné politiky vůči rodinám s vícerčaty v různých státech.

Další návrhy

- Zpřístupnění informací o činnosti center asistované reprodukce.
- Politická a expertní diskuse na téma rodinné politiky vůči rodinám s vícerčaty založená na kooperaci akademické obce se zástupci obcí, NNO a dalšími zainteresovanými aktéry. Vytvoření pracovní skupiny, která se bude věnovat rodinám se specifickými potřebami.
- Zaměstnavatelé by se do podpory rodin s vícerčaty mohli zapojit speciálními fondy, z kterých by byl hrazen matkám rozdíl předchozí měsíční mzdy a PPM.
- Zvážit zavedení rodinných karet po vzoru EU.
- Uspořádat mezinárodní konference na téma rodinné politiky ve vztahu k vícerčatům.

9.3 Návrhy variant řešení

V předchozí části jsem uvedla různé návrhy, jejichž realizovatelnost je diskutovatelná, v této části bych ráda představila varianty řešení stávající problematické situace rodin v rámci nastavení rodinné politiky. Nejprve bych představila varianty řešení, které právě prosazují státní orgány, a následně bych představila vlastní soubor řešení, která jsou dle mého názoru uskutečnitelná, a realizace některých z nich je dokonce nanejvýš nutná.

Řešení, které prosazuje současná vláda

Současná ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová navrhuje změnu zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. V návrhu změny zákona o státní sociální podpoře přichází s návrhem porodného - u prvního dítěte by zůstalo 13 000 Kč, na druhé dítě by byla částka nižší, 10 000 Kč. Na tuto dávku by měl

dosáhnout širší okruh rodin s dětmi, protože by se zároveň zvýšil zákonem stanovený koeficient, protože čistý příjem rodiny by se počítal jako 2,7 násobek životního minima namísto současného 2,4 násobku. (Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů) Jak to bude v případě dvojčat, zatím není jasné, jak ale vypověděla Klára Vítková Rulíková - paní ministryně ovšem vyjádřila podporu rodinám s vícerčaty a tudíž je možné, že se v rámci meziresortního připomínkového řízení bude problematika rodin s vícerčaty více akcentovat. (Vítková Rulíková, 2014)

Řešení, které prosazuje Klára Vítková Rulíková (předsedkyně ČAKDV)

Nesouhlasí se zohledněním rodin s vícerčaty pouze ve dvou institutech státní podpory, a proto prosazuje změnu dalšího institutu, konkrétně zvýšení rodičovského příspěvku na 1,5 násobek pro rodiče dvojčat a 2,5 násobek pro rodiče trojčat. Toto řešení nepovažuje za diskriminační vůči matkám s vícerčaty s následujícím odůvodněním: „*K jaké diskriminaci by mělo dojít u rodin se dvěma dětmi narozenými po sobě? Maminka, které se narodí druhé dítě (po roce, dvou, třech) pobírá opět po dobu 28 týdnů peněžitou pomoc v mateřství (v běžném jazyce „mateřská“), činící 69 % předchozí mzdy. Prodlužují se jí léta, která se započítávají jako odpracovaná na důchod a zpravidla starší dítě od tří let navštěvuje mateřskou školku, takže vlastně rodič doma „vychovává“ pouze mladší dítě.*“ (Dvojčata, 2014)

Klára Vítková Rulíková také připomínkuje návrh zákona popsany výše (návrh zákona, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů) a podporuje nárok matek vícerčat na porodné i v případě, že se jedná o druhé porod. Podává následující odůvodnění: „*Přirozeně se vícerčata rodí zpravidla jako druhé v pořadí (od 2. porodu a věku matky nad 35 let je výrazně vyšší pravděpodobnost přirozeného početí vícečetného těhotenství). (...) Nezanedbatelný je i ekonomický důvod pro vyšší porodné u vícerčat narozených jako druhá v pořadí, a to, že vybavení pořízené pro první dítě lze využít jen ve velmi omezené míře – je nutné pořídit kočár pro dvojčata, a veškeré vybavení (postýlka, sportovní a další vybavení) je potřeba přikoupit i pro druhé dítě, dvojčata po sobě nemohou „dědit“ tak, jako děti narozené po sobě, pro rodinu je výchova vícerčat vždy finančně (ale i psychicky, fyzicky i sociálně) náročnější než výchova dětí narozených s (byť i jen minimálním) věkovým odstupem.*“ (Připomínka odd. 921 k

návrhu zákona, kterým se mění zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, 2014)⁵⁸

Vlastní návrh souboru řešení

Zodpovědné státní orgány by na prvním místě měly aktualizovat strategické dokumenty v oblasti podpory rodiny a zohlednit zde také fenomén rodin s vícerčaty. Národní zpráva o rodině je stará již 10 let a Národní koncepce rodinné politiky je jen o rok mladší.

Pokud jde o sociální zabezpečení rodin s vícerčaty ze strany státu, optimální model státní podpory by dle mého názoru mohl vypadat následovně:

Ze statistického srovnání (viz. Tabulka č. 15) vyplývá, že příjmová diferenciací matek s vícerčaty a matek s dětmi po sobě jdoucími nabývá významných rozměrů. Pokud jde o rodičovský příspěvek, jeho změna ve prospěch rodin s vícerčaty by byla poněkud komplikována konstrukcí této dávky, neboť tento institut je v našem systému koncipován jako dávka pro rodiče, který přichází o možnost práce právě z titulu péče o malé dítě či děti. Podobně je to s přídatkem na dítě, protože jeho navýšení pro rodiny s vícerčaty by zároveň znamenalo diskriminaci jiných typů rodin. Změnu je ovšem možné prosadit v případě porodného. Já osobně bych doporučovala návrat k modelu z doby 1. 4. 2006 - 31. 12. 2006, při narození dvojčat dostala rodina 52 500 Kč, při narození trojčat 78 750 Kč, při narození čtyřčat 105 000 Kč, při narození paterčat 131 250 Kč. Porodné rodičům vícerčat pomáhalo vyrovnat se s nejnaléhavějšími finančními výdaji na počátku péče o děti, a jakožto jednorázová dávka, kterou mohou pobírat jen nízkopříjmové rodiny, není porodné ani výraznou zátěží pro státní rozpočet. V případě peněžité pomoci v mateřství bych zachovala status quo, neboť specifika rodin s vícerčaty jsou v této pojistné dávce již dle mého názoru dostatečně zohledněny delší dobou pobírání této dávky. V rámci svého stromu problémů jsem dospěla k názoru, že stávající nastavení politiky vůči rodinám s vícerčaty je vystavuje vyššímu riziku chudoby a tudíž i sociálnímu vyloučení. Míru rizikovosti by kromě změny nastavení porodného mohlo

---

⁵⁸ Ačkoliv Klára Vítková Rulíková doposud nezveřejnila komplexní návrh na řešení situace rodin s vícerčaty, organizace ČAKDV, kterou založila a které předsedá, však přináší rodinám s vícerčaty know how v oblasti získávání státní sociální podpory i pomoci a také pomáhá rodinám v komunikaci s obcemi. Je tak aktérem, který se tak podílí na co nejrychlejší uvádění možností řešení konkrétních problémů rodin s vícerčaty do praxe. Klára Vítková Rulíková také upozorňuje rovněž na problémy rodin související se sociálním vyloučením.

napomoci snížit znovuzavedení sociálního příplatku. Tato dávka má pokrýt náklady na zabezpečení potřeb dětí a zároveň vychází z posouzení příjmu rodiny za poslední kalendářní čtvrtletí. Sociální příplatek pro rodiny s víceročaty dle mého názoru reflektuje specifickou těchto rodin a zároveň má tu výhodu, že se váže přímo k dítěti a tudíž může odpovídat na potřeby rodin s dvojčaty i vyšším počtem víceročat. Tato dávka je podle mého názoru vhodným nástrojem ke snížení problematiky rizika chudoby a následného sociálního vyloučení rodin.

V oblasti daňové politiky doporučuji fixovat stávající systém daňového zvýhodnění podle počtu vyživovaných dětí. Tato daňová sleva totiž dle mého názoru odráží náklady rodin s dětmi a zároveň motivuje k pracovnímu výkonu.

Pokud jde o práci pečovatelky, navrhuji změnu zákona, tak aby rodiny měly nárok na její služby v rozsahu minimálně 20 hodin týdně, s pravomocí obcí rozhodnout o celkovém časovém rozsahu výpomoci pečovatelky podle individuálních potřeb rodin i podle počtu dětí.

Problém rodičů s nedostatkem volného času zvláště v raném věku dětí by mohlo vyřešit zavedení tzv. otcovské dovolené, která je běžná v zahraničí a objevila se již v plánu ministra práce a sociálních věcí Petra Nečase, ovšem nepodařilo se jí prosadit s odůvodněním na nedostatek peněz ve státním rozpočtu. Navrhuji zavedení státem placené otcovské dovolené pro otce v rozsahu 10 dní v prvním roce víceročat.

V oblasti institucionální péče o děti navrhuji následující opatření, která se ovšem netýkají pouze řešení problémů rodin s víceročaty, ale jsou klíčová pro harmonizaci pracovního a rodinného života obecně, proto není možné v rámci této práce navrhnout konkrétní řešení této komplexní problematiky. Je potřeba navýšit kapacity mateřských školek, což je také v programovém prohlášení stávající vlády a zároveň je to závazkem státu vyplývajícím z Barcelonských cílů. Stát by rovněž mohl více podporovat formy péče o děti poskytované v rámci soukromého sektoru.

Na úrovni obcí bych navrhovala inspirovat se metodicky přístupem obce Milovice. Toto město poskytuje pomoc rodinám s víceročaty již od roku 2008. Každé čtvrtletí poskytne obec matce poukázku na každé dítě narozené z víceročat v hodnotě 1000 Kč, kterou může matka využít na potřeby dětí, zejména na drogistické zboží. Rodiče mají na poukázku nárok ode dne narození dítěte do dosažení 2 roku věku dítěte. Tato obec také při narození paterčat rodině poskytla byt o velikosti 112 m² a zajistila také pro rodinu dvě pečovatelky. Pomoc ve formě poukázek nabízí rodinám

adresnou výpomoc v nákladech na dítě a nemusí se jednat jen o poukaz, ale může jít i o přímou hmotnou pomoc ve formě např. kočárku. Tato pomoc by se také nemusela soustředit pouze na období raného dětství, vyšší výdaje nastávají rodinám s vyšším počtem dětí (ať už po sobě jdoucími nebo současně narozenými), také např. při nástupu dětí do školy a obec by jim mohla vypomoci. Kromě poukázek a hmotné výpomoci rodinám je rovněž bytová politika nástrojem, který může sehrát důležitou roli pro postavení rodin s dětmi a v případě, že by obce nabízely pomoc při řešení bytové otázky rodinám s vyšším počtem víceročat, byla by to výrazné ulehčení situace pro ty z rodin, které se sami jen stěží zvládají vypořádat s potřebou navýšení kapacity prostoru pro začlenění nových členů rodiny do domácnosti.

Obce by také měly co nejvíce podporovat rozšíření bezbariérových přístupů, zvláště ve veřejných budovách a dopravních prostředcích a zohlednit při tvorbě bezbariérových vstupů a plošin také potřeby rodin s víceročaty. Toto opatření by kromě zvýšení mobility rodin přineslo také řešení sociálního vyloučení - zkvalitnění sociálních kontaktů a prevenci izolace.

Kromě státních orgánů, ať už jde o vládu nebo o úřady na úrovni krajů či obcí, jsou velmi důležitým aktérem usilujícím zapojit se více do procesu tvorby rodinné politiky také aktéři občanského sektoru. Hlavním aktérem jsou v rámci problematiky rodin s víceročaty Kluby dvojčat a jejich zastřešující orgán ČAKDV. Státní orgány by měly při tvorbě legislativních opatření dle mého názoru více zohlednit připomínky této organizace, která přímo zastupuje zájmy rodin a dokáže tak poukázat na mezery ve stávajícím nastavení politik, které se objevují v praxi.

K většímu zapojení rodin do společnosti by kromě bezbariérovosti mohla rodinám napomoci také podpora projektů rodinných center, jako je např. brněnský „Family Point“. Cílem takových projektů, je podpora rodin, které jsou vnímány jako instituce, která vytváří budoucí lidský kapitál a proto je důležité je i na úrovni obcí podporovat. Obce by mohly iniciovat vznik a spolufinancovat chod takových neziskových organizací, které by uskutečňovaly obdobné projekty a tím by přispěly k hlubší integraci rodin s dětmi a zároveň by mohly napomoci také rodinám s víceročaty navázat kontakty se svým okolím. Podobná místa jako „Family point“ by kromě nabídnutí prostoru pro setkávání rodin měly také poskytovat poradenské služby a to jak v oblasti vnitřního chodu rodin (řešení vztahových, výchovných, zdravotních problémů), tak v oblasti sladování rodinného a pracovního života (pomoc při

navazování kontaktu se zaměstnavatelem). Tyto organizace by také mohly být vhodným mediátorem mezi rodinami, obcí, zaměstnavateli a organizacemi i jednotlivci nabízejícími dobrovolnickou pomoc. Velkou část z výše zmíněných služeb nabízejí již rovněž zmíněné Kluby Dvojčat, které odvádějí nenahraditelnou práci v oblasti poradenství pro rodiny s víceročaty, ale jakožto organizace sdružující pouze specifickou skupinu nejsou vhodným nástrojem pro širší začlenění rodin do společnosti.

V oblasti zdravotní péče o víceročata považuji za největší problém nedostatečnou informovanost zdravotnického personálu o specifikách vývoje víceročat v prenatálním i postnatálním období, která se projevuje v nedostatku proškolených odborníků z řad gynekologů i porodníků a také nedostatečnou odborností na straně zdravotních sester a diplomovaných asistentů. Proto bych doporučovala věnovat problematice víceročat více prostoru v oblasti celoživotního vzdělávání, které zdravotní personál musí povinně absolvovat v podobě různých specializačních seminářů. V rámci těchto seminářů by lékaři i zdravotní sestry získali nejen potřebné znalosti, ale také by si mohli osvojit některé komunikační techniky, které by zlepšily jejich interakci s rodinami.

Veřejnoprávní média by jako obhájci veřejného zájmu, jímž podpora rodiny jednoznačně je, mohla přispívat k řešení těžko předvídatelných problémů rodin s víceročaty a přispět tím, že by informovala veřejnost o potřebách rodin s vyšším počtem současně narozených dětí. Praxe ukazuje, že je to velmi efektivní způsob jak získat sponzoring v soukromém sektoru. Média tak nejenže mohou pomoci ušetřit státní prostředky, ale zároveň podporují vzájemnou společenskou solidaritu a předcházejí tak vzniku pocitu diskriminace ze strany rodin i jejich sociálnímu vyloučení. Nutností ovšem zůstává, aby média dodržovala určité etické standardy a zacházela s rodinami s respektem a s ohledem na jejich pracovní, rodinný i soukromý život.

Vzhledem k tomu, že moje diplomová práce je jednou z prvních nezávislých studií týkajících se problematiky rodin s dětmi současně narozenými, je v této oblasti výzkumu velký prostor pro vznik dalších prací. Pro potřeby tvorby rodinné politiky vůči víceročatům bych doporučovala provést bližší kvalitativní šetření týkající se rodin s víceročaty a jejich životních podmínek, včetně reflexe důsledků narození víceročat na sociální a ekonomickou situaci rodin. Dále bych doporučila ČSÚ

shromažďovat údaje o příjmech a výdajích rodin s vícerčaty a srovnat tyto údaje s jinými typy rodin. Jako nezbytnou považují provést komparativní analýzu, která zpřehlední varianty rodinné politiky vůči rodinám s vícerčaty v různých státech.

10 Závěr

Ve světle současného společenského a ekonomického vývoje je problematika rodin s vícerčaty tématem, které stále více nabývá na důležitosti. Demografické procesy jako rostoucí počet dvojčat v populaci a přitom klesající tendence úhrnné plodnosti v České republice, jako i obecný důraz na podporu rodin jsou důvodem, proč je toto téma aktuální. Změny v reprodukčním chování obyvatelstva, k nimž došlo během několika posledních desetiletí, nejsou prioritně důsledkem sníženého zájmu o děti v rodině, ale jsou výsledkem působení hospodářských a společenských faktorů, které rozhodování obyvatelstva ovlivňují v neprospěch rodinného života. (Kocourková, 2002, Kocourková, 2007) Cílem rodinné politiky je podpora a rozvoj lidského kapitálu do budoucna, vhodným nastavením svých nástrojů by tak měla usilovat o změnu stávajícího demografického vývoje. Tato diplomová práce pojednává o české rodinné politice směrem k rodinám se specifickými potřebami na příkladu rodinné politiky směrem k vícerčatům. Přináší analýzu nastavení nástrojů sociální podpory rodin ze strany státu a její konfrontaci s životní situací rodin a analýzu aktérů, kteří se na tvorbě politiky vůči rodinám s vícerčaty podílejí. Tato práce sice vyčerpávající evaluaci rodinné politiky vzhledem k těmto rodinám založenou na kvantitativním výzkumu, ale jako jedna z prvních studií na toto téma přináší průřezový přehled o této velmi aktuální problematice a zároveň upozorňuje na nejpálčivější problémy.

První kapitola se zabývá výzkumnými otázkami a cíli práce, navazující kapitola posléze jmenuje metody, které jsem zvolila k dosažení těchto cílů. Ve druhé kapitole shrnuji uplatněnou metodologii a třetí kapitola je věnována teoretickému zakotvení problematiky rodinné politiky vůči vícerčatům. Odvolávám se na teorii sociálního státu, kde akcentuji především typologii dánského sociologa Esping-Andersena, který uznává rodinu jako jednoho z nejdůležitějších aktérů pro zajištění blahobytu celé společnosti, a její rozpracování podle Matějkové a Paloncyové (2004). Teoretický rámec mé práce tvoří také jednotlivé koncepty chudoby a definice sociálního vyloučení. Ztotožňuji se přitom s názorem, že je možno důležitou příčinou sociálního vyloučení a chudoby, které spolu úzce souvisejí, hledat v nesprávném nastavení veřejných politik. Rovněž představuji všech sedm rovin sociálního vyloučení podle Percyho a Smithe, protože rodiny s vícerčaty jsou vystaveny

zvýšenému riziku exkluze především v některých jimi zmíněných oblastech. S problematikou výchovy dětí v rodině, která má velký vliv na jejich budoucí vývoj, jejich schopnosti se učit a zapojit se do pracovního procesu, také neoddiskutovatelně souvisí teorie lidského kapitálu. Tato teorie umožňuje nahlížet na podporu vícerčat (podobně jako na podporu dětí obecně) a na snahu je vychovat v úplných a neproblémových rodinách jako na investici do budoucnosti společnosti. Z koncepce veřejného zájmu pak odvozují, že veřejným zájmem by mělo být vytvoření takových podmínek pro rodiny s vícerčaty, aby nebyly objektivně diskriminovány vůči rodinám s dětmi po sobě jdoucími a aby se tyto rodiny neocitly na hranici chudoby ani nebyly vystaveny sociálnímu vyloučení.

Čtvrtá kapitola je věnována vymezení rodiny z hlediska sociologie a nastínění jejich společenských funkcí a rovněž jejich potřeb. Posléze je v této kapitole představen fenomén vícerčat z pohledu historie, biologie, demografie, statistiky i dalších vědních disciplín. Pozornost je věnována také asistované reprodukci, která má zásadní dopad na vzestup počtu vícečetných těhotenství v posledních dvou desetiletích.

Pátá kapitola nabízí nejprve terminologické vymezení rodinné politiky a posléze tento pojem uvádí do kontextu mezinárodního práva i politických dokumentů v ČR. Z mezinárodně právního rámce pro rodinnou politiku jasně vyplývá, že rodina je institucí, která se má těšit mimořádné podpoře a ochraně ze strany státu. Cílem rodinné politiky tak je podpora a rozvoj lidského kapitálu do budoucnosti. Ačkoliv existuje samozřejmě více úkolů rodinné politiky, jedním z nejpodstatnějších je zmírnit dopad nákladů, které rodina vydává na zaopatření a výchovu mladé generace. Vhodné nastavení rodinné politiky tak může motivovat občany k zakládání a rozšiřování rodin.⁵⁹

V druhé části kapitoly pak na základě analýzy strategických dokumentů hovořím o podpoře, která je v rámci rodinné politiky plánována pro rodiny se specifickými potřebami, konkrétně rodiny s vícerčaty. Národní koncepce podpory rodin s dětmi zmiňuje specificky rodiny s třemi a více dětmi, jejich podpora by měla být chápána nejen jako investice do lidského kapitálu, ale také investice do budoucího ekonomického a společenského rozvoje. Tento fakt je pak postaven do

---

⁵⁹ Přičemž platí, že jsou-li děti vychovávány ve fungující rodině, je to nejlepší prevence všech forem sociálního selhávání. (Matoušek, 2008)

kontrastu s informacemi, které upozorňují na riziko ohrožení rodin příjmovou chudobou, které je u rodin s víceročaty ještě vyšší než u rodin s dětmi po sobě jdoucími. Kdyby nebylo sociálních transferů, chudoba by byla v naší společnosti rozšířena v mnohem větší míře. Závěr kapitoly je tudíž věnován sociální ochraně v ČR, která má poskytovat preventivní opatření nejen vůči chudobě, ale i vůči sociálnímu vyloučení.

Podrobněji se však sociální ochraně věnuje až kapitola šestá, ve které je finanční podpora rodin s víceročaty vysvětlena v rámci systému sociálního zabezpečení, který je v současnosti v ČR rozdělen do tří pilířů. Tato kapitola se věnuje analýze jednotlivých institutů sociální podpory, které jsou směřovány vůči rodinám s víceročaty a konfrontaci státní sociální podpory s realitou života matek konstruovanou na základě polostrukturovaných rozhovorů. Finanční situace hraje roli hlavního faktoru, kterou rodiny s víceročaty vnímají, v rámci jejich celkové životní situace. Čím vyšší počet nezaopatřených dětí rodiny mají, tím nižší příjem připadá na jednotlivce. Prostřednictvím nástrojů rodinné politiky sociální stát pomáhá vylepšit situaci rodin s dětmi. Jeden z rodičů víceročat má v současnosti nárok na následující státní příspěvky, které závisejí na příjmech rodiny: porodné (pouze pokud se víceročata narodí při prvním porodu), přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, na PPM v případě, že jsou plátcí nemocničního pojištění a na netestovanou dávku v podobě rodičovského příspěvku. Pouze dva z institutů sociálního zabezpečení zohledňují víceročata. Delší pobírání PPM (místo 28 týdnů, 37 týdnů) a zvýšené porodné z 13 000 korun na 19 500 korun (ovšem jen pokud se víceročata narodí jako první děti v rodině). Na rodiny s třemi a více víceročaty je také myšleno v oblasti sociální pomoci, mohou si nárokovat službu pečovatelky do 4 let věku víceročat. Z rozhovorů s matkami vyplývá, že systém dávek státní sociální podpory není adresný pro rodiny s víceročaty. „*Nechceme a nejsme odkázaný na dávky státu, ale ocenili bychom kdyby stát dokázal ocenit, že vychováváme šest budoucích daňových poplatníků z toho dvoje jsou dvojčata a i když se snažíme být soběstačný, tak náklady jsou takové, že každá pomoc je vítaná.*“ (R9) Rovněž jejich zkušenosti s pečovatelskou službou odhalují řadu problémů. Rodiny s víceročaty se v současné situaci cítí bezmocně a hovoří o diskriminaci v porovnání s rodinami s dětmi po sobě jdoucími.

Sedmá kapitola podrobněji rozpracovává životní poměry rodin s víceročaty a věnuje se především problematickým stránkám jejich situace. Rodiny, kterým se

narodí vícerčata, jsou vystaveny zvýšenému riziku sociálního vyloučení a to díky omezením v rovině prostorové (bariéry), kulturní (kursy stavěné pro matku s jedním dítětem), ekonomické (několikanásobné výdaje najednou) i sociální (vícerčata si kladou vyšší nárok na čas rodiče, který se promítne do omezení sociálních kontaktů matek). Z provedeného výzkumu jasně vyplývá, že největší zatížení rodina prožívá v období předškolního věku vícerčat. Rodiny se shodují, že dokud je jeden z rodičů na rodičovské dovolené, je situace rodiny finančně těžko zvladatelná a některé rodiny jí bez cizí pomoci nezvládnou vůbec. Tuto situaci by mohlo vyřešit zapojení matek do pracovního procesu. Současná situace na trhu práce však klade vysoké požadavky na adaptabilitu pracovní síly, přičemž možnost adaptace je pro rodiny s vícerčaty omezená. Harmonizace rodinného a profesního života je uznaným aktuálním veřejně-politickým problémem. Zdroj obtížného sladování pracovních a rodinných povinností lze přičíst neefektivní politice zaměstnanosti. Pro rodiny s vícerčaty by byly vhodné flexibilní formy zaměstnání, pro jejichž vytváření je ovšem potřeba získat zaměstnavatele.

Další problém, na který rodiny s vícerčaty narážejí, je nedostatečná kapacita institucí zajišťujících denní péči o děti. Zkušenosti respondentek tuto situaci potvrzují a dosvědčují, že se nemohou realizovat v pracovním životě, protože dvě děti najednou jsou ústavy přijímány s mnohem menší benevolencí než dítě jedno. Nejobtížnější situaci jsou vystaveny matky vícerčat, které po odchodu otce zůstaly na jejich výchovu samy. Český systém sociální podpory s touto situací sice počítá, ovšem výše speciální podpory vyhrazená pro matky samoživitelky není výrazná a jejich příjmy se odvíjejí od životního minima. Zhruba polovina domácností v čele s rozvedenou matkou se nachází pod hranicí 1,5 násobku životního minima, tedy v pásmu ohroženém chudobou. V závěru sedmé kapitoly se zabývám problematikou péče o vícerčata ve zdravotnictví. Matky vícekrát zmiňovaly, že se cítí nedostatečně informovány o průběhu i rizicích vícečetného těhotenství, zároveň vnímaly neochotu komunikovat ze strany zdravotního personálu především v nemocnicích. Objevily se také stížnosti na nedostatek nemocnic s inkubátory a na náročnost se do těchto porodnic zapsat.

Osmá kapitola přináší analýzu aktérů, kteří ovlivňují rodinnou politiku vůči vícerčatům nebo jsou jejím nastavením ovlivněni. Po klasifikaci aktérů z hlediska jejich příslušnosti k veřejnému, občanskému či soukromému sektoru následuje

matice analýzy aktérů, která zpřehledňuje jejich zájem na rodinné politice vůči víceročatům, jejich postoj k danému tématu a také ukazuje jejich vliv na realizaci této politiky. Dospěla jsem k závěru, že se zde objevuje rozpor mezi mírou zájmu a mírou vlivu. Státní orgány, které mají největší vliv na nastavení rodinné politiky, neprojevíly o specifickou problematiku rodin s víceročaty zatím dostatečný zájem, neboť legislativní nastavení rodinné politiky často nevyhovuje reálné situaci rodin. Aktéři, kterých se nastavení politiky vůči rodinám s dětmi současně narozenými nejvíce dotýká, tedy kteří mají největší míru zájmu na této politice, naopak nemají téměř žádnou moc ovlivnit výsledky jejího nastavení. Tuto situaci se snaží překlenout zejména jedna z organizací v oblasti občanského sektoru, Českomoravská asociace klubů dvojčat a víceročat, organizace zastupující práva rodičů s dvojčaty a víceročaty. Tento aktér, který má reálnou šanci přispívat ke změně rodinné politiky, je odbornou organizací zastřešující Kluby dvojčat, které působí po celé České republice. Významně přispívá ke spolupráci jednotlivých aktérů tím, že zprostředkovává kontakt mezi rodinami a státními orgány, ale spolupracuje také s řadou českých organizací i sítí mateřských center.

Kapitola devátá nabízí návrhy na řešení nedostatků v oblasti rodinné politiky. V úvodu této kapitoly je tato problematika přehledně vizualizována ve stromu problémů na který navazuje seznam řešení zmíněných problémů, za kterého pak vychází závěrečná část práce věnovaná variantám řešení.

Ve svém návrhu řešení problémů rodin s víceročaty jsem vycházela z přesvědčení, že není žádoucí vyšší finanční zatížení těchto rodin při stávajícím systému sociální podpory řešit především tím způsobem, že stát bude plošně investovat do těchto rodin více peněz. Státní pomoc by se měla dle mého názoru zaměřit především na ty rodiny s víceročaty, které jsou v rámci stávajícího systému sociálních dávek vnímány jako nejpotřebnější, tedy na rodiny, jejichž příjmy nepřesahují 2,4 násobek životního minima.⁶⁰ Pro řešení stávající nepřilíš dobré situace rodin je podle mého názoru rovněž klíčové zapojit do řešení problémů rodin s víceročaty aktéry nejen ze státního, ale i občanského a soukromého sektoru.

Problém s nedostatkem času, který výrazně komplikuje slučitelnost práce a rodiny a je tak jedním z indikátorů relativní chudoby rodin, by mohlo vyřešit

---

⁶⁰ Otázku, zda je tato hranice objektivní chudoby nastavena adekvátně k potřebám rodin nechávám v této práci stranou.

stanovení minimálního počtu hodin, v nichž si mohou rodiny s vyšším počtem víceročných nárokovat službu pečovatelky. Po čtvrtém roce dětí pak harmonizaci pracovních a rodinných povinností nejvíce znesnadňuje nedostatek institucionální péče o děti, což samozřejmě není problém, který by se týkal pouze rodin s víceročnými. V rámci prorodinné politiky by tak bylo velmi žádoucí navýšit kapacitu státních institucí pečujících o děti a zároveň podpořit formy péče o děti, které jsou provozovány v rámci soukromého sektoru.

Ve svých metodických doporučeních směřovaných na činnost krajských a obecních úřadů jsem upozornila na obec Milovice, jako na vzor hodný následování. Na této úrovni státní správy jsem akcentovala především využívání bytové politiky jako nástroje pomoci rodinám a také různé formy finanční i hmotné pomoci. Obce by také měly usilovat o rozšíření bezbariérových přístupů do budov i dopravních prostředků, které ovšem budou vhodné i pro přepravu kočárků s víceročnými.

Za vhodné opatření pro řešení sociální exkluze rodin považuji podporu projektů rodinných center. Které by poskytování kromě prostoru pro setkávání a poradenských služeb mohly zprostředkovávat rodinám také kontakt s obcí, zaměstnavateli a dobrovolníky. Velmi dobrou práci v této oblasti zatím odvádějí Kluby víceročných, které jsou zároveň aktivní v lobbování za změnu nastavení politik vůči rodinám s víceročnými. Z těchto důvodů by stát měl jejich činnost všestranně podporovat a zároveň zohledňovat při tvorbě politik jimi předložené návrhy, neboť jsou aktérem, který přímo zastupuje zájmy určité skupiny občanů.

V oblasti zdravotní péče by stávající nedostatky mohlo v budoucnu napomoci vyřešit především opatření s cílem věnovat problematice víceročných větší pozornost v rámci celoživotního vzdělávání zdravotnického personálu a také usilovat v rámci školení o zlepšení jeho komunikačních dovedností. Nastavení adekvátní rodinné politiky vůči víceročným by samozřejmě mohlo napomoci také rozšíření výzkumu v oblasti potřeb těchto rodin. Některé směry výzkumu jsem v této práci vymezila a doufám, že tato práce se stane inspirací pro další výzkumné projekty.

Na závěr závěru bych chtěla zdůraznit, že rodinná politika musí být pružná a musí věnovat soustavnou pozornost životním podmínkám rodin. Vláda by ve svých krocích měla více zohlednit, jaké cíle jsou pro politiku vytčeny ve strategických dokumentech. Tato práce přináší pobídku vůči státním orgánům tvořícím rodinnou politiku, že je potřeba začít v legislativě více reflektovat rodiny se speciálními

charakteristikami a zařadit mezi ně nevýlučně také rodiny s vícerčaty. Velká část problémů, se kterými se potýkají rodiny s vícerčaty, se dotýkají také rodin s dětmi po sobě jdoucími (např. nedostatečná kapacita institucí pečujících o děti v předškolním věku), jejich řešení by měla ze strany státních orgánů věnována výjimečná pozornost. U příležitosti nedávného úmrtí nositele Nobelovy ceny za ekonomii Gary S. Beckera, bych ráda tuto práci zakončila jeho myšlenkou, která úzce souvisí s tématem této práce. Není rozumné podceňovat ekonomický potenciál dětí. Není možné zohledňovat jen často se vyskytující zdůvodnění, že děti zajistí své rodiče ve stáří. Rodiče výchovou svých potomků přispívají k tvorbě „lidského kapitálu“, bez něhož nemůže společnost fungovat. Zájmem státu tedy je, aby rodina prospívala, protože spolu s ní bude prosperovat i celá společnost.

11 Seznam zkratek

ACER: Asociace center pro rodinu

ČAKDV: Českomoravská asociace Klubů dvojčat a vícetčat

ČSÚ: Český statistický úřad

IVF: In vitro fertilizace

ET: embryotransfer

MF: Ministerstvo financí

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NCR: Národní centrum pro rodinu

NNO: nestátní neziskové organizace

NRAR: Národním registru asistované reprodukce

OEDC: Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

PPM: peněžitá pomoc v mateřství

RP: rodičovský příspěvek

SILC: Statistics on Income and Living Conditions

SRÚ: Statistika rodinných účtů

ÚZIS: Ústav zdravotnických studií

VÚPSV: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

ŽM: životní minimum

12 Seznam použité literatury a pramenů

- 1 ACER. *ACER: Asociace center pro rodinu* [online]. 2014 [cit. 2014-05-07]. Dostupné z: <http://acer.uvadi.cz/o-nas>
- 2 APPELTOVÁ, Michaela. *Ženy a česká společnost: hodnocení implementace Pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking 15)*. Editor Petra Kubálková, Tereza Wennerholm Čáslavská. Praha: Otevřená společnost - Centrum ProEquality, 2010, 156 s. Policy paper ProEquality. ISBN 978-80-87110-19-5.
- 3 ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉ. Trnitá cesta k vytoženému dítěti. *Arcibiskupství pražské* [online]. 2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://cpr.apha.cz/trnita-cesta-k-vytouzenemu-diteti>
- 4 BECKER, Gary S. *Human capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. 3rd ed. Chicago: The University of Chicago Press, c1993, xxii, 390 p. ISBN 02-260-4120-4.
- 5 BICKOVÁ, Lucie. *Pečovatelská služba v České republice*. 1. vyd. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2010, 432 s. ISBN 978-80-904668-0-7.
- 6 BRECKWOLDT, Meinert. *Gynekologie a porodnictví*. 1. vyd. Překlad Vladimír Šabata. Martin: Osvěta, 1997, 648 s. ISBN 80-888-2456-7.
- 7 BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 236 s. ISBN 80-247-9006-8.
- 8 BURCHARDT, Tania, Julian LE GRAND a David PIACHAUD. Social Exclusion in Britain 1991-1995. *Social Policy*. 1999, vol. 33, issue 3, s. 227-244. DOI: 10.1111/1467-9515.00148. Dostupné z: <http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1111/1467-9515.00148>
- 9 CENTRUM PRO RODINY S DVOJČATY A VÍCEROČATY. *Centrum pro rodiny s dvojčaty a víceročaty: Projekty* [online]. 2013 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.dvojcata.net/projekty>
- 10 ČALOUNOVÁ ET AL. *Vybrané aspekty lékařské genetiky*. Praha: Ústav dědičných metabolických poruch Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, 2008.

- 11 ČERVENÁ, Vlasta. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2001, 647 s. ISBN 80-200-0493-9.
- 12 ČESKÝ ROZHLAS. *Dvojka*. Vysíláno 20. 2. 2014. 2014. [cit. 2014-04-02]. Dostupné z:<http://prehraovac.rozhlas.cz/audio/3066291>
- 13 ČSSZ. *ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ: Podmínky nároku* [online]. 2014 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z:<http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/podminky-naroku.htm>
- 14 ČSÚ. *Porodnost a plodnost 2006 až 2010*. Praha: Český statistický úřad, 2011a, 45 s., [60] s. příl. Lidé a společnost. ISBN 978-80-250-2133-0.
- 15 ČSÚ. *Statistická ročenka České republiky = Statistical yearbook of the Czech Republic: 2012*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2012, 783 s. ISBN 978-80-250-2253-5.
- 16 ČSÚ. *Demografická ročenka ČR 2011*. Praha: Český statistický úřad, 2011b.
- 17 ČSÚ. *Lidé a společnost: Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů za rok 2012*. Praha: Český statistický úřad, 2013. ISBN 978-80-250-2359-4.
- 18 ČSÚ. *Příjmy a životní podmínky domácností ČR v roce 2011*. Praha: ČSÚ, 2011c. ISBN 978-80-250-2200-9.
- 19 ČT. *168 hodin*. Vysíláno 2. 6. 2013. 2013. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10117034229-168-hodin/213411058250602/titulky/>
- 20 DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
- 21 DOHERTY, C a Melanie Morrissey CLARK. *Léčba neplodnosti: podrobný rádce pro neplodné páry*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2006, 121 s. ISBN 80-251-0771-X.
- 22 DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt In: Šišková, T. *Menšiny a migranti v České republice: my oni v multikulturní společnosti 21. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-717-8648-9.
- 23 DUDOVÁ, Radka a Šárka HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, 129 s. Sociologické studie. ISBN 978-80-7330-124-8.

- 24 DVOJČATA. Časté dotazy. *Dvojčata* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29].
Dostupné z: http://www.dvojcata-asociace.cz/?page_id=14
- 25 DVOJČATA. Podpora rodin s dvojčaty a víceročaty. *Dvojcata.kat.cz* [online]. 2007 [cit. 2012-26-08]. Dostupné z:
<http://www.dvojcata.kat.cz/Podpora.html>
- 26 DVOJČATA. První česká paterčata. *Dvojčata* [online]. 2013 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.dvojcata.cz/prvni-ceska-patercata/>
- 27 DVOJČATA. Rodičovský příspěvek a dvojčata. *Dvojčata* [online]. 2014 [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.dvojcata.cz/dvojcata-senat/>
- 28 E-mailová korespondence s ACR [online], 14. 5. 2014
- 29 E-mailová korespondence s Klárou Vítkovou Rulíkovou [online], 28. 04. 2014
- 30 E-mailová korespondence s Marcelou Říhovou [online], 30. 04. 2014
- 31 E-mailová korespondence s Marií Oujezdskou [online], 07. 05. 2012
- 32 E-mailová korespondence s Monikou Hanzlovou [online], 07. 06. 2012
- 33 E-mailová korespondence s Ondřejem Kosatou [online], 10. 5. 2012
- 34 ESPING-ANDERSEN, Gøsta. *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, c1990, xi, 248 p. ISBN 06-910-2857-5.
- 35 ETTLEROVÁ, Sylva. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008, 63 s. ISBN 978-808-7007-938.
- 36 EUROPEAN COMMISSION. Employment, social affairs and inclusion. *European Commission* [online]. 2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=858&langId=en>
- 37 EUROPEAN COMMISSION. *Joint report on social protection and social inclusion 2007*. Luxembourg: Office for official publications of the European communities, 2007. ISBN 978-927-9055-614.
- 38 FELLMAN J. & ERIKSSON A. W. 2009a. Statistical analyses of Hellin's law. *Twin res. and Hum. genet.*, 12(2), 191-200.
- 39 FIALOVÁ, Ludmila. *Populační vývoj České republiky 2001 - 2006*. 1 vyd. Praha: Demoart, 2007, 114 s. ISBN 978-808-6561-776.

- 40 FÓRUM PRO RODINU. *Proč a jak se na místní úrovni věnovat podpoře a plánování rodinné politiky: Plán rozvoje Ústeckého kraje z pohledu pro-rodinné politiky*. Ústí nad Labem: Centrum Komunitní práce, 2012.
- 41 FREIOVÁ, Michaela. *O rodině v českém parlamentu*. Praha: Občanský institut, 2001, 15 s. Bulletin OI, č. 116.
- 42 FRIEDMANN, John. Rethinking Poverty: Empowerment and Citizen Rights. In: *International Social Science Journal*, 148, June 1996, s. 161-189.
- 43 FROST, N., STEIN, M., WALLIS, L.: *Negotiated Friendship – Home-Start and Delivery Family Support*, London, 1990.
- 44 FRYDRYCHOVSKÁ, Zuzana. Psychologická charakteristika rodin s dvojčaty. Olomouc, 2007. 164 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.
- 45 GENNET. Nová úprava asistované reprodukce od 1. 4. 2012. *Gennet* [online]. 2012 [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/novinky/nova-uprava-asistovane-reprodukce-od-1-4-2012-1404039257.html?page=3>
- 46 HAGEN, Lutz. Informační kvalita a její měření. In REIFOVÁ, Irena (ed). *Analýza obsahu mediálních studií*. Praha : Karolinum, 2005.
- 47 HAMANOVÁ, Jana a Jitka MACHOVÁ. *Reprodukční zdraví v období dospívání*. Vyd. 1. Jinočany: H, 2002. ISBN 80-860-2294-3.
- 48 HAVELKOVÁ, Barbara; CIDLINSKÁ, Kateřina. *Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě*. Gender, rovné příležitosti a výzkum. 2010, 11, 1.
- 49 HEJZLAROVÁ, Eva. *Analýza finančních nástrojů využitelných pro cílovou skupinu samoživitelů a návrhy na reformu některých z nich*. Praha: UK, 2011b.
- 50 HEJZLAROVÁ, Eva. Uplatňování a podoby přímé finanční pomoci fyzickým osobám na úrovni obcí. Aktuální otázky sociální politiky - teorie a praxe. 2011a, 1. s. 28-35. ISSN 1804-9109.
- 51 HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.
- 52 HILLS, John. *Understanding social exclusion*. New York: Oxford University Press, 2002, xiv, 274 p. ISBN 01-992-5194-0.

- 53 HOLMAN R. a kol., Dějiny ekonomického myšlení, Praha 1999
- 54 HOLUB, Martin. *Teoretické možnosti podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2010, 66, 7 s. ISBN 978-807-4160-639.
- 55 HOLUB, Martin. *Pružné formy podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009, 67 s.
- 56 HOPPER. Seeing double: why twins are so important for health and medical research. *The conversation* [online]. 2012 [cit. 2014-05-03]. Dostupné z: <http://theconversation.com/seeing-double-why-twins-are-so-important-for-health-and-medical-research-5273>
- 57 HOWLETT, Michael a M. RAMESH. *Studying public policy: policy cycles and policy subsystems*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2003, v, 311 s. ISBN 01-954-1794-1.
- 58 <http://www.dvojcata-asociace.cz/>
- 59 CHALOUPKOVÁ, Jana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, 60 s. Sociologické studie. ISBN 80-733-0062-1.
- 60 JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-717-8535-0.
- 61 JAY, Joseph. Separated Twins and the Genetic of Personality Differences. *A Critique Author(s): The American Journal of Psychology*, Vol. 114, No. 1 (Spring, 2001), 30 str.
- 62 JELÍNKOVÁ, Marie. Případová studie. In: NEKOLA, Martin; GEISLER, Hana; MOURALOVÁ, Magdalena. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum, 2011. s. 194-221. ISBN 978-80-246-1865-4.
- 63 JIHMORAVSKÝ KRAJ. *Zpráva o rodině v Jihomoravském kraji*. 1. vyd. Brno: Společně, o.p.s., 2014, 148 s.
- 64 JUEL-NIELSEN, Niels. *Individual and environment: monozygotic twins reared apart*. Rev. ed. New York: International Universities Press, c1980, 16 p. ISBN 08-236-2630-X.
- 65 JUNOVÁ, Blanka. *Čas pro změnu:...k rovnováze práce a soukromí. Průvodce sladováním pracovního a rodinného života*. Třebíč: Práce na dálku, 2012.

- 66 KAČEROVÁ, Eva. Analýza: Vícečetné porody. In: *Demografie* [online]. 2012 [cit. 2014-05-03]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=792&
- 67 KAISEROVÁ. Exekuce pozastavením řídicího oprávnění. *Epravo* [online]. 2014 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/exekuce-pozastavenim-ridicskeho-opravneni-88568.html>
- 68 KAMENÍČEK, Jiří. *Lidský kapitál: úvod do ekonomie chování*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 248 s. ISBN 80-246-0449-3.
- 69 KAMENÍČEK, Jiří. *Lidský kapitál: bohatství, které dřímá v nás*. 2., upr. vyd. V Praze: Karolinum, 2012, 230 s. ISBN 978-802-4621-395
- 70 KLÉGGROVÁ, Alžběta a Martina ZELENÁ. *Podpora rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 978-808-6991-672.
- 71 KLEŇHOVÁ, Michaela, Pavlína ŠŤASTNOVÁ a Pavla CIBULKOVÁ. *České školství v mezinárodním srovnání: stručné seznámení s vybranými ukazateli publikace OECD Education at a Glance 2009*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - Divize nakladatelství Tauris, 2009, 125 s. ISBN 978-80-211-0582-9.
- 72 KLUB DVOJČAT A VÍCERČAT. Deklarace práv. *Klub dvojčat a víceročat o.p.s* [online]. 2013 [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: http://www.dvojcata-asociace.cz/?page_id=148
- 73 KLUB DVOJČAT A VÍCERČAT. *Naše cíle a poslání* [online]. 2014 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: http://www.dvojcata-asociace.cz/?page_id=22
- 74 KNOBLOCH, F. *Učební text. Příspěvek z metod a technik sociologického výzkumu*. Praha: FSV UK, 2009.
- 75 KOBILKOVÁ, Jitka. *Základy gynekologie a porodnictví*. 1. vyd. Praha: Galén, 2005, 368 s. ISBN 80-726-2315-X.
- 76 KOCOURKOVÁ, Jana. Problémy rodinné politiky v České republice. In: *Sborník referátů z 12. celostátního kongresu k sexuální výchově*. Pardubice: SPRSV, 2004, s. 1-3.
- 77 KOCOURKOVÁ, Jiřina. *Propopulační politika - ano či ne: sborník textů*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, 73 s. Ekonomika, právo, politika. ISBN 80-865-4719-1.

- 78 KOCOuroVÁ, Jiřina a Ladislav RABUŠIC. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? : proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra demografie a geodemografie, 2006, 158 p. ISBN 80-865-6193-3.
- 79 KOLIBOVÁ, Helena. *Sociální politika*. 1. vyd. Opava: Optys, 2008, 137 s. ISBN 978-808-5819-670.
- 80 KOLIBOVÁ, Helena. *Sociální systém: pro kombinovanou formu studia*. Vyd. 1. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2011. ISBN 978-80-7248-680-9.
- 81 KOTEROVÁ, Kateřina. Vícečetná gravidita. *Moderní babičtví*. 2008, č. 16, s. 1-5.
- 82 KRAUS, Josef. *Dětská mozková obrna*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, c2005, 344 s. ISBN 80-247-1018-8.
- 83 KREBS V., DURDISOVÁ J., 1997. *Sociální politika*. Praha : Codex, 1997. ISBN 80-85963-33-7.
- 84 KREBS, Vojtěch. 2005. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a. s.
- 85 KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 978-807-3572-761.
- 86 KŘÍŽKOVÁ, Alena a Marta VOHLÍDALOVÁ. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis*. 2009, roč. 45, č. 1, s. 31-60.
- 87 KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Vyd. 1. Editor Radka Dudová, Hana Hašková, Hana Maříková, Zuzana Uhde. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 162 s. Knižnice Sociologické aktuality.
- 88 KUBÁLKOVÁ, Petra; WENNERHOLM ČÁSLAVSKÁ, Tereza (ed.). *Ženy a česká společnost : Hodnocení implementace Pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking +15)*. Praha : Otevřená společnost o.p.s., Centrum ProEquality, 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.proequality.cz/res/data/007/000852.pdf>>.
- 89 KUCHAROVÁ, Věra. *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009, 212, 8 s. ISBN 978-807-4160-417.

- 90 KUCHAROVÁ, Věra. *Rodina a zaměstnání: (deskriptivní fáze analýzy)*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007, 57 s. ISBN 978-808-7007-655.
- 91 LEE, H. C. at al. *Trends in cesarean delivery for twin births in the United States: 1995-2008*. In: *ObstetGynecol*, 2011.
- 92 LIPPMANN, Walter. *The public philosophy*. New Brunswick, U.S.A.: Transaction Publishers, c1989, 189 p. ISBN 0887387918.
- 93 LUKE, Barbara a Tamara EBERLEIN. *When you're expecting twins, triplets, or quads: proven guidelines for a healthy multiple pregnancy*. 3rd ed. New York: Harper, c2011, xv, 496 p. ISBN 00-618-0307-3.
- 94 MALÍNSKÝ, Jiří a Václav LICHNOVSKÝ. *Přehled embryologie člověka v obrazech*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 176 s. ISBN 978-80-244-2251-0.
- 95 MAREŠ, Petr, SIROVÁTKA, Tomáš. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie), koncepty, diskurz, agenda. *Sociologický časopis*, 2008, roč. 44, č. 2, s. 271-294. ISSN 0038-0288.
- 96 MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 1999, 248 p. ISBN 80-858-5061-3.
- 97 MAŘÍKOVÁ, H. 2002. Problematická či chybějící opatření ke sladění práce a rodiny. In ČERMÁKOVÁ, M., HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A. et al. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- 98 MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003b, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.
- 99 MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, 124 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-901-4247-8.
- 100 MAZOUCH, Petr a Jakub FISCHER. *Lidský kapitál: měření, souvislosti, prognózy*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xx, 116 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-380-6.
- 101 MĚŠEC. Porodné. *Měšec* [online]. 2013 [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/mzdy-a-duchod/socialni-podpora/socialni-davky/pruvodce/porodne/>

- 102 MF. „*Daňové úlevy v České republice*“, 2010. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/VS_Danove_ulevy_v_CR.pdf.
- 103 MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- 104 MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2010, 107 s. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). ISBN 978-80-86729-54-1.
- 105 MOTSCH, Peter. *Komunální rodinná politika: obec jako místo příkladné rodinné politiky*. In *Fungující rodina - základní zdroj dlouhodobé ekonomické prosperity státu: Praha, 7.4.2003, sborník textů z česko-německo-rakouské konference*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2003. s. 21-25. ISBN 80-239-1629-7.
- 106 MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 323 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 38. ISBN 978-808-6429-878.
- 107 MPSV. *Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006-2009*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2006, 10 s.
- 108 MPSV. *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008a.
- 109 MPSV. *Národní koncepce rodinné politiky*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2005a.
- 110 MPSV. *Národní zpráva o sociálním vyloučení*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008b
- 111 MPSV. Organizační struktura Ministerstva práce a sociálních věcí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2013a [cit. 2014-01-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/1856>
- 112 MPSV. Porodné. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2012b [cit. 2013-27-10]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>
- 113 MPSV. První paterčata přinesou víc peněz i rodinám trojčat (Mf DNES). *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2013a [cit. 2014-05-07]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/15444>

- 114 MPSV. Rodičovský příspěvek. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2012 [cit. 2014-05-16]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp
- 115 MPSV. Rodina a ochrana práv dětí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2014b [cit. 2014-05-07]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4>
- 116 MPSV. Slučitelnost profesních a rodinných rolí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2013b [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14472>
- 117 MPSV. *Sociální reforma. Změny 2012*. [online]. 2011a [cit. 2012-03-04]. Dostupné na: <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/7>.
- 118 MPSV. Státní sociální podpora. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2013c [cit. 2013-10-10]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>
- 119 MPSV. *Státní sociální podpora: stručný průvodce dávkami státní sociální podpory*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2005b, 69 s. ISBN 80-868-7828-7.
- 120 MPSV. Životní a existenční minimum. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2011b [cit. 2013-26-08]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min
- 121 MPSV. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Sociální služby* [online]. 2014a [cit. 2014-04-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/13368>
- 122 MPSV. *Národní zpráva o rodině*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004, 224 s. ISBN 80-868-7818-X.
- 123 MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: metodické "doporučení" Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008c, 27 s. ISBN 978-80-86878-82-9.
- 124 MPSV. Rodičovský příspěvek. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2012a [cit. 2014-05-16]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp
- 125 MŠMT. Předškolní vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/26021_1_1
- 126 NÁRODNÍ CENTRUM PRO RODINU. *Národní centrum pro rodinu: O nás* [online]. 2012 [cit. 2013-02-02]. Dostupné z: <http://www.rodiny.cz/o-nas>

- 127 NEKOLA, Martin - VESELÝ, Arnošt - OCHRANA, František. *Metody a metodologie v analýze a tvorbě veřejných politik*. In: *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. 1. vyd. Praha: SLON, 2007, s. 141-156. ISBN 978-80-86429-75-5.
- 128 NEŠPOROVÁ, Olga a Kamila SVOBODOVÁ. *Nestátní sféra v oblasti podpory rodin a služeb pro rodiny*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2006, 59 s. ISBN 80-870-0730-1.
- 129 NEWMAN, Horatio H., Frank N. FREEMAN a HOLZINGER. *Twins: a study of heredity and environment*. Chicago: University of Chicago Press, 1982. ISBN 978-022-6577-074.
- 130 OECD: *Maternalemploymentrates*. OECD Family database, 2011c. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/29/61/38752721.pdf>
- 131 OCHRANA, František. *Veřejné rozpočty jako nástroj veřejné politiky a strategického vládnutí - veřejná politika, veřejná volba, veřejný zájem*. 1. vyd. Praha: CESES FSV UK, 2005. ISBN 80-254-5031-7.
- 132 OUJEZDSKÁ, Marie: Opatření napomáhající lepší slučitelnosti rodičovské a profesní role. *Práce & Sociální politika (Noviny MPSV)*, vol. 1, č. 6, 2004, str. 2, ISSN 0049-0962 dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3704/PSP_06_04-sm.pdf
- 133 PAVLÍK, Petr. Gender: Úvod do problematiky. In SMETÁČKOVÁ, I. (ed.), *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2006. od s. 9-13. ISBN 80-903331-5-X.
- 134 PLASOVÁ, Blanka. Význam faktorů trhu práce pro návrat žen na trh práce po rodičovské dovolené. In: *Sociální studia č. 2 s názvem Partnerství, rodičovství, rodina*. Brno: MU FSS, 2008. ISSN 1214 – 813X.
- 135 PONS, Jean-Claude a René FRYDMAN. *Dvojčatá*. Překlad Miroslava Petrovská. Bratislava: SOFA, 1997c1994, 155 s. Viete, že- ?. ISBN 80-857-5246-8.
- 136 POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 399 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 35. sv. ISBN 80-864-2950-4.
- 137 PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Porodnost a plodnost. *Katedra geografie* [online]. 2012 [cit.

- 2012-10-05]. Dostupné z:
www.geography.upol.cz/soubory/lide/ptacek/GOAS/GOS_3B.ppt
- 138 RODINNÉ CENTRUM MILOVICE. *Rodinné centrum Milovice* [online]. 2014 [cit. 2014-05-07]. Dostupné z: <http://www.rcmilovice.cz/>
- 139 RULÍKOVÁ, Klára. *Co nevíte o dvojčatech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 165 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3676-131.
- 140 RULÍKOVÁ, Klára. *Dvojčata: jejich vývoj a výchova*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 142 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8650-0.
- 141 SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Stenozáznam z 6. dne 9. schůze*. Senátní tisk 239, 2006.
- 142 SHIELDS, James. *Monozygotic Twins, Brought up Apart and Brought up Together*. London: Oxford University Press, 1962.
- 143 SCHATTOVITS, Helmuth. Rodinná politika jako samostatná oblast politiky. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17. 11. 1999*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6.
- 144 SCHUBERT, Klaus Schubert a Petr FIALA. *Moderní analýza politiky: uvedení do teorií a metod policy analysis*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2000. ISBN 80-859-4750-1.
- 145 SCHULTZ, T. *Investment in Human Capital*, American Economic Review. 1971
- 146 SIROVÁTKA, Tomáš, Pavel KOFROŇ a Robert JAHODA. *Rizika příjmové chudoby a materiální deprivace v České republice: (celková situace a vybrané aspekty na datech SILC)*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2011, 79, 6 s. ISBN 978-807-4160-929.
- 147 SKÁLA, Vít. *Sladování pracovního a rodinného života.: Jak mohou tyto aktivity pomoci rozvoji regionu?*. Ostrava-Zábřeh: Ethics, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-87459-05-8.
- 148 SOKAČOVÁ, L. (Ed.). *Rodinná politika: rodičovská a mateřská v kontextu sladování rodinného a pracovního života a rovných příležitostí žen a mužů*. Gender Studies, 2010.

- 149 Soukupová, Eva (2008): „*Postavení neprovdaných matek v sociálním systému.*“ Socioweb 1/2008.
- 150 STRNAD, Michael a Vít SKÁLA. *Náměty konkrétních opatření na podporu rovných příležitostí a sladování pracovního a rodinného života pro firmy.* Vyd. 1. Ostrava: Ethics, 2013, 68 s. ISBN 978-80-87459-07-2.
- 151 SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. 2001. *Základy sociologického výzkumu.* Praha: Management Press. ISBN 80-7261-038-4
- 152 ŠVARŤÍČEK, Roman. Kvalitativní přístup a jeho teoretická a metodologická východiska. In ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry.* 1. vyd. Praha: Portál, 2007a. Kapitola 1, s. 12-27. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 153 THE SOCIAL PROTECTION COMMITTEE. *Child poverty and well-being in the EU: current status and way forward.* Ms. compl. in Januar 2008. [S.l: s.n.], 2008. ISBN 978-927-9083-433.
- 154 TOMEŠ, Igor a Kristina KOLDINSKÁ. *Sociální právo Evropské unie.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, xvi, 267 s. Právnícké učebnice. ISBN 80-717-9831-2.
- 155 TOMEŠ, Igor. Některé vybrané otázky ve světle mezinárodních dokumentů. In: *V. konference o rodinné politice na téma "Rodina na prahu 21. století": sborník příspěvků z konference konané 10.-11. prosince 2009 v Poslaneckém klubu ČSSD, Sněmovní 1, Praha 1, místnost č. 205.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009, s. 20-27. ISBN 9788074210174.
- 156 TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky.* Praha: Portál, 2010, 439 s. ISBN 978-80-7367-680-3.
- 157 TOMEŠOVÁ et al. Reconciling Work and Family in the Czech Republic and the Role of Social Policy [online]. *Sociological Problems*, issue IL-II / 2008, str. 77–96 Dostupné z WWW: <<http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=14967f01-b156-478b-8bc4-e16cfb0da7a7&articleId=615368e8-c667-4265-91c4-25f3a03076e6>>.
- 158 TRBOLA, Robert a Tomáš SIROVÁTKA. *Efektivnost sociálních transferů při eliminaci chudoby v České republice.* 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006, 53 s., [27] s. příl. ISBN 80-870-0702-6.

- 159 TURNER, Victor Witter. *The ritual process: structure and anti-structure*. New Brunswick: AldineTransaction, c1969, xvi, 213 s. ISBN 02-020-1190-9.
- 160 ÚZIS. *Rodička a novorozenec: Zdravotnická statistika*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2011. ISBN 978-80-7472-031-4.
- 161 VESELÝ, Arnošt a Martin NEKOLA. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Praha: SLON, 2007. Studijní texty, 40. ISBN 978-808-6429-755.
- 162 VESELÝ, Arnošt. Veřejně politický a „klasický“ sociálně vědní výzkum: podobnosti a odlišnosti. In: NEKOLA, Martin, GEISLER, Hana, MOURALOVÁ, Magdalena (eds.). *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 12-63. ISBN 978-80-246-1865-4.
- 163 VLÁDA ČR. *Programové prohlášení vlády ČR* [online]. 2009-2014 [cit. 2014-05-03]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>
- 164 VLÁDA ČR. *Soubor prorodinných opatření - Prorodinný balíček*. [online]. 2008.[cit. 2013-08-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf
- 165 VÝPLATA. Sociální podpora. *Výplata* [online]. 2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.vyplata.cz/statnisocialnipodpora/vyse-socialniho-priplatku.php>
- 166 WARNKE, Markus. Státní rámcové podmínky pro angažované rodičovství : Zpráva o zkušenostech z Německa. In *Rodinná politika jako podpora angažovaného rodičovství : sborník textů z česko-německo-rakouské konference konané 3. – 4. dubna 2006 v Praze*. Brno : Národní centrum pro rodinu, 2006. s. 32-35. Dostupný také z [www: http://www.rodiny.cz/f/Image/fotkyNCR/sbornik06.doc](http://www.rodiny.cz/f/Image/fotkyNCR/sbornik06.doc)
- 167 WILSON, William J. *When work disappears: the world of the new urban poor*. 1st ed. New York: Distributed by Random House, Inc., 1996, 322 p. ISBN 06-797-2417-6.
- 168 ZEMAN, Josef. Perspektivy české rodinné politiky jako podpory angažovaného rodičovství v prvních letech života dítěte v České republice :

pódiová diskuse. In *Rodinná politika jako podpora angažovaného rodičovství rodičovství : sborník textů z česko-německo-rakouské konference konané 3. – 4. dubna 2006 v Praze*. Brno : Národní centrum pro rodinu, 2006. s. 82 – 91. Dostupný také z www:
<<http://www.rodiny.cz/f/Image/fotkyNCR/sbornik06.doc>>

Dokumenty právního charakteru

- 169 Deklarace o právech dítěte, 1959
- 170 Evropská sociální charta, 1961
- 171 Evropská Úmluva o sociálním zabezpečení, 1972
- 172 Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, 2007
- 173 Listina základních práv EU, 2009
- 174 Listina základních práv EU, 2009
- Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb.
- 175 Listina základních práv Evropské unie, 2000
- 176 Maastrichtská smlouva, 1992
- 177 Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- 178 Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech 1966
- 179 Pakt o občanských a politických právech, 1966
- 180 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy, 1950
- 181 Úmluva o právech dítěte, 1989
- 182 Úmluva o právech osob s postižením, 2007
- 183 Ústava ČR, článek 10
- 184 Všeobecná deklarace lidských práv OSN, 1948
- 185 Všeobecná deklarace lidských práv OSN, 1948
- 186 Zákon č. 112/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi
- 187 Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

188 Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

189 Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)

190 Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)

191 Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění

192 Zákon č. 94/1963, o rodině, ve znění pozdějších předpisů

193 Zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění

194 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

195 Zákonem č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku

13 Seznam tabulek, grafů a obrázků

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 : Rozhovory s matkami vícetčat

Tabulka č. 2 : Rozhovory s experty

Tabulka č. 3 : Modely sociálního státu a typy rodinné politiky

Tabulka č. 4 : Čím je způsobena příjmová chudoba

Tabulka č. 5 : 7 rovin sociálního vyloučení dle Percyho a Smithe

Tabulka č. 6 : Počet vícetčat ze 100 narozených

Tabulka č. 7 : Vícečetné porody v České republice 1993-2010

Tabulka č. 8 : Mezinárodně právní rámec pro rodinnou politiku

Tabulka č. 9: Faktory ovlivňující demograficko-ekonomické paradoxon

Tabulka č. 10: Míra ohrožení příjmovou chudobou vybraných skupin osob v roce 2011

Tabulka č. 11: Současná výše rodičovského příspěvku od 1. ledna 2012

Tabulka č. 12 : Částky porodného v období 1.1.2006- 31.12.2007

Tabulka č. 13 : Srovnání příjmů rozhodných pro získání porodného v letech 2011 a 2012

Tabulka č. 14 : Životní minimum

Tabulka č. 15 : Přídavek na dítě

Tabulka č. 16 : Modelové situace rodin s dětmi k 1.4.2006

Tabulka č. 17: Vícetčata jako faktor sociálního vyloučení

Tabulka č. 18 : Mateřské školy ve školním roce 2003/2004-2012/13

Tabulka č. 19 : Klasifikace aktérů z hlediska příslušnosti k veřejnému, soukromému anebo občanskému sektoru

Tabulka č. 20 : Matice analýzy aktérů

Tabulka č. 21 : Masmédia

Seznam grafů

Graf č. 1: Jednočetné porody versus vícečetné porody

Graf č. 2: Ukazatel vícečetných porodů a vliv asistované reprodukce

Graf č. 3: Úhrnná plodnost v letech 1950-2011

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Esping- Andersonova typologie

Obrázek č. 2 : Koncepty chudoby

Obrázek č. 3 : Typy kapitálů

Obrázek č. 4 : Způsoby řešení chudoby

Obrázek č. 5 : Možnosti řešení chudoby

Obrázek č. 6 : Hierarchické uspořádání úřadů státní sociální podpory

Obrázek č. 7 : Přídavek na dítě

Obrázek č. 8 : Nástroje finanční pomoci v oblasti samoživitelství

Obrázek č. 9 : Strom problémů

14 Seznam příloh

Příloha č. 1: Podíl víceročat mezi živě narozenými podle věku matky (v %) (Graf)

Příloha č. 2: Porody a narození z porodů dvojčat a trojčat podle pohlaví, vitality a legitimacy

Příloha č. 3: Výpočet výše peněžité pomoci v mateřství podle zák. č. 187/2006 Sb. (tabulka)

Příloha č. 4: Scénář k rozhovorům

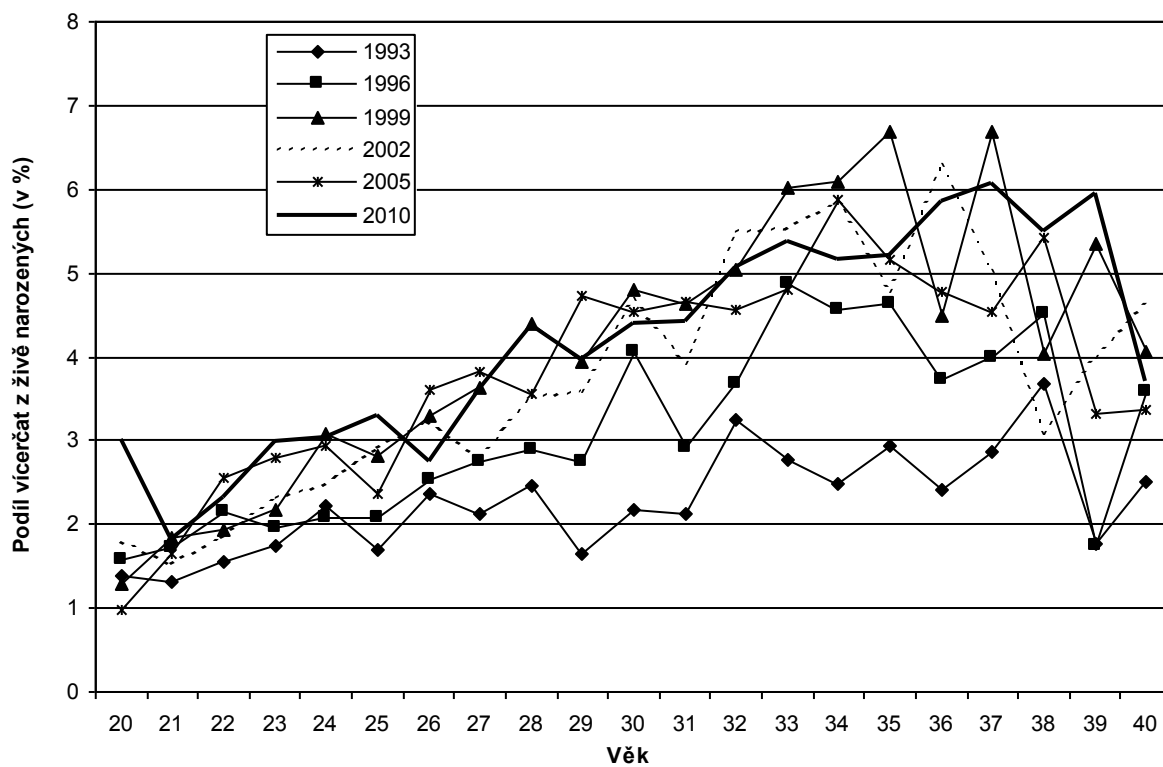
Příloha č. 5: Osvědčení o účasti na konferenci

15 Přílohy

Příloha č. 1: Podíl vícetčat mezi živě narozenými podle věku matky (v %)

(Graf)

Zdroj: ČSÚ, 2011c

Příloha č. 2: Porody a narození z porodů dvojčat a trojčat podle pohlaví, vitality a legitimity

DVOJČATA, TROJČATA, POHLAVÍ A VITALITA		CELKEM	V MANŽELSTVÍ	MIMO MANŽELSTVÍ
Úhrn narozených víceročat		4128	2615	1513
v tom:	chlapců	2103	1323	780
	děvčat	2025	1292	733
	živě narozených	4093	2602	1491
	mrtvě narozených	35	13	22
Dvojčata: úhrn porodů		2049	1303	746
v tom:	2 chlapci	652	401	251
	v tom: 2 živě narození	639	397	242
	1 živě, 1 mrtvě	7	3	4
	2 mrtvě	6	1	5
	1 chlapec, 1 děvče	786	515	271
	v tom: chlapec živě, děvče živě	778	509	269
	chlapec mrtvě, děvče živě	5	4	1
	chlapec živě, děvče mrtvě	3	2	1
	2 děvčata	611	387	224
	v tom: 2 živě narozená	608	386	222
	1 živě, 1 mrtvě	2	-	2
	2 mrtvě	1	1	-
Trojčata: úhrn porodů		10	3	7
v tom:	3 chlapci	1	-	1
	v tom: 3 živě narození	1	-	1
	2 chlapci, 1 děvče	4	3	1
	v tom: chlapci živě, děvče živě	3	3	-
	chlapci mrtvě, děvče živě	1	-	1
	1 chlapec, 2 děvčata	2	-	2
	v tom: chlapec živě, děvčata živě	2	-	2
	3 děvčata	3	-	3
	v tom: 3 živě narozená	2	-	2
	1 živě, 2 mrtvě	1	-	1

Zdroj: ČSÚ, 2011b

Příloha č. 3: Výpočet výše peněžité pomoci v mateřství podle zák. č. 187/2006**Sb.***vložte údaje do zelených políček*

Počet kalendářních dnů peněžité pomoci v mateřství ¹⁾							196	
Vyměřovací základ	denní = D	nebo měsíční	M	= M			25 000,00 Kč	
Denní vyměřovací základ pro nemocenské (DVZ) neredukovaný	<i>orientačně odpovídá průměrnému měsíčnímu příjmu cca.</i>						821,92 Kč	
Redukce DVZ								
		863						
	do	Kč	redukce na	100 %	tj. na		821,92 Kč	
nad	863 Kč	do	1 295	Kč	redukce na	60 %	tj. na	0,00 Kč
nad	1 295 Kč	do	2 589	Kč	redukce na	30 %	tj. na	0,00 Kč
nad	2 589 Kč	se	nezohledňuje					
					Redukovaný DVZ		822 Kč	
Peněžité pomoci v mateřství		70 % z 822			tj. 576 x 196 dnů =		112 896 Kč	
PENĚŽITÁ POMOC V MATEŘSTVÍ							112 896 Kč	

¹⁾ peněžité pomoci v mateřství náleží maximálně 196 kalendářních dnů a 259 kalendářních dnů porodila-li žena dvě nebo více dětí.

DVZ je průměr započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den v tzv. rozhodném období, což je doba zpravidla 12 kalendářních měsíců před měsícem, v němž vznikla dočasná pracovní neschopnost či jiná sociální událost.

Zdroj: MPSV, 2013c

Příloha č. 4: Scénář k rozhovorům**OSNOVA ROZHOVORŮ PROVEDENÝCH V RÁMCI
VÝZKUMŮ****1. ŽIVOTNÍ SITUACE**

- a. Jak byste popsala svoji sociální a životní situaci?
- b. Co pro Vás znamená mateřství a rodina?
- c. Jak byste popsala Vaši životní situaci před narozením víceročat a po jejich narození? Stačilo Vám dosavadní bydlení anebo jste se museli neplánovaně stěhovat? Pořídit nové auto?

2. INFORMOVANOST

- a. Kde jste hledala informace o dvojčatech, trojčatech?
- b. Navštěvovala jste předporodní anebo jiné kurzy?
- c. Pociťovala jste informační bariéru anebo jste věděla, kde máte informace hledat?
- d. Hledala jste i v zahraničních zdrojích? Jaké informace jste sháněla?
- e. Připadala jste si opomíjená v literatuře o porodu, výchově... anebo naopak jste našla vše, co jste potřebovala?
- f. Jaký typ informací anebo literatury Vám chybí?
- g. Máte dostatek informací o službách a dávkách, případně nějakých výhodách, které by mohly vyřešit Vaši situaci?
- h. Domníváte se, že by rodina, lidé ve Vašem okolí, odborníci, politici, měli být o Vaši situaci více informováni? Jakým způsobem? Myslíte si, že k Vám mají adekvátní přístup?

3. SLUŽBY PRO RODINY S VÍCE DĚTMI

- a. Využili jste speciálních služeb neziskových organizací, církví, obcí ve vztahu k Vaším potřebám s víceročaty? Jaké to byly? Co Vás k tomu vedlo?
- b. Jste členkou Klubu dvojčat anebo se zúčastňujete nějakých akcí pro Vaši sociální skupinu?
- c. Dokážete pojmenovat nějaké speciální potřeby, které vnímáte, že jsou opomenuty?

4. SOCIÁLNÍ PODPORA ZE STRANY STÁTU

- a. Jaký typ podpory jste využívala a jak dlouho?
- b. Měla jste povědomí, o které dávky žádat?
- c. Podle čeho jste si volila délku rodičovského příspěvku? K čemu Vám tento příspěvek sloužil?
- d. Jak Vám vyhovuje/nehovuje nastavení rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku? Co byste změnila a proč?
- e. Co hrálo roli při výběru rodičovské dovolené? Mohla jste si vybrat délku rodičovské dovolené?
- f. Jak Vám jednotlivé dávky stačily? (viz. Porodné, mateřská, rodičovský příspěvek, příspěvek na děti...) Jaké jsou reálné náklady?
- g. Co Vám stačilo koupit jednou a co jste musela koupit několikrát?
- h. Jste spokojena se současnou podporou ze strany státu? Pokud ne, jakou formu podpory byste uvítala? (progresivní forma daňových odpočtů, větší přírůstek na dítě- jak velký, možnost hotových jídel, příspěvek na udržování domu, věcná plnění- příspěvek na učebnice ...).
- i. V současné době se rodinná politika dostala do popředí politického i veřejného zájmu, myslíte, že rodinné příspěvky vyjadřují, že je oceňováno vychovávat děti?
- j. Myslíte si, že je/není mít dvojčata více finančně náročné, než mít dvě děti po sobě? Proč tomu tak je?

5. ZDRAVOTNÍ PÉČE

- a. Od kdy jste musela být v pracovní neschopnosti v těhotenství? Měla jste zdravotní problémy? Ve kterém týdnu jste porodila? Nabídla Vám paní doktorka pracovní neschopnost automaticky?
- b. Pracovala jste předtím na rizikovém pracovišti?
- c. Jaké máte zkušenosti s poporodní péčí? Byl brán zřetel na to, že máte víceročata? (např. samostatný pokoj v porodnici, kojící polštář k dispozici, apod.) Muselo být některé z Vašich dětí v inkubátoru? Jaká je Vaše zkušenost s touto péčí?

- d. Má nebo mělo některé z dětí nějakou vážnější onemocnění či nějaký zdravotní handicap?
- e. Jaké máte zkušenosti s délkou ošetřovného člena rodiny?
- f. Vycházejí Vám ve zdravotnických zařízeních vstříc díky víceročným – zejména praktický lékař pro děti a dorost? (např. objednávací doby, pomoc s druhým dítětem, návštěva nemocného dítěte doma, úlevy od poplatků, apod.)

6. VZDĚLÁVÁNÍ a trávení volného času

- a. Využívala jste jesle anebo mateřskou školu anebo jiné zařízení předškolní péče?
- b. Bylo možné dát děti do stejné školky, školy nebo družiny, případně do stejné třídy? Setkala jste se u předškolní péče nebo ve škole s nějakými problémy?
- c. Byla jste zvýhodněna při přijímání do zařízení předškolní péče díky víceročným?
- d. Je pro vás předškolní péče finančně dostupná?
- e. Myslíte, že Vaše děti potřebují speciální přístup? Myslíte, že pedagogové potřebují mít speciální znalosti, jak přistupovat k víceročným? Mají je?
- f. Jak využívají Vaše děti mimoškolní čas? Využívají mimoškolní čas spolu anebo má každé dítě svůj vlastní zájem? Jaké specifické potřeby sledujete? Jsou pro Vás mimoškolní nebo „mimoškolní“ aktivity dětí finančně dostupné? Zvládáte časově zajistit mimoškolní aktivity dětí?

7. SLAĎOVÁNÍ PROFESNÍHO A RODINNÉHO ŽIVOTA

- a. Kdo z rodiny se zapojuje/ zapojoval do výchovy a pomoci s domácností?
- b. Vzal si tatínek volno poté, co se víceročná narodila? Na jak dlouho?
- c. Jak jste řešila případně řešíte zajištění péče o děti v případě, že musíte např. s jedním k lékaři nebo si něco vyřídit?
- d. Setkala jste se v zaměstnání s jakýmkoli family-friendly politikami?

- e. Pracovat při rodičovském příspěvku není zakázáno, ani není nijak omezena výše výdělku, využila jste tuto možnost? Měla jste nějakou alternativní formu zaměstnání?
- f. Jak zvládáte sladit rodinnou a pracovní sféru?
- g. Co by Vám pomohlo pro úspěšné sladění rodinné a pracovní sféry?
- h. Jakou práci jste dělala před nastoupením na mateřskou? Byla jste nucena ji posléze změnit? Byly to Vaše osobní důvody anebo důvody externí? Setkala jste se s diskriminací na trhu práce?

8. NADSTANDARDNÍ SLUŽBY

- a. Kdyby u nás existovalo pojištění pro případ narození vícetčat, které by bylo možné uzavřít před otěhotněním (tudíž byste ještě nevěděla, kolik dětí budete mít) uvažovala byste o této možnosti?

9. MATKA TROJČAT

- a. Máte zkušenosti se žádáním o pečovatelku?
- b. S jakými problémy jste se musela potýkat?
- c. Jaké služby Vám byly nabídnuty? Musela jste o nějakou službu bojovat?
- d. Kolik hodin týdně s Vámi pomocnice-ošetřovatelka trávila?
- e. Věděly úřednice, jak mají ve Vašem případě postupovat?

10. ZÁVĚR

- a. V jakých dalších oblastech Vašeho života byste jako matka vícetčat přivítala pomoc? Co Vám schází, co postrádáte?
- b. Popište pro Vás ideální řešení vaší životní, příp. sociální situace a jak by v tomto případě mohl vypadat váš všední den.
- c. Někaké doporučení, nápady, které jsme nezmínily?

11. SOCIO-EKONOMICKÉ UKAZATELE

- a. Sociálně ekonomické postavení respondentky
- zaměstnanec na plný úvazek
  - zaměstnanec na zkrácený úvazek
  - soukromý podnikatel se zaměstnanci
  - soukromý podnikatel bez zaměstnanců
  - svobodné povolání, živnostník, pomáhající člen rodiny
  - nezaměstnaný/á
  - žena na mateřské dovolené
  - žena na rodičovské dovolené
  - žena pobírající rodičovský příspěvek po ukončení rodičovské dovolené
- b. Z jakého jste kraje?
- c. Dosažené vzdělání?
- základní bez vyučení
  - středoškolské s maturitou
  - středoškolské bez maturity
  - VŠ nebo VOŠ
- d. Stav:
- svobodný/á
  - vdaná/ženatý
  - rozvedená/rozvedený
  - druh/družka
  - vdovec/vdova
- e. Kolik Vám bylo let, když jste čekala dvojčata, trojčata.?
- f. Kolik je Vám nyní?

- g. Jak jsou stará Vaše dvojčata? Pohlaví?
- h. Máte i jiné děti, jak jsou staré?
- i. Byla Vaše dvojčata počata přirozenou cestou nebo s pomocí asistované reprodukce?

Příloha č. 5 : Osvědčení o účasti na konferenci

**ČESKOMORAVSKÁ
ASOCIACE**

KLUBŮ DVOJČAT A VÍČERČAT

OSVĚDCENÍ O ÚČASTI

Lenka Semorádová, nar. 30.1 1985

.....

.....

*se zúčastnil/a
mezinárodní konference*

Život s dvojčaty

*konané v Praze dne 16. 11. 2012
počet hodin: 8*

*Akce se konala s přiděleným souhlasným stanoviskem
AKP ČR/PHA/OK/135/2012
k pořádání vzdělávací akce v rámci celoživotního vzdělávání **klinických psychologů***

Doporučené kreditní hodnocení akce podle vyhlášky č. 4/2010 Sb.:

4 kredity

.....
Mgr. Klára Vítková Rulíková
předsedkyně ČAKDAV